M. Tullij Ciceronis

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. Seruilium Rullum Tribunum plebis orationes tres, [illegible] Veromandui, eloquentiæ & philosophiæ professoris Regij, prælectionibus illustratæ,

AD

CAROLVM LOTHARINGVM CARDINALEM.

LVTETIAE,

Apud Ludouicum Grandinum, è regione Gymnasij Remensis.

1552.

CVM PRIVILEGIO.

CAROLO LOTHARINGO, CARDINALI, Mecœnati suo,

S.

PRIMI anni (quo regius eloquentiæ philosophiæque professor commendatione tua, Mecœnas, factus sum) primus quoque labor fuit, vt reipsa atque exemplis demonstrarem eloquentiæ philosophiæque (tametsi in artibus præcepta distincta essent) vsum tamen esse copulatum atque coniunctum. Ab eloquentiæ itaque principe Cicerone demõstrationis meæ fidem, & quidẽ ex Aristotelis philosophiæ (vt multis persuasum est) principis doctrina ordiri volui. Aristoteles quidẽ docet artium disciplinarúmque omnium principia esse αἴσθησιν, ἐπαγωγὴν, ἱστορίαν, ἐμπειρίαν, sensum, inductionem, obseruationem, experientiam: ab iisque principijs omnes generales institutiones ac regulas deducendas, vt tum demum probandæ sint, cùm de singularium sensibúsque subiectorum exemplorum animaduersione & vsu fuerint eductæ: Ciceronis verò cùm tam multa in medio essent exempla, ea potissimum ad istam Aristotelicam ἐπαγωγὴν καὶ ἐμπειρίαν de Consularibus orationibus selegi, quæ authori ipsi potissimum probarentur. De ijs enim sic ipse ad Atticum scribit: Oratiunculas autem, & quas postulas, & plures etiam mittam, quoniam quidem ea (quæ nos scribimus, adolescentulorũ studijs excitati) te etiam delectant. Fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus (quæ Philippicæ nominantur) enituerit ille tuus ciuis Demosthenes, & quòd se ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerit, vt σεμνότερός τις καὶ πολιτικώτερος videretur, curare vt meæ quoque essent orationes, quæ Consulares nominarentur. Quarum vna est in senatu Cal. Ianua. altera ad populum de lege Agraria, tertia de Othone, quarta pro Rabirio, quinta de proscriptorum filijs, sexta cùm prouinciam deposui in concione, septima qua Catilinam emisi, octaua quam habui ad populum postridie quàm Catilina profugit, nona in concione, quo die Allobroges inuocarunt, decima in Senatu Non. Decẽb. Sunt præterea duæ breues quasi ἀποσπασμάτια legis Agrariæ. Hoc totum σῶμα curabo vt habeas. Et quoniam te cùm scripta, tum res meæ delectant, ijsdem ex libris perspicies & quę gesserim, & quæ dixerim. At ni poposcisses, ego me tibi non offerebam. Hæc Cicero de Cõsularibus orationibus, de quibus Plinius, cùm Ciceronis laudes celebrare vellet, præcipuum gloriæ argumentũ petiuit. Sed quo & te, M. Tulli, piaculo taceam? quóue maximè excellentem insigni prædicem? quo potius quàm vniuersi populi, & illius gentis amplissimo testimonio, & in tota vita tua, & ad Consulatũ tan-

» tùm operibus electis? Te dicente legem Agrariam, hoc est, alimenta
» sua abdicauerunt tribus: te suadente Roscio theatralis seditionis autho
» ri leges ignouerunt, notatásque sedes ignominiæ discrimine æquo ani-
» mo tulerunt: te orante proscriptorum liberos honores petere puduit,
» tuum Catilina fugit ingenium, tu M. Antonium proscripsisti. Salue,
» primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum
» linguæque lauream merite, & facundiæ Latinarum literarum parens,
» atque (vt Dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit) omnium
» triumphorum lauream adepte maiorem, quanto plus est ingenij Ro-
» mani terminos in tantũ promouisse, quàm imperij. Hæc Plinius. Quare in tam laudatis orationibus (quę certè superessent) demonstrare studui, primùm Rhetoricam elocutionẽ in tropis & figuris. Ac demonstrationis eam partem quanuis studiosius viuæ vocis prælectione tractaui, tamen quia controuersiam non haberet, curiosius non descripsi: literis tantùm, & arithmeticis notis indicaui: quatuor literis a, b, c, d, quatuor genera troporum, Metonymiam, Ironiam, Metaphoram, Synecdochẽ designaui: Species Metonymiæ & Synecdoches, licet complures essent, non distinxi: genere proposito speciem facilè deprehendet is, qui Audomari Talæi Rhetorica didicerit. Figuras verborũ sententiarumque, notis arithmeticis ita descripsi, vt, vnitatis nota significaret Epizeuxin, 2 Anaphoram, 3 Epistrophen, 4 Simplocem, 5 Epanodon, 6 Epanalepsin, 7 Anadiplosin, 8 Climacem, 9 Polyptoton, 10 Paronomasiã, 11 Orbem numerosum, 12 Optationẽ, 13 Deprecationẽ, 14 Addubitationem, 15 Communicationem, 16 Permisionem, 17 Concessionem, 18 Prolepsin, 19 Prosopopœiam, 20 Dialogismum, 21 Apophasin, 22 Digressionem, 23 Apostrophen, 24 Aposiopesin, 25 Exclamationem, 26 Sustẽtationem, 27 Parrhisian. Atque hæc de Rhetoricis. De philosophia verò logica quæ in his exemplis inesset, diligentius atque accuratius agendum fuit, cùm perspicerem hunc eloquẽtiæ & philosophiæ coniunctum vsum, ignaris nõ modò fabulosum, & à me confictum videri, sed contentionibus summis accusari. Ergo logicum & topicę inuentionis & analyticæ dispositionis vsum in his orationibus perpetuum viua voce primùm declarare contendi, vt positæ quæstionis in singulis partibus & argumentum ad sui generis locum referrem, & syllogismum, si plenus esset, ad suæ figuræ modum distinguerem, totiúsque orationis cursum ad suæ methodi collocationísque regulam directum vel inflexum indicarem: deinde, vt etiam qui nos nunquam audissent, tamen studij conatúsque nostri rationem perciperent, hoc artificium breuiter descripsi & publicaui: in eóque humile quidem fateor, & planè puerile grammatici cuiusdam doctoris exemplũ mihi proposui: qui cùm Græca lingua pueros institueret, in Græca qua-

dam epistola prælegenda omnes orationis partes excutiebat, omnium partium genera, species, accidentia subducebat, nec id tantū voce præsentibus discipulis præstitit, sed has grammaticas meditationes collectas & descriptas edidit: Sic logicas meditationes in argumentis, syllogismis, methodis orationum Consularium, publicè duplici de caussa proposui: primùm, vt cùm ars in libris alia sit, artis alius in exēplis vsus, αἴσθησις, ἐπαγωγή, ἱστορία, ἐμπειρία, vt Aristoteles præcipit, emendaret artem: humanísque & naturalibus exemplis accommodaret. Deinde cùm logica præceptis ad vsum parentem congruenter expositis instituta esset, facilius à pueris intelligeretur, promptiúsque & commodius disputando, scribendo, dicendo tractaretur & exerceretur. E quo tantùm abest vt laudem quæram, vt breui tempore logicis meditationibus nostris idem euenturum vehementer expectem, quod illius grammatici meditationibus accidit. Grammaticus enim Græcæ linguę vsus à meditationibus illis inchoatus, sed paulatim maior & vberior in scholas inductus, doctores quamplurimos effecit, qui iam illa meditationum manu tam delicatè duci nolint, sed per se quolibet latius excurrant. Ita cùm logica aliquot annorum exercitatio his nostris prælectionibus veluti manibus in scholas inducta sese confirmarit & corroborarit, per se ipsa liberi⁹ lōgiúsque progredietur. Octo viderint exempla sibi per nos exposita pueri, infinita alia non solū Ciceronis, sed Maronis, Demosthenis, Homeri, Platonis, Aristotelis, cuiusuis denique boni authoris consilio ex argumentorum locis, iudicio è syllogismorum figuris, ordine è methodorum modis perspecto, acutius, certius, prudentius intelligent: nósque ista logicæ meditationis & explicationis diligentia longissimè superabunt ac vincent. Atque vt grammatici non solùm grammaticæ præceptis ediscendis, repetendis, communicandis in animo memoriaque penitus infigēdis, sed multò magis grammaticis elegantium authorum exemplis grammaticè examinandis, & exercendis facti sunt: sic logici non solùm logicæ documentis ad verbum ediscendis, & scholastica altercatione versandis & disputandis, sed logicis subtilium & prudentium hominum exemplis logicè retexendis, scribendo dicendóque imitandis & æmulandis fient. Multas ludibriorum, probrorum, calumniarum molestias à nebulonibus hanc publicorum studiorum lucem molestè ferentibus adhuc pertuli: leuissima tamen hæc omnis tempestas, imò iucundissima fuit, futuri temporis serenitatem spectanti. „Quid verò historiæ de nobis ad annos quingētos prædicarint, quas quidē ego multò magis vereor, quàm eorum hominum qui hodie viuunt, rumusculos, ait de se Cicero, cùm Reip. caussa calūnijs improborū vexaretur. Ergo ille Ethnic⁹ de vitæ posterioris æternitate dubius & incertus hæc sentit, nos vera pietate

Christianę religionis informati, nihil imposterum respiciemus? Loquentur, Mecœnas, ætates hominum tam multæ (quàm multa disciplinæ sæcula futura sint) Carolum Lotharingum Cardinalem, literarum patronum singularem fuisse, atque inter eas laudes tuas (vt spero) audietur, consilio atque auxilio tuo philosophiam ab inanibus argutijs ad humanum ciuilemq́ue cultum auocatam, poëtas, oratores, philosophos interpretari & imitari didicisse: hominésque eius opera non horridiores & pertinaciores vt antea, sed humaniores & prudentiores fieri cœpisse. Quamobrem, Mecœnas, erunt hæ Consulares à nobis expositæ scholis nostris documentum quoddam sic instituendæ iuuentutis, vt in Academiæ defensione instituendam esse monui, vt cùm puerũ grammaticis abundè tres aut quatuor annos eruditum, Rhetoricis elocutionis & pronũtiationis artibus annum vnum mediocriter instructum magister acceperit, Grammaticæ & Rhetoricæ præcepta in philosophiæ studio ne prætereа quidē repetat, sed certè vsum retineat: grammaticum etiam si quid rarum fortè, nec antea cognitum inciderit, ne despiciat: troporum & figurarum genera studiosius expendat: studiosissimè verò Logicam cum præceptis omnibus necessariis & propriis doceat, & discentis intelligentiæ, memoriæque communicando, disputando penitus imprimat: tamen multò magis in excellẽtibus exemplis explorandis, retexendis, imitandis exerceat, discipulúmque ista Logicæ artis & explicatione & exercitatione Logicum faciat.

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM, QVAE in his tribus orationibus Agrarijs explicantur.

Argumentum trium Agrariarum: in quo agrariae legis origo & contentio declaratur.

RESP. Romana omnes politiarum formas experta est. Regia primùm fuit, paulò pòst in tyrannidem cōuersa. Tyrannis expulsis, Aristocratia fuit in patribus, repentè per auaritiā & libidinem in Oligarchiam mutata est. Hinc plebis secessioni tribunatu constituto Democratiæ species quædam extitit, cuius & ius & finis in libertatis, honoris, fortunarúmque omnium æqualitate statuitur. Hāc rerum æquationem Minos in Creta, Solon & Lycurgus, Plato, Aristoteles in Græcia celebrarunt: Phaleas, vt ait Aristoteles, primus induxit. Ergo cùm Democraticū statum meliorem primò, mox deteriorem Romani habuissent, nec vnum, vel paucos, sed vniuersum populum reip. summum principem fecissent, prima inter eos libertatis æquatio fuit, & omnes inter se Romani ciues libertate pares erant. Secutum est ingens deinde certamen de æquatione sanguinis, honoris, & fortunæ, sed imprimis fortunæ: faciliúsque patres passi sunt se sanguine & honore cū plebe, quàm fortunis æquari. Ad æquationem igitur fortunarum lex agraria inuenta est, qua lege, vt Plutarchus in Gracchis, & Appianus primo bellorum ciuilium authores sunt, non aliud

agebatur, quàm vt à populo Rom. immodica & opulentia & inopia tolleretur, & fortunæ mediocritas, id est, vera Democratia constitueretur, qua Romani & ad sobolem procreandam, & ad militiam sustinendam meliores efficerentur. Agri siquidem post expulsos reges hostibus adépti, à pauperibus ciuibus tenui pretio redimebantur, vt ex feminibus decima, fructibus arborum quinta pars, certo etiã quodam ad armẽta & pecora addito vectigali persolueretur: quæ consuetudo paulò pòst auctis potentiorum fortunis sublata est. Itaque cùm diuites soli captiuos & publicos agros occuparent, & magnas ad eos colendos seruorum familias alerent, leges agrariæ contrà sunt inuentæ ad luxuriam paucorum reprimendam. Contentio verò promulgationis annos 121 perdurauit, maximis interea motibus agitata. Primus agrariæ legis author Sp. Cassius Consul fuit, qui cùm Hernici agri partem plebi diuideret, à patribus obiectum, quasi largitione illa regnum quęreret, eiúsque criminis inuidia perduellionis à populo damnatus & necatus est. Sed diuturna in Cassium populi ira non fuit, dulcedo legis subibat animos, accensa primùm per tribunos, Licinium, Pontificium, deinde per Cos. Fabiũ. sed cùm à senatoribus tribuni modò necarentur, vt Genutius, modò, quia patrum gratia & auxilio fracti essent, ad intercedendum corrumperentur, latum est vt tributis tantum comitiis tribuni fierent:

& vt via latior & facilior ad agrariam legem esset, agitatũ per Arsam Terẽtillum, vt quod ius plebs iussisset, eo patres tenerẽtur: tribuni plebis decẽ facti: leges duodecim tabularum cõmunis concordię caussa ex inclytis Atheniensium, & aliarum Græciæ ciuitatũ legibus sunt institutæ. Valerius & Horatius Coss. Terẽtillam legẽ pertulere, vt quod tributim plebs iussisset, id populum teneret: addidere, vt si quis vllum magistratum sine prouocatione creasset, impunè occidi fas esset. Iis tam multarum legum gradibus, quia ad agrariæ legis promulgationem aditus nondum pateret, connubiorum communio, quę videbatur obstare, lege Canulei impetrata est: à patribus etiam quanuis ægerrimè, tamẽ expressum est, vt è plebe Tribunum militari potestate fieri liceret. Necdùm tamen Agraria lex lata, quanuis tot patres hac inuidia damnati, Menenius, Appius, Ceso, Romulius, Veturius, Virginius, Põponius, quanuis honores concessi, quanuis patricii plebeíque sanguinis connubia permissa, tanta patrũ auaritia fuit, vt illis pecunia charior, quàm honor, quàm sanguis, & natura sua fuerit. Interea tamen delinire plebem gratuita vulneratorum militum curatione, colonia Antiati, Lauicana, Volana, Satricina: præda Tarracina, Veientana, stipẽdio militari, Veientiani agri etiã in septena iugera diuisione. Postremò cùm patrũ intoleranda auaritia plebei per vsuras & fœnora opprimerentur, fa-

máque & corpore creditoribus addicerētur,& pœna inuicem fidei cederent, ſummáque immanitate,ſi vnus ob debitam pecuniam adiudicatus,addictúſque pluribus creditoribus eſſet,corpore diſſecaretur, adeò plebs afflicta fuit, vt non modò patricium,ſed ne plebeium quidem magiſtratum peteret. Quare C. Licinio Stolone,& L. Sextio tribunis pleb. decies continenter refectis decennali contentione velut ad Troiam certatum eſt, cùm de ære alieno,vt deducto eo de capite,quod vſuris pernumeratū eſſet,id quod ſupereſſet,triennio ęquis portionibus perſolueretur: Item vt Cos. alter è plebe crearetur: tum maximè ne quis plus quàm quingēta agri iugera poſsideret, néve maioris pecoris vltra centū, minoris vltra quingenta capita haberet: definitus eſt etiam numerus ſeruorum & liberorum per quos ea cuſtodirētur. De numero iugerum Plinius diſsidet in viris illuſtribus, cùm de Stolone loquitur. Hic finis promulgationis agrariæ,per tot contentiones, diſsidia,diſſenſiones æqualitatis democraticæ cauſa ſuſceptæ fuit,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem:

nec ita multò pòſt Stolo ipſe lege ſua damnatus eſt, quòd mille iugerum agri cum filio poſsideret,emācipandóque filium fraudem legi feciſſet. Quando verò Licinia lex violari primùm & induci cœperit, manifeſtum non reperio. Satis tamen conſtat,cùm Qu. Flamminius de Gallico & Piceno agro di-

uidendis agraria promulgatione maximos tumultus excitarit, nec tamen pertulerit, nō multis postea seculis viguisse. Itaque intra ducentos annos (licet interea toto terrarum orbe & diuisiones agrorum quædam plebi Ro. factæ sint & coloniæ, tum ad plebis subleuationē, tum ad imperii propugnationem deductæ) intra ducētos inquam annos Licinia lex de quingentis iugeribus penitus extincta & abrogata est, & patres & nobiles primùm conductis, deinde suis nominibus quantum potuerunt agri publici occupauere, insolentiáque (quæ legem Liciniam pepererat) eadem planè rediit, Italiáque tota seruis & barbaris per paucos occupata tenebatur, Romani & Itali summa egestate & inopia pressi miseram vitam trahebant. His igitur reip. malis C. Lælius primus succurrere statuit. Sed locupletū factione deterritus abstinuit, proptereáque sapiens est appellatus. Deinde Tib. Gracchus eam rogationem suscepit, adhibitis in consilium præstantissimis ciuibus, Crasso pontifice maximo, Mutio Scæuola iurisconsulto tum consule, & Appio Claudio socero: nec videtur lex vlla aduersus tantam iniuriam mitius ac lenius præscribi potuisse. Nā quod oportebát pro his, quæ contra leges fecerant, pœnam subire, & quod iniustè tenuerant, agros cum perceptis fructibus reddere, eos accepto pretio dimitti, & egenis ciuibus tradi iubebat, cauebátque ne quis ex agro publico, plus quàm decem

iugera possideret, vt Florus ait lib. 58. Quanquam Appianus ait quingenta iugera ciui Ro. & dimidium liberis, si quos haberet, lege Gracchi permissa, quod probabilius est, & Flori numerus potius mendosus est. Tiberii verò in illa suasione singularis ea paupertatis Romanæ lamentatio fuit, quæ apud Plutarchũ in ipsius vita legitur. Feris quidẽ, ait, & bestiis Italiã habitãtibus lustra sunt & antra, quò sese recipiant: iis verò qui pro Italia pugnant & intereũt, prȩter aërem & lucem in Italia nihil est, sed sine tecto, sine domo cum liberis & coniugibus vagantur: imperatores autem vestri mentiuntur, cùm milites hortantur ad prælium, vt pro sepulchris & aris prȩlientur aduersus hostes. Nullus enim è tanto Romanorum ciuiũ numero paternos lares, nullus maiorũ suorũ sepulchra retinet, sed pro aliena luxuria, opulẽtiáque Romani pugnant, & mortes obeunt: Ciues Romani, orbis terrarum domini, vocantur: at ne terræ glebam quidem possident. Hȩc in Tiberii concione lamentatio fuit. Sed in ea promulgatione, sicut antea Cassius & Genutius, fraude locupletum interiit, eiúsque interitus inuidia Africanus, cùm Gracchi cȩdem probare videretur, non minore scelere per agrarios domestica cæde occubuit. Post Gracchi tamen cædem Senatus agrorum diuisionem oppugnare destitit, permisitque vt agri diuiderẽtur. Verùm calidis sophismatis (vt ait Appianus) locupletes plebi rursus imposuerunt. Lex

enim perlata est contra Gracchi leges, vt publicos agros possessoribus vendere liceret: qua occasione locupletes agros publicos partim emendo, partim per vim auferendo recuperauere. Tandem lata lex est, ne publici agri diuiderentur in posterum, sed ex his vectigalia populo constituerentur, ac non multò pòst per Sp. Thoriũ vectigalia ipsa omnino sublata sunt. Certatum est à Philippo & Titio de legibus Agrariis, nil actum. Anno post interitum Tiberii Gracchi decimoquinto L. Apuleius Saturninus tribunusplebis leges Agrarias adiutore Mario reuocauit. Sed cùm se turbulentius in tertio tribunatu gereręt, interemptus est. Nec lõga pòst interposita mora Drusus Trib. plebis non diuisione agrorum, sed deductione decem coloniarum contentiones maximas excitauit, eásque sua cęde vt Saturninus finiuit. Sylla secutus, quadraginta septẽ legionibus proscriptos agros in Italia non ex plebis lege, sed ex sua libidine & tyrãnide assignauit. Postremũ autem anno 58. post obitum Gracchi, Rullus Tribunusplebis in Consulatu Ciceronis eandẽ actionem suscepit, cuius capita plurima fuerunt. Cicero quadragesimum secunda concione recitat. Ea lex tota quãuis non extet, quædã tamẽ eiusdem capita de Ciceronis his dissuasionibus colligi possunt. Quæ verò è Cicerone intelligi posũt, hęc sũt:

Tribunus legis agrariæ lator Decemuiros per septemdecim tribus creato, & quem nouem tribus fecerint, De-

cemuir esto.

Vt comitiis Pontificis Maximi.

Decemuiratus candidati præsentes profitentor.

Curiata lege per primum Prætorem Decemuiri ornãtor.

Si fieri nõ poßit, eodem tamẽ iure sunto. quo qui optima lege, nec intercedendi potestas esto.

Auspicij coloniarum deducendarum caussa Decẽuiri pullarios, vt lege Sempronia, apparitores, scribas, præcones, architectos, mulos, tabernacula, centurias, supellectilem, ianitores, ex equestri loco ducentos quotannis stipatores corporis habento.

Potestatem Prætoriam omnium rerum iudicio siue prouocatione in quinquennium habento.

Omnia de quibus vendendis S. C. facta sint M. Tullio, Cn. Cornelio Coss. aut postea, vendunto.

Qui agri, quæ loca, ædificia, aliúdue quid extra Italiam publicum populi Romani factum sit L. Sylla & Q. Pompeio Coss. aut postea, vendunto.

Ager Recentoricus & Numidicus exceptus esto.

Quæ libera, quæ publica sint, iudicanto.

Vectigalia populi Rom. in omnibus prouinciis vendunto.

Aurum, argentum, ex præda, manubiis, coronario, quæ neque relata sunt in publicum, neque in monimentum consumpta, ab imperatoribus repetunto.

Pompeius exceptus esto.

Vbicunque velint, auctionem proscribunto.

Eam pecuniam in ærarium ne referunto.

Agros qui arari, aut coli poßint, in Italia coëmunto.

Ab in-

Ab inuito nil tangunto.

In coëmptos agros plebem deducunto.

Quinque milium Romæ. coloniam Capuam deducunto, iisque agrum Campanum & Stellatem campum diuidunto.

Quæ publicè data, donata, concessa, vendita, possessa post Marium & Carbonem Coss. ædificia, lacus, agri, stagna, loca, possessiones eo iure sint, vt quæ optimo iure priuata sunt.

Hæc Seruiliæ legis capita sunt in tribus Ciceronis orationibus. Multò autem plura fuisse testis est Cicero, qui quadragesimum caput facit, quod vltimum posuimus. Summa verò legis in quatuor capitibus sita est, creatione Decemuirûm, venditione rerũ publicarum, emptione agrorum, deductione coloniarum. Ad hanc legem antiquandam Cicero quatuor orationes adhibuit, nec tamen omnino tã legem, quàm legis latorem oppugnauit. Nam tametsi in officiis Platonis sui oblitus, oligarchiæ senatoriæ (cuius tum particeps erat) memor, ait capitalem orationem esse, quę ad æquationem bonorum pertineat: nec ea peste maiorem in repub. posse existere, attamen nusquam in tribus orationibus ait iniquum esse plebem in agris publicis constitui, sed in Rullum vehementer inuehitur, qui dubiis reip. temporibus, neq; dum Syllana calamitate recreatis nouam tyrannidem legis Agrariæ nomine sibi & paucis sui consilii affinibus, vt C. Antonio

fortaſſe, vt Catilinæ comparare videretur. Hæc enim deliberationis vniuerſę ſumma eſt, quæ magis è concione percipietur. Dicta autem eſt à Conſule Cicerone hæc oratio Calend. Ianu. in Senatu, vt apparebit in hac ipſa & ſecunda oratione.

De Lege Agraria cōtra P. Servilium Rullum Tribunum plebis, in Senatu, Oratio prima, [illegible] prę-lectionibus illustrata.

Desunt permulta.

[11] & [c] Quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur: [9] & [18] dicet enim [d] Decēuiri, id quod & dicitur à multis, & sæpe dictum est, post eosdem Consules, Regis Alexandrini testamento regnum illud populi Rom. esse factū.[11] Dabitis igitur Alexandriā [e] clàm petentibus ijs, quibus apertißimè pugnantibus restitistis? Hæc [21] per deos immortales, [2] & [11] vtrum esse vobis consilia siccorū, an vinolentorum somnia: & vtrum cogitata sapientum, an optata furiosorum videntur?

Media ferè pars huius orationis amissa est, vt coniici potest ex agraria secunda. Caput enim de creandis decemuiris amissum est, & nonnihil proximum caput de venditione agrorum, imperfectum.

Apertè petebatur.

Allegoria est ab obsidione vrbium, quæ vel aperta vi petuntur, vel cuniculis oppugnātur. Petere autem gladiatorum verbum est. Quot ego tuas petitiones ita coniectas, vt vitari posse non viderentur, parua quadam declinatione, &, vt aiunt, corpore, effugi? Cicero in Catilinam.

Cuniculis.

Fossas subterraneas, quibus ciuitas subeatur, hoc nomine significamus, vel à cuneis, quia foßis illis tanquam cuneis ciuitas diuidatur, aut à cuniculis animalibus: quod Martialis lib. 13. indicat,

Gaudet in effoßis habitare cuniculus antris:
Monstrauit tacitas hostibus ille vias.

Dicet enim.

Prolepsis est ex authoritate testamenti regij. Decemuiros autem Rullus lege sua constituerat, de quibus oratione secunda copiose.

Eosdem Coss.

Cottam & Torquatum Coss. significat, de quibus oratione secunda. Quòd si Alexandria petebatur, cur non eosdem cursus hoc tempore, quos L. Cotta & L. Torquato Coss. cucurrerunt?

Alexandrini.

Ptolomeus Alexander Appion, vt à Cicerone secunda oratione nominatur, Rex Cyrenarum & AEgypti, populum Ro. heredem fecerat. Vide Liuiū lib. 70, & Iustinum lib. 38. Nec Ptolomeus Auletes intelligi potest, qui non modò tum vixit, sed multis pòst annis Romam venit, vt ex epistolis ad Lentulum constat.

Dabitis.

Conclusio proxima reprehensionis, quæ dissimilium collatione augetur, vbi notabis insignem orbis concinnitatem.

Siccorum.

Siccos & sanos vocat oratores Atticos, & hic pro sapientibus dicit, quia splendor siccus, vt ab Heraclito citat Galenus, prudentiam mentis indicat. Aliquando tamen apud eundem siccitas orationis dicitur pro inopia & ieiunitate: vt 2. de Natu. deo. Neque enim flumine conturbor inanium verborum, nec subtilitate sententiarum, si orationis est siccitas.

Videte nunc proximo capite,[2] vt impurus helluo[c] turbet [a] remp. vt à maioribus nostris possessiones relictas disperdat & dissipet: vt sit non minus in populi Rom.[c] patrimonio [c] nepos, quàm in suo.[c] &[2] proscribit in sua lege vectigalia, quæ [d] Decemuiri vendant, hoc est, proscribit auctionem publicorum bonorum: agros emi vult, qui diuidantur. quærit pecuniam:[b] videlicet excogitabit aliquid atque afferet. nam superioribus capitibus dignitas populi Romani[c] violabatur: nomen[d] imperij in cõmune odium[a] &[d] orbis terræ vocabatur:[a] vrbes pacatæ, agri[d] sociorum, regum status[d] Decemuiris donabantur: nunc præsens certa pecunia numerata quæritur. Expecto quid[d] Tribunus pl.[b] vigilãs & acutus excogitet.[19] Væneat, inquit, sylua Scantia. Vtrũ tandem hanc syluam in relictis possessionibus, an in Censorum pascuis inuenisti? si quid est quod[c] indagaris, inueneris, ex[c] tenebris erueris, quanquam iniquum est, tamen[16] cõsume sanè,[2] quoniam commodum est, quoniam quidem tu attulisti. syluam verò tu Scantiam vendas[d] nobis Consulibus, atque hoc[a] Senatu?[2] tu vllum vectigal attingas? tu populo Ro.[c] subsidia belli, tu[c] ornamenta pacis eripias? tùm verò hoc me[c] inertiorem Consulem iudicabo, quàm illos fortissimos viros, qui apud maiores nostros fuerunt: quòd quæ vectigalia illis cõsulibus Populo Ro.[c] parta sunt, ea me Consule ne retinere quidem potuisse iudicabuntur.

Videte.

Attentio est ad proximum locum ex Rulli factis & adiunctis.

Proscribit.

Proponit summam reliquorum capitum de venditione vectigalium, & emptione nouorum agrorum in Italia, Rulliumque vt hic impudenter hebetem deridet.

Dignitas.

Comitia per 35. tribus fieri solebant, Rullus sua legé 17. tribus tantùm adhibebat ad creandos decemuiros, in eóque dignitatem populi violabat. Considera autem hoc loco, an violare dignitatem populi, & maiestatem minuere, pro eodem dicatur.

Væneat.

Prima proscriptorum reprehensio est de Scantia sylua ex adiunctis, Si vectigal Rullus proscriberet, tolerari posset: at vectigal certissimum proscribit. Tolerandum itaque non est. Aquarum Scantiarum Plinius meminit lib. 2. Vide an ibi fuerit ea sylua.

Relictis.

Intellige possessiones relictas, legatas, quas populus tamen Ro. non adierit, neque possederit, vt Alexandrinum regnum relictum & legatum erat populo, tamen non possessum: vel intellige relictum, desertum, obsoletum, contemptum, quia relicta possessio, & in Censorum pascuis posita hic opponuntur. Nec videtur intelligi posse, vt paulò antè à maioribus relictas.

Pascuis.

Pecunia ipsa à pecore appellabatur, Pascua etiam nunc in tabulis Censorijs dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc solum vectigal fuerat. Hæc Plinius lib. 18. cap. 3. Censores autem vectigalia locabant.

Syluam.

Pro cõplexione hæc indignatio ponitur ex personarũ adiũctis & genere rei, generisque adiũctis.

Subsidia.

Metaphora est à triarijs, in quibus ad primarum acierum auxilium subsidentibus subsidium propriè dicitur. Hoc autem modo Cicero pro lege Manilia loquutus est de vectigalibus, Quibus amissis (ait) & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis.

Tum verò.

Collatio maiorum est. Maiores nostri in Consulatu suo hæc vectigalia pepererunt, Cicero Consul retinere non poterit?

Vendit [a] Italiæ possessiones ex ordine omnes. Sanè est in eo diligens: nullam enim prætermittit: [c] persequitur in tabulis Censorijs totam Siciliam: [9] nullum ædificium, nullos agros relinquit. Audistis auctionem populi Romani proscriptam à [d] Tribuno plebis, constitutam in mẽsem Ianuarium: & [b] credo, non dubitatis, quin idcirco hæc ærarij caussa non [9] vendiderunt ij, qui [a] armis & virtute [c] pepererunt, vt esset quod nos [d] largitionis caussa vẽderemus. Videte nũc quo ad fecerit [c] iter apertius quàm antea. Nam superiore parte [d] legis quẽadmodum Pompeiũ [c] oppugnarẽt, à me [9] indicati sunt, nunc iam se ipsi indicabunt. Iubent vænire agros

Attalensium atque Olympenorum. hos populo Ro. Seruilij fortissimi viri [a] victoria adiunxit. Deinde agros in Macedonia regios, qui [a] partim T. Flaminij, partim L. Pauli qui Persem vicit, virtute [c] parti sunt. Deinde agrum optimũ & fructuosissimum Corinthiũ, qui L. Mummij [a] imperio ac felicitate ad vectigalia populi Romani adiunctus est: pòst autem agros in Hispania apud Carthaginem nouam, duorum Scipionum [c] eximia [a] virtute possessos: tum ipsam veterem Carthaginem vendunt, quam P. Africanus [c] nudatã [d] tectis ac [d] mœnibus, [a] siue ad notandam Carthaginiẽsiũ [c] calamitatem, siue ad testificandam nostram victoriam, [a] siue ad oblatam aliquam religionem, ad æternam [c] hominum [a] memoriam [c] consecrauit.

Vendit.

Proponit summatim tota Italiæ & Siciliæ vectigalia proscribi, & εἰρωνικῶς Rullum laudat.

Audistis.

Commoratur in proscriptionis indignitate: argumentum ex fine εἰρωνικῶς tractatur. Maiores videlicet ista conseruarunt, vt nos profunderemus.

Largitio.

Largitio generale nomen est. Sic Officiorum 2. Cicero ait duo genera esse largorum, prodigos & liberales. Largitas idem significat. Aliquando per Synecdochen pro specie capitur, & effusionem seu profusionem significat, vt hic: pro quo vt barbarum notatur à nonnullis prodigalitas, quod à Lucilio prodigitas, à Tacito prodigentia dicitur. Sic in malam partem capitur largitor. Largitores & factiosos Cicero coniungit in Officijs: largitorem & prodigum in Catilinam.

Videte.

Queritur Pompeium absentem bello Mythridatico excludi decemuiratu, quia Rullus iubebat decemuiros præsentes creari, ad quod probandum colligit vectigalia permulta, quorum postremum est de agris recenti victoria Pompeij comparatis. Interea verò cæterorum proscriptionis inuidiam subijcit ex authoribus qui eos pepererunt.

Attalensium.

Attilia & Olympena, vel Olympus, vrbes sunt in littore Pamphilio, quas P. Seruilius Isauricus bello piratico ceperat.

Macedonia.

Macedonia in tribus regibus Philippo, Perseo, Pseudophilippo per Flamminium, Paulum, Metellum victa, & tandem facta populi Ro. prouincia. Vide Flo. lib. 2. cap. 7. & 14. Paulus autem victor Macedoniam populo Rom. centum talenta iussit pendere, quæ duplum pendere regibus consueuerat, vt Plutarchus in Paulo.

L. Mummij.

Vide historiã in Floro de bel. Achaico li. 2. ca. 16. eadẽ belli sæuitia Thebæ & Calchis diruta sũt.

Carthaginem nouam.

Duplex Carthago in Hispania notatur à Ptolomeo, vetus in Tarraconensi, noua in Betica. Veterem tamen Cicero hic intelligit in Africa, sicut in secunda agraria patebit, cùm locus hic tractabitur.

Scipionum.

Qui octauo postquam venerant anno, Hispaniam subegerant, & tamen vno tempore ab hostibus oppressi & cæsi sunt. Vide Liuium lib. 25.

P. Africanus.

Intellige AEmilianum. Hic enim deleuit Carthaginem, cùm superior tributariam fecisset. Notandæ autem sunt hoc loco caussæ deletæ Carthaginis, quas Cicero recenset. Videtur tamen ad securitatem imperij Ro. deleta, vt Cato censuit. Scipio autem (vt Appianus primo libro ait) ouium stabulis eam destinarat. Quod autem Cicero dicit ad æternam memoriam cõsecratam, ex aliquo Romanæ religionis carmine intelligendum est, quasi Scipio diris execrationibus deuouerit locum eius vrbis, nequãdo reædificaretur, & ab hominibus incoleretur, sicut Romæ cõsecratus cãpus Martius, araq; Martis erecta, quæ religionẽ afferret, sicut in sacris literis de Iericho memoratur, cui diruta sic imprecatus est Iosue: Maledictus vir coram domino qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. Simile igitur aliquid fecit Scipio, cùm Carthaginẽ consecraret, & dijs deuoueret, ne imposterum incoleretur ab hominibus, & hac de re lex Papyria Romæ fuit, quæ prohibuit ædes, terram, aramue iniussu populi consecrare. Hoc significationis genere sacra fames, sacrum caput dicitur.

His [c] insignibus atque [c] infulis [d] imperij venditis, quibus [e] ornatam vobis maiores vestri [a] Rempublicam tradiderũt, iubent eos agros vænire, quos Rex Mythridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociáque possederit. Num [c] obscurè videntur propè [a] hasta præconis [c] insectari Cn. Pompeij exercitum, qui vænire iubeant eos ipsos agros, in quibus ille etiam nunc bellum gerat atque [c] versetur?

His insignibus.

Transit ad Pompeianum vectigal, vnde concludit dignitatem Pompeij violari.

Insignibus.

Insignia hoc loco significant vexilla, quæ portantur in bello, quæ nobilitatis & gentis signa sunt, vt aquilæ, Romanorum insignia, qualia sunt etiam in nobilibus familijs propria.

Infulis.

Infula, fascia est in modum diadematum, à qua vtrinque vittæ dependent, vt Seruius 10. AEneid. in illo versu,

Linea dum nunca circundatur infula vitta.

Aliquando etiam sacerdotum est velamentum. His autem duabus metaphoris Cicero significat ornamenta imperij.

Mythridates.

Hic Rex annos 40. cum Romanis bellum ingens & vario euẽtu gessit, subactus fœlicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeij. Vide Florum lib. 3. cap. 5.

Hasta.

Hastæ apud Ro. subijciebantur, quæ publica auctione vendebantur. Aliquando per metonymiam pro ipsa auctione & venditione, vt hic: & ad Cassium, Cæsarem putabant molestè laturum, verentem ne hasta refrixerit. Et 4. Philipp. Quos non illa infinita Pompeij hasta satiauit.

Hoc verò cuiusmodi est, quòd eius auctionis, quam constituunt, locum sibi nullum definiunt? Nam [d] Decemuiris quibus in locis ipsis videatur, vendendi potestas [d] lege permittitur. Censoribus vectigalia locare, nisi in conspectu populi Romani non [9] licet: his vendere vel in vltimis terris licebit? Ad hoc etiam nequissimi homines consumptis patrimonijs faciunt, vt in atrijs [9] auctionarijs potius, quàm in triuijs aut in compitis auctionentur. Hic permittit sua lege [d] Decemuiris, vt in quibus commodum sit, [c] tenebris, vt in qua velint [c] solitudine, bona populi Ro. poßint diuēdere. Iam illa omnibus in prouĩcijs, regnis, liberis populis, [a] quàm [c] acerba, quàm [a] formidolosa, quàm [a] quæstuosa concursatio [d] Decēuiralis futura sit, non videtis? Hæreditatū obeundarum caussa, quibus vos legationes dedistis, qui & [9] priuati & priuatum ad negotium exierunt, non maximis opibus, neque summa authoritate præditi: tamen auditis profectò quàm [c] graues eorum aduentus socijs vestris esse soleant. Quãobrem quid putatis [c] impendēre hac lege omnibus gentibus terroris & mali, cùm mittantur in [d] orbem terrarū [d] Decemuiri [9] summo cum imperio, summa cum auaritia, infinitáque omnium rerum cupiditate? quorum [a] cùm aduentus [c] graues, cùm fasces [a] formidolosi, tum verò iudicium ac potestas erit non [c] ferēda. [6] & [8] licebit enim, quod videbitur, [9] iudicare: quod iudicarint, vēdere: etiam illud, quod homines [b] sancti nō facient, vt pecuniam accipiant, ne vēdant, tamen id ijs ipsum per legem licebit. Hinc vos [a] quas spoliationes, [9] quas pactiones, quam denique in omnibus locis [c] nundinátionem iuris, ac fortunarum fore putatis?

Hæc verò.

Deinceps amplificatur indignitas huius auctionis ex circumstantia loci, qui certus non definitur: comparatio duplex est, prima minorum est.

At hoc etiam.

Secunda comparatio, vt prodigi nepotes, sic decemuiri in occulto vendunt, similitudo est.

Auctionarijs.

Auctionaria triuia, in quibus auctio fiat, sicut in Catilinam loquitur, Meo beneficio nouæ tabulæ proferentur, sed auctionariæ, id est, per quas auctio fiat.

Compitis.

Seruius in illo Virgilij versu 2. Georg.

Præmiáque ingentes pagos & compita circum.

Interpretatur compita quadriuia: quæ interpretatio videtur hîc esse vera.

Hoc permittit.

Redditio est similitudinis.

Iam.

Continuatur amplificatio proposita indignitatis ex adiunctis.

Prouincijs.

Tria politiarum genera hîc diuersa sunt, prouincia Romano Prætore, regna rege, liberi populi suis legib⁹ sine Prætore, sine rege gubernabãtur, & liberos populos videtur appellare τιμοκρατικοὺς aut δημοκρατικοὺς, quos Aristoteles appellat, vt pro Rabirio perduellionis reo dictum est.

Hæreditatum.

Comparatio minorum ad probationẽ propositorum malorum: significat autem legationes liberas quæ honoru caussa dabantur à Senatu titulo tenus ad obeundas hæreditates, prosequenda legata, exigenda nomina: quas Cicero tertio legum vetat, Rei suæ ergo ne quis legatus esto. In epistolis ad Atticum 15. lib. significat quinquennales legationes illas lege Iulia factas esse. Magistratibus autem populi Ro. lege Iulia definiti sumptus erant. de quibus Cicero lib. 5. ad Atticum, Leuantur tamen miseræ ciuitates, quòd nullus fit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quenquam. Scito non modò nos fœnum, ut quod lege Iuliæ dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem, nec præter quatuor lectos & tectum quenquam accipere quicquam, multis locis ne tectum quidem & in tabernaculo manere plerunque. Itaque incredibilem in modum concursus fiunt ex agris & vicis ex domibus omnibus. Mehercule etiam aduentu nostro reuiuiscunt iustitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis.

Quamobrem.

Redditio maiorum, quæ deinceps explicatur enumeratione impedentium malorum, & hac efficiendi facultate.

Summo cum imperio.

Summum imperium in Romana temporum illorum Rep. populi Rom. fuit, in prouincijs autem consulum & Prætorum summum etiam fuit, à quibus prouocatio nulla esset, & hoc ait nunc Cicero, De his decẽuiris qui Prætoria ornabantur potestate, vt erit 2. Agraria. Vide quomodo merum imperium in legibus Iustiniani possit cum hoc imperio summo congruere.

Fasces.

Decemuiri prætoria authoritate decernebantur agraria lege. Itaque singulis seni apparitores cum securibus & fascibus adessent.

Publicum iudicare.

Publicum iudicare dicit in Philippicis publicè possidendum censere, & mox dicet publicare: posteri confiscare illud dixerunt, vt Suetonius sæpissime.

Nundinationem.

Metaphora vsitatissima in Cicerone pro manifesta venditione, quales rapinas in Antonio Cicero Philippica secunda reprehendit, Cuius domus quæstuosissima falsorum commentariorum, & chirographorum officina, agrorum, oppidorum, ciuitatum, vectigalium, flagitiosissimæ nundinæ. Item, Cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent venalia. Et in Verrem actione tertia, Qui ab isto ius ad vtilitatem suam nundinarentur.

Etenim quod superiore parte [d] legis [c] præfinitum fuit, Sylla & Pompeio Consulibus, id rursus [c] liberum, infinitúmque fecerunt. iubet eosdem Decemuiros omnibus [g] agris pubilcis pergrande vectigal imponere, vt ijdem poßint & [c] liberare agros, quos commodum sit, & quos ipsis libeat publicare. quo in iudicio perspici non potest, vtrum [a] seueritas [c] acerbior, an [a] benignitas quæstuosior sit futura. Sunt tamen in tota [d] lege exceptiones duæ non tam iniquæ, quàm suspiciosæ: excipit in vectigali imponendo agrum Recentoricum Siciliensem: in vendendis [g] agris eos agros, de quibus cautum sit fœdere. hi sunt in Africa, qui ab Hyempsale poßidentur. [11] Hîc quæro, si Hyempsali satis est cautum fœdere, & Recentoricus ager priuatus est, quid attinuerit excipi? sin & fœdus illud habet aliquam dubitationem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquam esse publicus, quẽ putet existimaturum duas caussas in [d] orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret?

Etenim.

Demonstratur eorum malorum facultas & licentia. Rullus capite superiore vendebat tantum vectigalia post Syllam & Pompeium Coss. id est, viginti quinque proximis annis acquisita: proximo autem capite id tollebat potestate permissa publicandi & liberandi quæ liberet.

Liberare.

Publicare & Liberare hic opposuit. Publicare, id est, imponere vectigal ex seminibus, fructibus, pascuis: vt in argumento positum est. Liberare contrà, vectigalis immunitatem dare. Notabis hic vt publicum & priuatum, sic publicare & liberare contraria esse: etsi à priuato simili significatione diceretur priuare, qua dicitur à publico publicare, idem hic esset priuare & liberare.

Quo in.

Concluditur indignitas propositorum malorum.

Sunt tamen.

In superiore capite exceptiones duæ reprehenduntur, vt inanes aut quæstuosæ. dilemmate ex caussis exceptionum reprehensio concluditur.

Agrum Recentoricum.

De hoc agro secunda agraria plura dicentur, quemadmodum eius possessores vetustate possessionis se non iure, sed misericordia Senatus, non agri conditione defendant: & quod agrũ illum publicum esse fateantur, sed moueri possessionibus amicißimis, sedibus ac dijs penatibus negent oportere.

Cautum est.

Possessoribus supple, vt proximus locus explicat, Si Hyempsali satis est cautum fœdere.

Hyempſale.

Hyempſal, rex Numidiæ, de quo Hirtius in bello Africano agros maritimos occupabat, quos Africanus publicarat. Poſtea tamen Cotta quodam fœdere Hyempſali liberarat, ſed Hyempſal fœdus illud firmum non putabat, quia populus non iuſſerat, vt Caudinum, Numantinum, & ſimilia fœdera lata non fuerant, quia populus non iuſſerat.

Nunc quíſnam tam [c] abſtruſus vſquam nummus videtur, quem nō [c] architecti huiuſce legis [c] olfecerint? [a] prouincias, ciuitates liberas, [a] ſocios, [a] amicos, [a] reges denique [c] exhauriunt, admouent manus vectigalibus populi Romani. nō eſt ſatis. [11] Audite vos qui ampliſſimo populi [a] Senatúſque iudicio exercitus habuiſtis, & bella geſſiſtis. quod ad quẽque peruenit, peruenerit, [2] ex præda, ex manubijs, ex auro coronario: quod [a] neq; conſumptum in monumento, neque in ærarium relatū ſit, id ad [d] Decemuiros referri iubet. Hoc capite multa ſperant in omnes Imperatores, hæredéſque eorum, [d] quæſtionem ſuo iudicio comparant. ſed maximam pecuniam ſe à Fauſto ablaturos arbitrãtur. quam cauſſam [9] ſuſcipere iurati [9] iudices noluerunt, hanc iſti Decemuiri ſuſcepere. idcirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrantur, quòd ſit ipſis reſeruata. Deinde etiam in reliquum tempus diligentiſſimè ſancit, vt quod quiſque Imperator habeat pecuniæ, protinus ad [d] Decemuiros deferat. hic tamẽ excipit Pompeiū: ſimillimè, vt mihi videtur, atque in illa lege, qua peregrini Roma eijciuntur, Glaucippus [9] excipitur. non enim hac exceptione vnus afficitur beneficio, ſed vnus priuatur iniuria. [11] Sed cui manubias remittit, hui9 vectigalia [c] inuadit. iubet enim pecuniam, ſi qua poſt nos Cōſules ex nouis vectigalibus recipiatur, hac vti Decemuiros: [b] quaſi verò non intelligamus, hæc eos vectigalia, quæ Cn. Pompeius adiunxerit, vendere cogitare.

Nunc quiſnam.

Quodam capite imperatores rerum à ſe geſtarum decemuiris rationem reddere iubebantur. Hoc igitur caput peracerbe reprehenditur primum comparatione ſuperiorum malorum tanquam leuiorum & minorum.

Olfecerint.

Metaphora hæc referenda eſt ad (abſtruſas) vt venaticus canis feras. ſic Rullus pecunias abſtruſas olfacit, alioqui Architectis & Olfecerunt, diſsimilis generis metaphoræ parum aptè cõiungerentur. Multò autem elegantius illud eſt in Verrem, Canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & peruestiga ban

Audite.

Apoſtrophe ad imperatores, quibus periculum hîc creatur.

Ampliſsimo.

Periphraſis eſt imperatorum.

Peruenit, peruenerit.

Videtur alterum redundare: in ſecunda autem oratione peruenerit non additur, ſic tamen Romanæ leges loqui conſueuerũt. Nota enim ſunt illa pro Cluẽtio, Sententiam dixit, dixerit: Qui coriõ coit, coierit: Conuenit, conuenerit: Qui venenum malum fecit, fecerit.

Præda, manubijs.

Marcellus putat prædam ipſarum rerum quæ capiuntur, eſſe corpora: manubias autem, pecuniam ex præda vendita redactam. quæ differẽtia videtur hîc obſeruari. Manubias tamen ſæpe pro præda & ſpolijs Cicero, vt Chryſogoni & Verris manubias.

Coronario.

Initio imperij bene meritis rectoribus prouinciarum dabantur coronæ à prouincialibus, poſtea pro corona aurum. Aliquando coronarium abſolutè dicitur vt ſecunda Agraria. Notabis autem hoc loco Romanarum legum ſeueritatem, quomodo Rom. imperatores & duces exercituum rerum omnĩum rationem reddere cogerentur, etiam munerum & donorum, & tamen in monumenta conſumere vt liceret, ad baſilicas, porticus, theatra, arcus, templa, ac ſimilia vrbis ornamenta, vt per legem & peccare non liceret, & bene, magnificéque facere liceret.

Hoc capite.

Demonſtrantur adiuncta huic capiti rapinæ.

Quæſtionem.

Id eſt, iudicium de pecunijs repetundis ad ſeſe transferunt: ſic Agraria ſecunda, Hoc capite etiam quæſtionem de clariſsimis viris qui popul. Ro. bella geſſerunt, iudiciúmque de pecunijs repetundis ad decemuiros tranſlatum videtis.

Fauſto.

Sylla ſe felicem cognominari iuſsit, gemellóſque ſibi ex Metella ſuſceptos, marem Fauſtum, fœmellam Fauſtam. Fauſtus igitur Syllæ filius infinitas opes ex tyrannide patris acceperat, ob quas hic locus indicat accuſatum eſſe, ſed ne reip. ſtatus turbaretur, iudicium omiſſum eſſe, & certe M. Lepidus acta Syllæ reſcindere conatus eſt, ſed oppreſſus eſt. & Cicero paulò pòſt in conſulatu ſuo cõtra proſcriptorum liberos orauit. De Syllæ rapinis & proſcriptionibus vide Florum in bello Mariano. Mirabile autem iudicium dei fuit in hoc tyranno, qui ipſe phthiriaſi peremptus eſt, & filius Fauſtus conſumpto patrimonio ære alieno oppreſſus eſt.

Deinde.

Proximo capite non ſolùm ſuperiorum temporum imperatores, ſed præſentium etiam comprehendebãtur, & eorum futuræ manubiæ. Pompeius hinc excipiebatur. Tertiã igitur hanc exceptionem Cicero reprehendit, quòd per eam Pompeius non vnus afficiatur beneficio, ſed priuetur iniuria. Res ſimilitudine declaratur.

Peregrini.

De hac lege 3. offic. Cic. Malè etiam qui peregrinos vrbibus vti prohibent, eósque exterminant, vt Pennus apud patres nostros, Papius nuper. Nam esse pro ciue qui ciuis non sit, rectum est non licere, quam legem tulerunt sapientißimi Coß. Crassus & Scæuola: vsu verò vrbis prohibere peregrinos sanè inhumanum est.

Sed cui.

Correctio quædam est, quòd non planè Pompeius excipiatur, quia manubiæ tantùm remittuntur, vectigalia eius inuaduntur. Syllogismi conclusio sic est,

Si quæ vectigalia post consulatum Ciceronis parta sunt, decemuiris traduntur:
Pompeiana eiusmodi sunt:
Traduntur igitur Decemuiris.

Quanta verò fiat Pompeio hic iniuria, ex secunda Agraria percipietur, quòd ei de rebus à se partis iudicium, datio legum, cognitio, ius denique imperatorium omnibus imperatoribus semper conseruatum eripitur.

Inuadit.

Sic aliàs Cicero loquitur: repetit tamen non minus frequenter præpositionem ipsam, vt Inuadere in arcem caussæ, ad Lentulum: Inuadere in collum, in fortunas, 2. Philipp.

Videtis iam P. C. omnibus rebus & modis [c] constructam & coaceruatam pecuniam [d] Decemuiralem. [c] Minuetur huius pecuniæ inuidia: consumetur enim in [9] agrorum emptionibus. optimè. quis ergo emet agros istos? ijdem [d] Decemuiri. [11] tu Rulle (missos enim facio cæteros) emes quos [1] voles, vẽdes quos voles: vtrunque horum facies quanti voles. cauet enim [b] vir optimus, ne [9] emat [2] ab inuito. [b] quasi verò nõ intelligamus, [11] ab inuito emere, iniuriosum esse: ab non inuito, [a] quæstuosum. Quantum tibi agri vẽdet, vt alios omittam, socer tuus? & si ego eius [b] æquitatem animi probè noui, vendet non inuitus. [11] facient idem cæteri libenter, vt possessionis inuidiam pecunia commutent: accipiant quod cupiũt: dent quod retinere vix possunt. Nunc prospicite [d] omnium rerum infinitam atque intolerandam licentiam. Pecunia [c] coacta est ad agros [9] emendos. ij porrò ab inuitis non ementur. si consenserint possessores non vendere, [10] quid futurum est? referetur pecunia? non licet. exigetur? vetat.

Videtis.

Hactenus de venditione rerum: sequitur emptio reprehensa ex personæ adiunctis, quod Rullus

sit hîc lubricè versaturus. Conquestio autem huius loci, 2. Agraria planius explicabitur, quòd nunquam Romæ tanta commissa res sit, vt idem iudicaret & venderet, idem alienaret & emeret, à quibus vellet. Dialogismus hoc loco est Rulli & Ciceronis.

Quasi verò.

Dilemmate reprehenditur proxima Rulli cautio.

Quantum.

Notat Valgium (de quo in tertia agraria) Socerum Rulli, vt in patrimonio nepotem, & tamen proscriptionibus Syllanis ditatum: totum enim Herpinum agrum possidebat: & significat ob inuidiam possessionum libenter esse venditurum. Cùm autem Sylla apud Sacriportum & Collinam portam 70. millia, in via publica quatuor millia necauisset, duo millia ex senatorio & equestri ordine proscripsisset, Spoletum, Interamnum, Praeneste, Fluentiam vendidisset, Sulmonem etiam funditus euertisset, vt Flo. lib. 3. cap. 2. milites suos amplissimis possessionibus auxerat, quas post eius interitum vendere quoquomodo cupiebant, Syllanorum actorum rescissionem pertimescentes.

AEquitatem.

AEquitas hîc animi moderationem & simplicem atque apertam bonitatem significat, quo ex genere sunt illa, Ex æquo & bono, AEqui bonique.

Commutent.

Aliquando præpositio repetitur, vt in epistola Sulpitij ad Ciceronem, Vitam cum morte commutare. Et pro Sestio, Cum patriæ charitate constantiæ gloriam commutare.

Nunc prospicite.

Exagitatur inuidia infinitæ pecuniæ, quòd decemuiri tantam pecuniam retenturi sint.

Consenserint.

In malam partem Consentire hîc dicitur, vt Cõiurare & Cõspirare, quomodo in Verrem actione. 7. dictum est de seruis. Quos ipse cum consilio belli faciendi caussa consensisse iudicauit. Et ibidem, Quid igitur? Nulline motus in Sicilia seruorum Verre Prætore, nullæne consensiones facta esse dicuntur?

Referetur.

In secunda Agraria idem est, Referre in ærarium lex vetat, exigi prohibet.

[16] *Verum esto: nihil est quod non emi poßit, si tantum des, quantum velit venditor.* [19] *Spoliemus* [d] *orbem terrarum, vendamus vectigalia,* [c] *effundamus ærarium, vt locupletatis aut* [a] *inuidiæ aut* [a] *pestilentiæ possessoribus,* [16] *agri tamen emãtur. quid tum?* [2] & [20] *quæ erit in istos agros* [9] *deductio? quæ totius rei ratio atque descriptio? Deducentur, inquit,* [a] *coloniæ.* [9] *Quo? quorum hominum? in quæ loca? quis enim nõ videt in colonijs esse hæc omnia considerãda?* [21] *Tibi nos Rulle, & istis tuis harum omnium rerum* [c] *machinatoribus, totam* [a] *Italiam inermem tradituros existimasti? quam* [a] *præsidijs* [11] *confirmaretis,* [a] *colonijs occuparetis, omnibus* [c] *vinclis deuinctam & constrictam teneretis? vbi enim cauetur,*

ne in Ianiculo[a] coloniam constituatis? ne[9] vrbem hanc vrbe alia[c] premere atque[c] vrgere posßitis?[18] Non facimus, inquit. Primùm nescio: deinde timeo: postremò non committam, vt vestro beneficio potius, quàm nostro consilio salui esse poßimus.

Verum esto.

Transitio est ad postremum legis caput de coloniarum deductione, vbi superiora inuidiose conceduntur, & deductionis qualitas disquiritur.

Effundamus.

Propriè verbum hoc dicitur in aquis. Mare conglobatur vndique æquabiliter, neque redundat vnquam, neque effunditur. 2. de natu. Deo. metaphoricωs effundere patrimonium, ærarium, quod Plautus prodigere dicit: Festo die siquid prodegeris (ait) profesto egere liceat, nisi peperceris. Hinc effusio, quæ vulgo prodigalitas appellatur. liberalitatem effusio imitatur, ait in Partitionibus Cicero.

Deducentur.

Subijcitur per prolepsim qualitas deductionis, & reprehenditur ex adiunctis, quòd loca, quòd personæ non definiantur.

Tibi.

Inuaditur iam apertius in Rullum tanquam his colonijs regnum sibi comparantem, quod vniuersæ dissuasionis argumentum summum est ex agrariæ legis fine.

Machinatoribus.

Ex Græcis μηχανὴ & μηχανάομαι, Latinè machina & machinor facta sunt, cuius generis metaphoræ sunt in Cicerone Architectus, Fabricatur, Artifex.

Vbi enim.

Vrget acrius propositam regni suspicionem, & dialogismo exornat.

Ianiculo.

Ianiculum primis regum temporibus extra vrbem fuit trans Tiberim ad occasum, postea in vrbem inclusum est.

Quòd verò totam Italiam vestris[a] colonijs[c] complere voluistis, id cuiusmodi esset, neminémne nostrum intellecturũ existimastis? scriptum est enim,[9] quæ in municipia, quásque in colonias[d] Decemuiri[10] &[11] velint, deducãt colonos quos velint: & ijs agros[c] aßignent quibus in locis velint: vt cũ totam Italiam militibus suis occuparint, vobis non modò dignitatis retinendæ, sed ne libertatis quidem recuperandæ spes relinquatur. Atque hæc à me suspicionibus & coniectura coarguuntur. Iam[9] omnis omnium tolletur[c] error. iam apertè ostendent, sibi nomen huius reipublicæ, sedem

[d] *vrbis atque* [d] *imperij, denique* [9] *hoc templum Iouis Optimi Maximi, atque hãc* [c] *arcem* [d] *omnium gentium displicere. Capuam deduci colonos volunt. Illam* [9] *vrbem huic vrbi rursus opponere, illuc opes suas* [10] *deferre, & imperij* [d] *nomẽ* [c] *transferre cogitant. qui locus propter* [c] *vbertatem agrorum abundãtiámque* [d] *rerum omnium,* [a] *superbiam & crudelitatẽ* [c] *genuisse dicitur: ibi nostri coloni delecti ad omne facinus à* [d] *Decemuiris collocabuntur: &,* [b] *credo, qua in vrbe* [d] *homines in veteri dignitate* [a] *fortunáque nati, copiam rerum moderatè* [c] *ferre non potuerunt, in ea isti vestri satellites modestè insolentiam suam continebunt? Maiores nostri Capua magistratus,* [c] *Senatum, consilium commune, omnia denique* [c] *insignia* [a] *Reip.* [c] *sustulerunt, neque aliud quicquã nisi inane nomen Capuæ reliquerunt: non crudelitate. quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hostibus victis sua sæpissimè reddiderũt? sed consilio, quod videbant, si quod Reip.* [c] *vestigium illis* [d] *mœnibus contineretur, vrbem ipsam imperio* [c] *domicilium præbere posse. Vos hæc, nisi* [c] *euertere* [a] *Remp. cuperetis, ac vobis nouam dominationem comparare,* [b] *credo, quàm perniciosa essent, non videretis? quid enim cauendum est in* [a] *colonijs deducendis,* [a] *si luxuries Anibalem ipsum Capuæ corrupit? si* [a] *superbia nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur? si præsidium non* [10] *præponitur huic vrbi ista colonia, sed opponitur?*

Quod verò.

Repetit illum tyrannicum finem legis Agrariæ, & easdem eius facultates ea lege ipsa declarat.

Municipia.

Omnes aliæ vrbes quæ ciuitatis Ro. ius habebant, Romana municipia dicebantur. Sic Cicero ait 2 legũm, Omnibus municipibus duas esse patrias, vnam naturæ, alteram ciuitatis, vt Cato ortu Tusculanus, ciuitate Romanus. Cicero Arpini natus in populi Ro ciuitatem susceptus, habuit alteram loci patriam, alteram iuris, & municeps populi Ro. fuit. & Iuuenalis de Cicerone ait,

Hic nouus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis eques.

Non modò.

In hoc genere comparationis protasis aliquando duas negationes habet, Non modò huius libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli. pro Rabirio perduellionis reo. Aliquando posterior reticetur, Vt non modo in iudicium horum criminum, sed ne in tenuissimam quidem suspicionem verbo vnquam vocatus est. Ibidem, Sic isto loco non modò dignitatis retinendæ, sed ne libertatis recuperandæ. Cùm tamen secus intelligenda sit protasis non modò dignitatis non retinendæ. Nec artis est ista regula, sed vsus elegans licentia.

Atque.

Transitio ad attentionem ex comparatione superioris argumenti, tanquam minoris consequẽte.

Huius reip.

Periphrasis est Romæ ex adiunctis proprietatibus. Roma Decemuiris displicet, Capuam volunt imperij sedem facere. Quantum autem tum fuerit Romanis animus affectati regni argumentum, sequentia declarant, primùm ex loci adiunctis, quod Campanus ager sit tam fertilis, tam abūdans.

Templum.

Varro apud Gellium lib. 14. ca. 7. docet senatum in loco tantum auspicato & augurato iustum esse, vt in curia Hostilia, Pompeia, Tullia, quod templum dicitur, nec omnes ædes sacras esse templa. Ouidius tamen primo Fastorum inquit,

Sancta vocant augusta patres, augusta vocantur,
Templa sacerdotum ritè dicata manu.

Rursus opponere.

Secundo bello Punico Capua Annibalem aduersus Romanos excepit, & magna difficultate recepta est. Vide Liuium tertia decad. lib. 6.

Hubertatem.

Omnium non modò tota Italia, sed toto terrarum orbe pulcherrima Campaniæ plaga est. Nil mollius cælo, denique bis floribus vernat, nil vberius solo, ideo Liberi Cererisque certamen dicitur: nil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus quædam maris otia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius AEtnei ignis imitator: vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum Pompeij, & ipsa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata. Hæc Florus lib. 1. cap. 16.

Et credo.

Comparatio maiorum est.

Insolentiam.

Propria significatio est, quomodo Cicero pro Deiotaro dixit, Moueor etiam loci ipsius insolentia. Et primo oratorio, Sed mehercule istius disputationis insolentia, atque earum rerum, quæ quasi in arte traduntur, inscitia. Sic loquutus Cæsar, Insolens & inauditum verbum tanquam scopulum fugiendum admonebat. Ergo insolentiam Cicero dicit insolitas & nouas opes.

Maiores.

Alia eiusdem rei probatio ex authoritate Senatus, qui delendam Campanam remp. censuit, ne sedes fieret imperij.

Magistratus.

Hic tria reip. insignia sicut aliàs sæpe comprehendit: Magistratus, quorum propriè est imperium: Senatum, ad quem deliberatio pertinet: Consilium, quo lites & controuersiæ ciuium disceptantur. Capua autem ædificijs seruata est, vt aratoribus receptaculum, rusticis nundinas, cellam & horreum agro Campano præberet, vt erit oratione secunda. Liuius idem lib. 6. decad. 3.

Non crudelitate

Dissimilitudo est, cuius protasis aduersis, apodosis adiunctis approbatur.

D .i.

Crudelitate.

Seueritas tamen magna fuit in Flacco Consule, quamuis Appius collega dissentiret, & Senatus Rom. literas scripsisset. Nam septuaginta principes Senatus virgis cæsos securi percussit, trecentos nobiles in vincula coniecit, qui miseris casibus interiere: reliquos ciues vendidit.

Externis hostibus.

Huius rei laus apud Liuium est lib. 3. Decad. 4. de reddita Græcis libertate, qui mirabantur aliquam in terris esse gentem, quæ sua impensa, suo labore ac periculo bella gereret pro libertate aliorum, ne quod toto orbe terrarum iniustum imperium sit, & vbique ius, fas, lex potentissima sit.

Vos.

Complexio enthymematis contraria senatus exemplo.

Quid enim.

Commoratur in propositis circunstantijs, addito Annibalis veluti rei maioris exemplo.

Luxuries Annibalem.

Adeò vt verè dictum sit, Capuam Annibali Cannas fuisse, vt Florus secundo bello Punico ait.

At quemadmodum armatur, [25] dij immortales? nam bello Punico quicquid [s] potuit Capua, potuit ipsa per sese. Nunc omnes vrbes quæ circum Capuam sunt, à colonis per eosdem Decemuiros occupabuntur. Hanc enim ob caussam permittit [s] ipsa lex in omnia [9] quæ [s] velint oppida, colonos vt [d] Decemuiri deducant quos velint: atque his colonis agrum Campanum & Stellatem campum diuidi iubet. [a] Nō queror diminutionem vectigalium, non flagitium huius [c] iacturæ atque damni: [21] prætermitto illa quæ nemo est quin [c] grauissimè & verissimè conqueri possit, nos [c] caput [c] patrimonij publici, pulcherrimam Pop. Rom. possessionem, [c] subsidium annonæ, horreum belli, sub [c] signo claustrísque Reip. positum vectigal, seruare non potuisse: eum denique nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese, & Syllanæ dominationi & Gracchorum largitioni restitisset: non dico solùm hoc in [a] Rep. vectigal esse, quod amissis alijs [22] remaneat, intermissis non [c] conquiescat: [a] in pace [c] niteat, in bello non obsolescat: [d] militem [c] sustentet, [d] hostem non [c] pertimescat? [21] Prætermitto omnem hanc orationem, & concioni reseruo, de periculo salutis ac libertatis loquor. Quid enim existi-

matis, integrum vobis in Repub. fore, aut in vestra libertate ac dignitate retinendum, cùm [9] Rullus, atque ij quos multò magis quàm Rullum timetis, [2] cum omni egentiũ atque improborum manu, cum omnibus copijs, cum omni [3] argento & auro, Capuam, & vrbes circa Capuam occuparint?

At quemadmodum.

Alia confirmatio ex oppidis adiunctis, quæ potentiam dominationis augeant.

Omnes vrbes.

Vrbes hæ sunt, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum Pompeij.

Hanc enim.

Accommodatur authoritas legis ad proximam probationem.

Atque his.

Commoratur in eodem argumento, sed dissimilitudinis forma variato Non conqueror vectigalia Rom. sed remp. Rom. perire. Protasis habet ἐπιφορὰν perpetuam ex adiunctis locis, &c.

Campanum & Stellatem.

Hos agros postea Cæsar Consul diuisit viginti millibus ciuium, quibus essent terni, pluresue liberi, & collegam Bibulum obnuntiantem, armis foro expulit. Suet. in Iulio cap. 20.

Campum.

Campus ab agro distinguitur. Campus enim, planities est vel agrorum vel pratorum. Sic 2. de diuinatione Cic. Vt enim Ægyptij & Babylonij in camporum patentium æquoribus habitantes.

Annonæ.

Annona, annua alimonia est frumenti, vini, cæterarúmque rerum. Hoc nomine putat Budæus bursas in gymnasiis Parisiensibus, quæ vocãtur, Latinè dici posse, tametsi Latinius annua, et sic Vlpianum dicere, Si cui annuum fuerit relictum sine adiectione summæ, nihil videri huic relictum.

Signo, claustrísque.

Signum & claustrum propriè dicitur quo signamus & claudimus literas, lagenas, arcas. Librum tuum habeo sub signo, seruóque diligentissimè (ait ad Atticum Cic.) His itaque metaphoris significat vectigal Campanum esse tutissimum, quod apertius ait Agraria 2, cùm dicit, Tãquã domi esse, & omnibus præsidijs oppidorum tegi.

Restitisset.

A Resto restas, id est. superfuisset: vt Sylla, quamuis in rep. dominus & tyrannus: vt Gracchi, quamuis in publico patrimonio profusi, nepotes tamen non attigerint.

Non dico.

Amplificatur sub eadem figura eadem protasis alijs adiunctis.

Concioni.

Denuntiat tribunis pleb. futuram concionem, & dissimilitudinis ἀνάδοσιν constituit de periculo Romanæ resp. cuius efficiendi facultatem ostendit.

Retinendum.

Vide an participium sit futuri temporis. Nullum autem adhuc participium in (dus) reperi. Nomina enim hæc omnia sunt, vt Linacer doctissimè docuit.

Quos multò.

Indicat C. Antonium collegam qui Decemuiratum affectauit, vt Plutarchus in Cicerone ait: Indicat Catilinam & cæteros proscriptorum, qui tum commouebantur.

[27] *His ego rebus P.C. resistam vehementer atque [c] acriter, neque patiar [d] homines ea me Consule [c] expromere, quæ contra [a] Rēp. diu cogitarint.* [21] & [c] *Errastis Rulle vehemēter [2] & [9] tu & nonnulli collegæ tui, qui sperastis vos contra [d] Consulē veritate nō ostentatione [9] popularē, posse in [c] euertēda Rep. populares existimari.* [27] *Lacesso vos, in concionem voco. Po. Rom. disceptatore vti volo. Etenim vt [c] circunspiciamus omnia quæ populo grata atque iucunda sunt, nihil tam populare, [2] quàm pacem, quàm concordiam, quàm otium reperiemus.* [11] & [c] *Solicitam mihi ciuitatem suspicione, suspensam metu, [c] perturbatam vestris legibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis, spem improbis ostendistis, timorē bonis iniecistis, fidem de foro, dignitatem de Rep. sustulistis. Hoc motu atque hac [c] perturbatione animorum atque rerum [2] cùm P.R. [a] vox & authoritas [d] Cos. repentè in tantis [c] tenebris illuxerit: cùm ostenderit nihil esse metuendū [9] nullum exercitum, nullam manum, nullas [a] colonias, nullam venditionem vectigalium, [2] nullum imperium nouum, [9] nullum regnum Decemuirale, nullam alteram Romam, neque aliam sedem imperij [d] nobis Coss. futuram, summámque tranquillitatem pacis atque otij: [b] verendum credo nobis erit, ne vestra ista [b] præclara lex Agraria magis popularis esse videatur? Cùm verò scelera [a] consiliorum vestrorum, fraudémque [d] legis, et insidias, quæ ipsi [9] P.Ro. à [b] popularibus Trib. pl. fiant ostendero: pertimescam [b] credo, ne mihi non liceat contra vos in concione consistere? præsertim cùm mihi deliberatū & constitutum sit, ita gerere consulatum, quo vno modo geri [c] grauiter et liberè potest, vt [2] neque prouinciam, neque honorem, neque ornamentum aliquod*

aut commodum, neque vllam rem quæ à Tribuno plebis [c] impediri posſit, appetiturus ſim.[27] Dicit frequentiſſimo Senatu [d] Cõſul Calendis Ianu. ſeſe, ſi ſtatus hic Reip. maneat, neque aliud negotium extiterit, quod honeſtè [e] ſubterfugere non poſſit, in prouinciam non iturum. Sic me in hoc magiſtratu geram Pop. Romani, vt poſſim Tribunũ ple. [a] Reip. [5] iratum [c] coërcere, mihi iratum contemnere.

His ego.

Peroratio deinceps tota ferè ad agrarios perterrẽdũ. Loco itaque cõplexionis (Quare lex agraria ferẽda non eſt) ſequitur ad gratiam bonorũ, terrorẽ malorũ, egregia boni Conſulis ſignificatio.

Expromere.

Vulgo id exequi vel ponere in effectu dicimus. 7. act. ſic loquitur, Expromere ſupplicia in ciues quæ conſtituta erant in conuictos maleficij reos. Et pro Milone, In meo inimico crudelitatem expromſiſti tuam.

Erraſtis Rulle.

Apoſtrophe eſt, qua diſputat non agrarios, ſed ſe popularem eſſe. Argumentum eſt ex quadam popularis definitione: Popularis eſt qui pacem populi tuetur, Tribuni nõ tuentur, Cicero tuetur. Non igitur Tribuni populares, ſed Cicero.

Veritate.

Sic in finibus, Vt in fronte oſtentatio ſit, intus veritas occultetur. Et pro domo ſua, Maiores quidem noſtri qui non fictè & fallaciter populares, ſed verè & ſapienter fuerunt.

Diſceptare.

Diſceptandi verbum dialecticum totum eſt: & dialectica vt diſputatrix à Quintiliano, ſic diſceptatrix à Cicerone dicitur. Diſceptare itaque modò ad oratores refertur in accuſando, defendendo, pro diſſerere ac diſputare: vt in ſecunda Agraria, Vtrum oratio ad eius rei diſceptationem deerit? vt etiam in Academico, Qua de cauſſa definitiones ad omnia, de quibus diſceptabatur, adhibebant: modò ad iudicẽ refertur, pro iudicare, vt pro Milone de Pompeio iudice, Iſti quæſtioni præpoſitus eſt qui hæc iuſtè ſapienterque diſceptet. hinc diſceptator, id eſt, rei ſententiæq; moderator, vt in Partitionibus ait Cicero: & ad Sulpitium, Te arbitro & diſceptatore vterentur, quomodo hic populum Romanum diſceptatorem dicit iudicem.

Quæ populo grata.

Periphraſis eſt popularis.

Solicitam.

Aſſumptio eſt contra Tribunos, qui publicam pacem conturbant, quod eorum factis probatur.

Fidem.

Fides in hoc dictionis genere ſignificat quod vulgo dicimus ſecuritatem, protectionem, ſaluam gardiam. Quomodo Cicero in Officijs ait, Capere in fidem deuictas bello nationes, conferre ſe in fidem & clientelam alicuius, pro Roſcio. Fori fides igitur ſublata, ſignificat authoritatem iudiciorum & tutelam ſublatam.

Hoc motu.

Aſſumptio pro Cicerone, qui publicam pacem tuetur, quod eius factis approbatur.

Verendum.

Complexionis ſententia de Tribunis, quòd populares non ſint.

Cùm verò.

Sententia complexionis pro Cicerone, quòd popularis sit, vbi eadem eius facta repetuntur, & confirmatio additur ex libera quadam animi testificatione, quod ab omni cupiditate liber sit futurus.

Neque prouinciam, neque honorem.

Locus est idem in Catilinam latius expositus. Quibus pro tantis rebus, Quirites, nullum ego à vobis premium virtutis, nullum insigne honoris, nullum monumentum laudis postulo, praeterquam huius diei memoriā vestram sempiternā. In animis vestris omnes triumphos meos, omnia ornamēta honoris, monimenta gloriae, laudis insignia condi & collocari volo: nihil me mutum potest delectare, nihil tacitum: nihil denique eiusmodi quod etiam minus digni assequi possunt. Significat igitur Cicero se pro rep. omnes Consulatus sui fructus despecturum.

Dicit.

Asseuerat proximam testificationem parrhisia etiam maiore.

Frequentissimo.

Plutarchus in Gracchis indicat trecentos minimùm senatores fuisse, cùm ait, trecētos equites pari numero cum senatoribus iudices factos.

In prouinciam.

Nec reuera iuit, eámque rem inter praecipuas Consulatus sui laudes in Pisonem numerauit. Ego prouinciam Galliam (ait) Senatus authoritate, exercitu & pecunia instructam & ornatam, quam cum Antonio communicaui, quod ita existimabam tēpora reip. ferre, in concione deposui reclamāte populo Romano.

[23] Quamobrem [25] per deos immortales [c] colligite, vos Trib. pleb. [9] [11] deserite eos à quibus, nisi prospicitis, breui tempore deseremini: [c] conspirate nobiscum, consentite cum bonis, [9] communem Rempubl. communi studio atque amore defendite. [2] [11] Multa sunt occulta reip. [c] vulnera, multa nefariorum ciuium perniciosa consilia: nullum externū periculum est, [2] non rex, non gens vlla, non natio pertimescenda est: [c] inclusum malum, [c] intestinum ac [c] domesticum est: huic pro se quisque nostrum [c] mederi, atque hoc omnes [c] sanare velle debemus. [c] Erratis si [2] Senatum probare ea quae dicuntur, à me putatis, populum autem esse in alia voluntate. Omnes qui se [c] incolumes volent, [c] sequentur [a] authoritatem [d] Consulis soluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in cōtentionibus. Quòd si quis vestrûm [10] spe ducitur, se posse [c] turbulenta ratione honori [c] velificari suo, primùm me Consule id sperare desistat: deinde habeat me ipsum sibi documento, quem Equestri ortum loco Consulem

videt, quæ vitæ[c] via facillimè viros bonos ad honorem dignitatémque[c] perducat. Quòd si vos vestrûm mihi studium P.C. ad communem dignitatem defendendā[c] profitemini, perficiam profectò id quod maximè[a] Resp. desiderat, vt huius[a] ordinis[a] authoritas, quæ apud maiores nostros fuit, eadem nunc lōgo[c] interuallo[a] Reip. restituta esse videatur.

Quamobrem.

Probata popularitate Tribunos cohortatur ad meliores reip. partes. Argumentum est ex coniugatis. Colligere autem se quid sit, Cic. Tusc. 4. definit. Quid est autem seipsum colligere, nisi dissipatas animi partes rursus in suum locum congerere?

Conspirate nobiscum.

Verbum medium est. Aliàs enim sumitur in malam partem. Sic Brutus ad Ciceronem, Contra sceleratissimam conspirationem confligamus. Sic in eo Virgilij loco, -simul omne tumultu

Coniurat Latium: ait Seruius Coniurare τῶν μέσων esse.

Et Horatius dixit, -alterius sic

Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Considerandum tamen est, an oratoria exempla eiusmodi reperiantur.

Multa sunt.

Aliud argumentum ex adiunctis malis, quæ dissimilibus ornantur: vbi allegoria est ex arte medica. Coniurationē autem Catilinæ intelligit, de qua similiter Catilinaria secunda dicit, Omnia sunt externa, vnius virtute, terra, marique pacata: domesticum bellum manet, intus insidiæ sunt, intus inclusum periculū est, intus est hostis: cum luxuria, cū amentia, cū scelere certandū est. Et pro Murena idē, Intus intus (inquā) est equus Troianus, à quo nūquā me Coss. dormiētes opprimemini.

Externum.

Notabis hoc loco Externum & Intestinum cōtraria, pro barbaris Extrinsecum & Intrinsecū. Extrinsecus enim & Intrinsecus aduerbia sunt: ab Extra fit Externus: ab Intra considera an fiat Internus, exemplum enim non occurrit.

Erratis.

Opponuntur maiores bonorum facultates ad eandem probationem.

Quòd si quis.

Opponitur studium Ciceronis & exemplum.

Velificari.

Allegoria est à temerè nauigantibus, qui vel tempestatis tempore vela facere non dubitent: quòd naufragio affine periculum sit. Sententia itaque Ciceronis est, Si quis turbulento reip. statu honori suo studeat, & ad dignitates aspiret, &c. Cicero autem non solùm composito verbo vtitur, sed partibus eius separatis. Malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperauit. 7. act. Et Virgilius,

Vela facit, tamen & plenis subit ostia velis.

Eadem verbi forma Cælius ad Ciceronem vsus est, Ne velificatus alicui dicaris: Plinius tamen sæpissime dixit Velificare.

Documento.

Ciceronis (ait Plutarchus) diues & splendida mater fuit, pater in taberna fullonaria educatus, cuius quidam genus referunt ad Tullium Volscorum regem. Sed hanc originem regiam Cicero videtur in Bruto refellere, cū deridet humiliores homines, qui sese in alienum eiusdē nominis genus infunderent, vt si ego me (ait) à M. Tullio esse dicerē, qui patricius cū Seruio Sulpitio Cos. anno 10. post exactos reges fuit. ergo q patricij generis originē agnoscere nō audet, qui reges maiores assereret?

Equeſtri loco.

Equeſter ordo cenſus erat non nobilitatis: & cui cenſus erat quadringentorum millium, eques erat, & in politia Rom. Patricius & plebeius contraria, item nobilis & nouus: poteſtque ex equeſtri ordine eſſe ignobilis & nouus, vt Cicero: item nobilis & plebeius, vt poſtea patebit.

Quòd ſi.

Concludit orationem in obteſtatione patrum & profeſsione diligentiæ ſuæ.

Profitemini

Profiteri, eſt prolixè & liberè polliceri. Impudentia eſt pfiteri, quod nõ poſsis implere, pro Cluētio. Et ad Licinium, Similiter atque hic ſuis ſtudiis in omni genere officij pfiteri atque polliceri dictũ eſt.

ANALYSEOS RHETORICAE ET DIAlecticæ in Agrariam primam ſumma.

Si dum cauſſa hæc Romæ ageretur, foris alicubi ruſticati eſſemus, reuerſi domum quæreremus quis exitus deliberationis, & quamobrem fuiſſet? ὅτι καὶ διότι, quia & quamobrem in diſciplinis has quæſtiones Ariſtoteles appellat, nos hic ſpecie quadam ſequi poſſimus. Agrarij verò (vt Plutarchus ait) ſic iſta deliberatione territi ſunt, vt contra Ciceronem dicere nil auſi ſint. Quod in perorando videtur orator eo loco ſignificare, Laceſſo vos, in concionem voco, Pop. Rom. diſceptatore vti volo. Ergo id ὅτι & euentus. Quamobrem autem Cicero ſic terruerit, cauſſæ principes in actione & Cõſulis authoritate fortaſsis fuerũt. quæ verò ſint in hac oratione, adhuc è ſingulis partibus in Rhetorica elocutione Tropoꝝ & figuraꝝ, in logica Topica inuentionis & analytica diſpoſitionis ſubductione breuiter animaduerſum eſt. Qui vero fuerit Rhetoricæ & Logicæ ſtudioſus, pleniorem vtriuſque artis ſenſum capiet, ſi Ariſtotelica principia ἐπαγωγήν, ἱστορίαν, ἐμπειρίαν, inductionem, obſeruationem, experientiam ſecutus, in vnam ſummam colliget vniuerſa. quæ ſingula perlegerit. E tropis adhiberi ferè decies Ironiam, quadragies Metonymiam, Synecdochẽ frequentius, Metaphorã frequentiſsimè cognoſcet. Modificationis verò gratiã in Synecdoche et Metonymia magnã, ſed in Ironia ex ſimulatione maiorẽ, in Metaphora vero ex ſimilitudine rerum maximam, ſed in geminatis vberius intelliget. E figuris verborũ repetitionem in Anaphora minimùm victes. Cõmutationẽ in Polyptoto triciẽs, ĩ reliquis generibus aut nuſquã, aut certè ſemel biſue ſummũ videbit. Numerũ verò paulò inſigniorem ferè viues. E figuris ſententiarũ Apoſtrophen quater, Prolepſin, Præteritionẽ, Licẽtiam ter. Proſopopœiã, dialogiſmũ, exclamationẽ bis. reliquas non aſſciet. Atque hac enumeratione, quæ rara, quæ frequentia ſint ornamenta, quaſque vires habeant, intelliget. Atque iſta Ariſtotelica obſeruatione & experiẽtia artẽ ſibi quandam efficiet. Maiore etiam diligentia ſpecies argumentorũ ad ſuum quãque locũ referet. Cauſſa eſt in fine ter, in efficiente ſæpius. Facta, adiuncta, ſæpiſsimè Subiectũ & diſſentaneũ ſemel tantùm. Comparata in paribus ſemel, in maioribus ſæpe, in minoribus ſæpius, in ſimilibus rarius, in diſsimilibus frequentiſsime. Notatio ſemel, Coniugatio bis, Partitionis & definitionis licet obſcuriora, tamen exempla quædam ſunt. Teſtimonium bis apertè poſitum eſt: denique licet non ſpecies omnes, attamen nullum genus eſt argumenti, nullique pars eſt Topicæ inuentionis, cuius exempla in hac oratiuncula non reperiat. Analytica diſpoſitionis ars eſt minor: Plurima naturæ iudicio contenta ſunt, paucißima ſyllogiſmum requirũt. etſi requirant, attamen vt in oratione(ego) & (tu) ſic in ratiocinatione propoſitio aut aſſumptio aut concluſio ſæpius intelligitur, quàm exprimitur. Simplices tamen & connexi ſyllogiſmi interdũ pleni ſunt, atque hæc prioris analyſeos poſterioris autẽ artificioſa methodus & collocatio (etſi in his fragmentis cõparere admodum nulla potuit) verũ tamen capita proponuntur, trãſitiones interponũtur. Quapropter hac inductione ἀπόδειξιν διότι (quoad res propoſita patitur) habebimus. Quamobrem Ciceronis oratio laudetur. Ergo diligẽs rhetoricæ logicæq; diſcipulus, Ariſtotelica in his & cõſimilibus exemplis ἐπαγωγῇ καὶ ἱστορίᾳ duas res ſummas aſſequetur, vt rhetoricam et logicam melius & verius intelligat, cùm viderit parentis vſui congruere: vtque vtriuſque artis vſum, cognitis præſtantium authorum exemplis, facilius promptiuſque exerceat.

Mar. Tul. Ciceronis de Lege AGRARIA CONTRA P. SERVILIUM Rullum Tribunum ple. ad populum Oratio secũda, praelectionibus illustrata.

ARGVMENTVM HVIVS ORATIONIS cum superiore par & idem est. Ergo cũ à Tribunis superiore deliberatione exterritis, tamen in concionem Cicero vocaretur, quasi populo disceptatore superiores essent in caussa futuri, Cicero Senatum se sequi iussit, eiúsque comitatu septus, in concionem venit, & hanc magnificam orationem habuit. Hic quippe vir maximè Romanis ostendit quantum voluptatis oratio cum honestate coniungat, iustúmque (si bono oratore defendatur) insuperabile prorsus esse. Ac certè verũ principem necesse est adulationi verum honestúmque praeponere, molestúmque ab vtili separare. Vide Plutarchum de hac Ciceronis laude in ipsius vita. Summa verò suasionis vniuersae est in hoc syllogismo,

Si lex agraria tyrannidem simulatione largitionis instituit, tollenda est.

At instituit, quia creandis Decemuiris libertatem populo eripit, quia Decemuiris tyrannica forma comitatum concedit, quia tyrannicam potestatem permittit in venditione & emptione agrorum, in deductione coloniarum.

Tollenda igitur.

EST hòc in more positum Quirites, institutóque maiorũ, vt ij qui beneficio vestro [a] imagines familiae suae [c] consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij vestri cum suorum laude coniungant: qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum [c] loco reperiuntur: plerique autem hoc perficiunt, vt tantùm maioribus eorum [c] debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris soluere-tur, [c] redũdaret. Mihi quidem apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: nõ quòd nõ tales fuerint, quales nos illorum [a] sanguine creatos, disciplinísque institutos vide-

tis: sed quòd laude populari, atque honoris vestri [c] luce caruerunt. [13] *de me autem ipso vereor,* [11] *ne arrogantis sit apud vos dicere: ingrati, tacere:* [14] *nam & quibus studijs hanc dignitatem* [c] *consecutus sim, memet ipsum cõmemorare perquàm* [c] *graue est: & silere de tantis vestris beneficijs nullo modo possum : Quare adhibebitur à me certa ratio moderatióque dicendi, vt quid à vobis acceperim, commemorem: quare dignus vestro summo honore, singularíque iudicio sim, ipse modicè dicam, si necesse erit: vos eosdem existimaturos putem, qui iudicauistis.*

Est hoc.

Nil agitur initio de lege agraria, sed offensionis popularis metu longa insinuatio texitur in hunc ferè syllogismum generis argumento conclusa,

Magistratum per vos adepti gratias vobis agunt:
Ego magistratum Consulatum nempe, per vos adeptus sum:
Propterea vobis gratias ago.

Sed inter propositionis & assumptionis sententiam dissimilitudo interponitur.

Est hoc.

Sententia propositionis adiunctis illustrata, Magistratum per vos adepti, gratia vobis habenda, genus suum sic extollunt, vt honorem nonnulli meruisse, plerique commendatione generis accepisse videantur.

Imagines.

Metonimia est ex adiũctis subiectum significans. Magistratum enim qui in aliqua familia fuissent adepti, imagines eorum in atrio ponebantur, sicut abunde Iuuenalis octaua satyra declarat,

Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri, pictósque ostendere vultus
Maiorum, & stantes in curribus AEmilianos?
Et ibidem,
Tota licet veteres exornent vndique ceræ
Atria, nobilitas sola est, atque vnica virtus.

Quam ad rem pertinet etiam locus ille in Pisonem, Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil præter colorem. Ergo imagines cõsecuti, id est, magistratus & publicos honores adepti.

Debitum.

Allegoria est à pecunijs, quæ vt debita maioribus, tandem posteris persoluuntur: sic optimè de rep. meritis principibus tantùm deberi potuit, vt propter eos posteri quoque honorarentur. Eadem allegoria ad Ciceronem Brutus, Tantùm me tibi debere existimo, quantùm persoluere difficile est: qualis allegoria est in huius peroratione, Nulli pro me spoponderunt, &c.

Redundare.

Metaphora ab aquis, quæ propriè cùm alueos, ripas, litora superant, redundare dicuntur. Si lacus Albanus redundasset, isque in mare fluxisset, Romam perituram. Cic. de Diuinatione.

Mihi.

Ἀντεπόδοσις dissimilitudinis adiunctis exposita. Cicero maiores suos extollere non potest, quia publicis honoribus caruerint. Dissimile etiam praeponitur.

Sanguine.

Metonimia ex caussis effectum significans. Nec enim sanguine procreamur, sed semine quod sanguine efficitur. Vt enim in mamellis in lac: sic in vasis spermaticis in semen sanguis conuertitur. Hic tropus poetis & oratoribus vsitatissimus est, Genus alto à sanguine regum: Virg. Sanguis regius: Horat. Maternus paternúsque sanguis: pro Cluentio. In fine autem huius orationis dicitur, Non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis ac seminis. Considerabis igitur an vt sanguine, sic semine procreari Latinè dicatur.

De me.

Prolepsis quaedam est. Quòd igitur Cicero per se Consulatum meruerit, res dilemmate ex varijs adiunctis disceptatur, vbi addubitationis forma quaedam est, sed obscurior.

Quare.

Prolepseos solutio ex orationis moderatione, vt populus abunde laudetur, de Cicerone nil nisi modicè dicatur.

Me per longo interuallo propè [a] memoriae, temporúmque nostrorum primum hominem nouum, Consulem fecistis, et eum [c] locum quem [a] nobilitas praesidijs firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat, me duce rescidistis, [a] virtutíque in posterum [c] patere voluistis: neque me tantummodo Consulem, quod est ipsum per sese amplissimum, sed ita [9] fecistis, quomodo pauci nobiles in hac ciuitate Consules facti sunt, nouus ante me nemo: nam profectò si recordari volueritis, de nouis hominibus reperietis eos qui sine repulsa Cõsules [9] facti sunt, diuturno labore atque aliqua occasione esse factos, cùm multis annis pòst [11] petissent, quàm Praetores fuissent, aliquanto [c] serius, quàm per aetatem ac per leges liceret: qui autem anno suo petierint, sine repulsa non esse factos: me esse vnum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminisse possumus, [5] qui Consulatum petierim, cùm primũ licitum sit: Consul factus sim, cùm primùm petierim. [11] vt vester [d] honos ad mei temporis diem [9] petitus, non ad alienae petitionis occasionẽ [c] interceptus, nec diuturnis precibus [c] efflagitatus, sed dignitate impetratus esse videatur.

Me perlongo.

Assumptionis sententia ad gratiam laudis mirificè amplificata ex adiunctis, quòd homo nouus suo tempore vna populi voce factus sit Consul. Primùm dissimilibus ornatur, quòd nobilibus iampridem solis Consulatus daretur.

Nouum.

Romanis dictio propria est, qui solebant (vt ait Plutarchus in Catone) τοὺς ἀπὸ γένους δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὑτῶν καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, nulla generis gloria nobiles, sed à seipsis nominis initium sumentes, nouos homines appellare. Itaque nouus & nobilis opponuntur, vt hic locus satis indicat, & Iuuenalis nouus & ignobilis pro eodem coniungit,

Hic nouus Arpinas ignobilis.

Equester autem ordo, vnde Cicero fuit, non erat dignitatis aut nobilitatis, sed census nomen. Primus autem homo nouus Romæ factus est Cos. L. Sextius, vt Liuius in fine sexti libri, & initio septimi, quia legem agrariam tulisset, at hic Cicero nouus homo contra legem agrariam Consul inuehitur.

Eum locum.

Allegoria est à bellicis obsidionibus, vbi oppidani omnibus rationibus aduersus oppugnantes muniuntur. Atque hic considerabis nunquid circumuallare & obuallare ita contraria sint, vt oppugnare & propugnare. Hic enim obuallare dicitur de ijs qui intus sunt, & tanquam oppidum defendunt, próque eo propugnant. Apud Cæsarem autem circumuallare oppugnantium est. Sic enim loquitur 7 belli Gallici, Oppidum oppugnare instituit, biduóque circumuallauit.

Neque me tantummodò.

Secundus locus laudis, quòd anno suo factus sit Cos. collatione multiplici exornatur. Annus autem Consularis erat ætatis annus quadragesimus tertius, sicuti ex quinta Philippica perspicitur. Quid Alexander Macedo, cũ ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, nónne tertio & trigesimo anno mortem obijt, quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm Consularis? Biennium autem inter Præturam & Consulatum intercedebat, vt ex honoribus Ciceronis ipsius intelligi potest, qui factus est quæstor anno ætatis 33, Ædilis 39, Prætor 41, Cos. anno 43, vt ex Chronologia Ro. & Bruto Ciceronis intelligi potest.

Non profectò.

Ratio proxima collationis ex euentis. Cæteri diu post annum legitimum, ego legitimo anno factus sum.

Occasione.

Occasio (inquit in Offic. Cicero) tempus actionis opportunum Latinè dicitur, Græcè εὐκαιρία. Hic igitur fraudem aliquam significat, qua turbati candidati alicuius petitione, magistratus intercipiebatur.

Leges.

Annales leges significat quibus anni capiendorum magistratuum definiebantur, vt iam dixi.

Vt vester honos.

Illustratio proxima rationis ex dissimilibus in orbem concinnitatis inclusus.

Est illud [c] amplissimum, quod paulò antè commemoraui Quirites, [2] quòd hoc honore ex nouis hominibus primum me multis posthabitis affecistis, quòd prima petitione, quòd anno meo: sed tamen magnificentius atque [c] ornatius esse illo nihil potest, quòd meis comitijs non tabellam indicem, ta-

citæ [a]libertatis, sed vocem vnam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum ac studiorum tulistis.[a] Itaque me non extrema [a] tribus suffragiorum, sed primi illi vestri [a] cõcursus: neq; singulæ [9 & d] voces præconũ, sed vna voce vniuersus populus Rom. Consulem declarauit. Hoc ego [a] tam [c] insigne, tam singulare vestrum beneficium Quirites, cùm ad animi mei [c] fructum atque lætitiam duco esse permagnum, tum ad curam [c] solicitudinémque multò maius. [c] Versantur enim Quirites in animo meo multæ & [c] graues cogitationes quæ mihi nullam partem [a] neque diurnæ, neque nocturnæ quietis impertiunt: primum tuendi Consulatus.

Est illud.

Transitio ad tertium locum laudis, quòd vna populi voce renunciatus sit Cos. quòd longè magnificentius erat, quàm tabella. Collatio antecedentium quasi minorum preponitur.

Tabellam.

Leges tabellariæ fuerunt Romæ quatuor: prima de magistratibus mandandis, secunda de populi iudicio, tertia de iubendis legibus ac vetandis, quarta de iudicio perduellionis, quod secunda lege exceptum erat. Vide Cic. tertio legum.

Indicem libertatis.

Sic pro Plancio, Etenim si populo grata est tabella quæ frontes aperit, mentes tegit, dátque eam libertatem, vt quod velint, faciant, promittant autem quòd rogentur. Tabellis autem iudicia & comitia adhuc in quibusdam ciuitatibus exercentur, vt Venetijs, balotas appellant in iudicijs, quas pilas vocat Asconius.

Vnam vocem.

Aliàs vinam vocem legitur, tametsi (vnam) non esset alienum, præsertim cùm paulò pòst dicatur, vna voce populus declarauit, quomodo aliàs sæpe Cicero: vt ad Dolabellam, Atque hæc vox vna omnium est. Et primo oratorio, Multi erant præterea in philosophia præclari & nobiles, à quibus omnibus vna pene repelli voce oratorem à gubernaculis ciuitatum. Quomodo Martialis,

Vox diuersa sonat populorum: est vox tamen vna,
Cùm verus patriæ diceris esse parens.

Ergo vnam vocem non improbo, & Aldus typographus diligentissimus ita legit.

Itaque.

Exornatio eiusdem laudis ex alia dissimilium collatione.

Extrema tribus.

Triginta quinque tribus erant populi Ro. vt mox constabit in hac oratione.

Hoc ego iam.

Adhuc de gratia Consulatus, deinceps de Ciceronis non dignitate, quare hoc honore dignus sit, quod erat propositum, sed de difficultate gerendi Consulatus.

Fructum.

Fruor præteritum triplex habet, fruitus, vnde fruiturus, quo etiam Cicero vtitur: Qui præsentibus voluptatibus fruerentur, consideréntque se fruituros. 3 Tusc. fretus, vt Valla placet: item fructus, vt Grãmatici citant ex Hortensio Ciceronis, Amœnitate summa fructus est. Vnde nomen fructus,

quod propriè significat id quod vulgò fruitionem dicimus. Et Cicero sæpe dicit fructum libertatis, virtutis, iucunditatis, & (quod significationem hanc maximè ostendit) voluptatis. vt in Lælio, Voluptatum fructum aufert solitudo.

Multæ & graues.

Solicitudinis periphrasis est. Definitur enim in Tuscu. solicitudo, ægritudo, cum cogitatione.

Neque diurnæ.

Sic Horatius ad hanc perpetui temporis significationem dixit,

Nocturna versate manu, versate diurna.

Et in Senectute dictum est, Diurni nocturnique labores. Eiusdem generis illud est, dies noctésque. vt pro Marcello, Equidem dies noctésque vt debeo cogitans. Et ad Atticum, Dies noctésque torqueor. & sic aliàs sæpe.

Quæ cùm omnibus est difficilis & magna ratio, tum verò mihi præter cæteros: cui [a] & [c] errato nulla venia, rectè [a] facto exigua laus, & ab inuitis [c] expressa proponitur, [u] non dubitanti fidele consilium, non laboranti certum [c] subsidium [a] nobilitatis ostenditur. Quòd si solus in discrimen aliquod [c] adducerer, [6] ferrem Quirites, animo æquiore: sed mihi videtur certi homines, siqua in re me nō modò consilio, verùm etiam casu [c] lapsum esse arbitrabūtur, vos vniuersos, qui me antetuleritis [a] nobilitati, vituperaturi: mihi autē Quirites omnia potiùs perpetienda esse duco, quàm non ita gerēdum Cōsulatum, vt in omnibus meis [9] factis atque consilijs vestrum de me factum, consiliúmque laudetur. Accedit etiā ille mihi summus labor, ac difficillima ratio Consulatus gerendi, quòd non eadē, quā superioribus Consulibus, lege & conditione vtendum esse decreui: qui [a] aditum huius loci, conspectumq́ vestrum partim magnopere [c] fugerunt, partim non vehemēter [c] secuti sunt: ego autē non solùm hoc in loco [9] dicam vbi est id dictu facillimum: sed in ipso Senatu, in quo esse [c] locus huic [d] voci non videbatur, popularē me futurum esse Consulem, prima mea illa oratione Cal. Ian. dixi. neque enim vllo modo facere possum, vt cùm me intelligam [2] non hominum potentium studio, non excellentibus gratijs paucorum,

ſed vniuerſi populi Rom. iudicio Conſulem ita factum, vt no biliſsimis hominibus longè præponerer, non [2] & in hoc magiſtratu, & in omni vita eſſem popularis.

Quæ cùm.

Vide nunquid hîc comparatio fuerit Ciceronianæ nouitatis cum nobilitate æmulorum, vt πρὸ- ταcις ſtatuerit Conſulatum homini nouo difficilem eſſe: ἀνταπόδοσις homini nobili facilem, & ideo manca ſit, taléque deſit aliquid. Homini autem nobili nõ dubitanti, &c. Si referatur negatio ad verbum, non ad participium, ſenſus erit aliquis, Dubitanti nõ oſtenditur conſiliũ, laboranti non oſtenditur auxilium, ſenſus inquam hic erit aliquis, ſed vide quàm decorus & aptus ad inſtitutam difficultatis collationem.

Erratum.

Nullum ob totius vitæ non dicam vitium, ſed erratum, pro Cluentio dicitur: vnde conſtat erratum quod imprudentia, vel caſu aliquo peccatur, quod venia potius quàm pœna dignum ſit.

Expreſſa.

Id eſt, extorta, erepta. vt pro Quintio, Extorquendum eſt ab inuito, atque ingratis, quod non debet, eripiendum atque exprimendum eſt. Et in Verrem, Nullam pecuniam niſi vi expreſſam & coactam. Metaphora videtur à torcularibus.

Quòd ſi ſolus.

Secunda ſolicitudinis ratio ex adiuncta populi reprehenſione:

Si ſolus reprehenderer, ferrem:
At vos in eandem reprehenſionem incurritis:
Quare nullo modo ferendum.

Caſu lapſum.

Quid eſſet labi, in Rabiriana dictum eſt, & hîc caſu labi, ſuperius fuit errare.

Nobilitatis.

Cicero ſex cõpetitores nobiles habuit, duos patritios, Galbam & Catilinã, quatuor plebeios, Antonium, Caſsium, Cornificium, Licinium: de quibus Aſconius in commentarijs orationis habitæ in toga candida. Et pro Murena Cicero de patritijs, Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patritijs, altero improbiſsimo atque audaciſsimo, altero modeſtiſsimo atque optimo peterem, ſuperaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam.

Mihi autem.

Complexionis loco (Quare non ferendum) hæc popularitatis teſtificatio ponitur. Similis autem comparationis ſententia pro Rabirio perduellionis reo, Sed moreretur prius acerbiſsima morte miles Gracchus, quàm &c.

Accedit etiam.

Tertia difficultatis ratio item ex adiunctis, quòd Cicero ſit popularis, quæ diſsimilibus augetur. Superiores Coſs. aut non fuere populares, aut non valde fuerunt. Contentio autem quæ fuit in oratione ſuperiore, quod Cicero popularis, tribuni non populares, hîc tractabitur.

Qua ſuperioribus.

Vide an non melius legatur (cum ſuperioribus) quàm (qua ſuperioribus) vel repete, quod longum fuerit, decretum fuit vti.

Ego autem.

Redditio diſsimilium collatione maiorum aucta & partium adiunctis.

Calend.

Superior ergo Agraria dicta eſt in ſenatu Calendis Ianuarij, quibus Cicero ex Romano more Conſulatum inierat.

Neque.

Probatur popularitas ex coniugatis. Populus me Consulem fecit: ergo popularis ero. Dissimile praeponitur.

Studio.

Studio & gratijs significat quod vulgò fauorem dicimus. Ac quamuis fauorem Ciceroni nouum verbum Quintilianus putet visum esse, quòd ad Brutum scripserit, cum amorem, & cum, vt hoc verbo vtar, fauorem in consilium aduocabo: attamen fauorem pro Roscio Comoedo Cicero dixerat sine hac praefatione, Quam expectationem, quod studium, quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? Et fauere propriè est bona fari, & fauor, vox est bene precantis, vt

Prospera lux oritur, linguisque, animisque fauete:
Nam dicenda bono sunt bona verba die.

Quòd idem Cicero primo de diuinatione, Idcirco omnibus rebus agendis, quòd bonum, faustum, felix, fortunatumque esset, praefabantur, rebusque diuinis quae publicè fierent, vt fauerent linguis imperabatur, inque ferijs imperandis, vt litibus & iurgijs se abstinerent. Ergo quod in iudicijs, in comitijs vulgò fauorem & fauere dicimus, id Cicero gratiam & studium & studere dicit, & gratiosos aliàs eos appellat, qui tali gratia valeant, nec propriè fauor in hanc malam rem à Cicerone dicitur, & Quintilianum in illa Ciceronis praefatione lapsum arbitror. Nec enim Cicero fauoris verbo vti dubitasset, quo iam antè sine praefatione pro Comoedo esset vsus, sed in illam amoris sententiam, qua tum vtebatur, id fortasse nouum fuit, & idcirco quasi venia praemunitionē adhibuit, & in rhetoricis distinctionibus docui quàm negligens in Ciceroniana dictione Quintilianus esset.

Sed mihi ad huiusce verbi vim & interpretationem vehementer opus est vestra sapientia. [c] versatur enim magnus [c] error propter [a] insidiosas nonnullorum simulationes: qui cū populi non solùm commoda, verùm etiam salutem [c] oppugnant & [c] impediunt, oratione [c] assequi volunt, vt populares esse videantur. Ego qualem Calen. Ianuarij acceperim [a] Remp. Quirites, intelligo [2] & [11] plenam [c] solicitudinis, plenā timoris: in qua [2] nihil erat mali, nihil aduersi, quod non boni metuerent, improbi expectarent: omnia [c] turbulenta consilia contra hunc Reipub. [c] statum, & contra vestrum otium [2] partim [9] iniri, partim [d] nobis Cōsulibus designatis inita esse dicebantur, sublata erat de foro [a] fides, nō [c] ictu aliquo nouae [c] calamitatis, sed suspicione ac [c] perturbatione iudiciorū, infirmatione rerum iudicatarū nouae dominationes, extraordinaria non imperia, sed regna quaeri putabantur. Quae cùm ego non solùm suspicarer, sed planè cernerem ([22] neque enim [c] obscurè gerebantur) dixi in Senatu, in hoc ma-

giſtratu me popularem Conſulem futurum.[a] Quid enim eſt tam populare, quàm pax, qua non modò ij quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam [d] tecta atque agri mihi lætari videntur? Quid tam populare, quàm libertas, quam nõ ſolùm ab hominibus, verùm etiam à beſtijs expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis? Quid tam populare, quàm otium, quod ita iucundũ eſt, vt [a] & vos, & maiores veſtri, et fortiſſimus quiſq; vir, maximos labores ſuſcipiẽdos putet, vt aliquando in otio poßit eſſe, præſertim in imperio ac dignitate: qui idcirco etiam maioribus noſtris præcipuam laudem, gratiámque debemus, quòd eorum labore eſt factum, vt impunè in otio eſſe poſſemus? Quare quî poſſum non eſſe popularis, cùm videam hæc omnia Quirites, pacem externam, libertatem propriam [a] generis ac nominis veſtri, otiũ domeſticum, denique omnia quæ vobis chara atque [c] ampla ſunt, in fidem, & quodam modo in [e] patrocinium mei [a] Cõſulatus eſſe collata?

Sed mihi.

Facit audientiam ſibi ad reprehenſionem agrariorum, quos item ex coniugatis arguit, populares non eſſe, quia populum oppugnant.

Interpretationem.

Notam, notationem, definitionem dicit in preceptis, id eſt, ad hoc verbum definiendum & interpretandum, & conſtituit eam, quam vulgò noſtra ſchola maximam nominant, ſe nempè popularis definitionem adhibiturum.

Sapientia.

Id eſt, attentione, intelligentia, cognitione: & quamuis ſapere propriè in guſtu dicitur, vt in Finibus dictum eſt. Nec enim ſequitur vt cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatum. Attamen vide an ſapientia de guſtu dicatur, non autem perpetuo de animo.

Inſidioſas.

Vſitatum eſt in ſcholis Græcum verbum ſophiſma, pro quo inſidioſas ſimulationes nunc dicit.

Oratione.

Verbis, oſtentatione, ſpecie.

Ego qualem.

Colligit ex varijs adiunctis infinitam quandam reip perturbationem, cuius inuidiam in agrarios deriuat. Locus hic in ſuperiore oratione fuit. Solicitã mihi ciuitatem ſuſpicione, ſuſpenſam metu, perturbatam veſtris legibus, concionibus, ſeditionibus tradidiſtis, ſpem improbis oſtendiſtis, timorem bonis iniecistis, fidem de foro, dignitatem de rep. ſuſtuliſtis. Comparabis igitur ſententias ſententijs.

Calamitatis.

Metaphora ab agris grandine vastatis, in quibus calamitas propriè dicitur, quòd calamos segetum comminuat, vt Donatus ait in illo Terentij loco, Ipsa egreditur nostri fundi calamitas.

Infirmatione.

Cicero dicit vt infirmare, sic rescindere acta, iudicium, res iudicatas. Considera etiam, an rescissio apud eum vt infirmatio legatur.

Extraordinaria.

Id est, extra ordinem, legem, consuetudinem. Regnum hic accipe pro tyrannide, vt pro Rabirio docui Ciceronem loqui.

Quæ cùm.

Concludit ex enumeratis malis popularitatem suam, cuius antea similem testificationem posuit.

Quid enim.

Tertia popularitatis ratio ex quadam verbi definitione.

Popularis est qui pacem tuetur:
Cicero tuetur:
Popularis igitur.

Propositio tres habet partes distinctas, de pace, libertate, otio in superiore oratione confusas. Duæ primæ collatione maiorum declarantur.

Sensum.

Intellige, ij animantes, quibus natura sensum dedit. Vulgus in schola definit substantias corporeas, animatas, sensibiles. Definitio igitur animantis est, cui natura sensum dedit.

Tecta.

Talis Hyperbole frequens est in Cicerone, Non modò homines, sed propè regiones ipsa conuenerint. Pro Rabirio perduellionis reo, Rationem Hyperboles Tibullus lib. 2. ex pacis commodis nobis exponit,

Interea pax arua colit, pax candida primùm
Duxit aratores sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuæ,
Funderet vt nato testa paterna merum.

Libertas.

Libertas tam chara, vt natos etiam pater, eius gratia interficiat: vt de Bruto Virgil.

-natósque pater noua bella mouentes,
Ad mortem pulchra pro libertate vocabit.

Quid tam populare.

Tertia pars propositionis exornata factis, quorum finis est otium. Otium autem propriè negotio opponitur, quòd ex illo Catonis dicto in principio Originum notum est, Clarorum virorum atque magnorum non minus otij, quàm negotij rationem extare oportere, vt Cicero pro Plancio: & Cicero mox otio laborē bis opponit, cùm labores suscipiēdos ait, vt in otio liceat esse. Et iterum, Eorum labore factum est, vt in otio esse possemus. Ergo otium & negotium, otium & labor, contraria sunt, & otium generale nomen est, idque honestum vel desidiosum.

Præsertim cum imperio.

Locus hic pro Sestio vberius est expositus. Quid est igitur propositum his reipub. gubernatoribus, quod intueri, & quo cursum suum dirigere debeant? id quod est præstantissimum, maximéque optabile omnibus sanis & bonis & beatis, cum dignitate otium: hoc qui volunt, omnes optimates, qui efficiunt, summi viri & cōseruatores ciuitatis putantur. Ergo otium, id est requies & trāquillitas vitæ cum imperio & dignitate, quia summum bonum videatur, summus in rep. princeps habendus est, vel Aristocratica, vel Timocratica, qui tanti boni author ciuibus suis fuerit.

Quare qui.

Cōplexio syllogismi cum assumptione. Quare Cicero popularis est, cū hæc omnia pacem, liberta-

[t]em,ptium in suo Consulatu tueatur.

Libertatem propriam.

Ita sexta Philippica, Aliæ nationes seruitutem pati possunt, populi Rom. est propria libertas.

Fidem.

Significatio fidei in hanc sententiam iam dicta est, & hic apertior est ex geminato pro tutela, custodia, clientela.

Neque enim.

Adhuc de popularitate sua disseruit. Iam contrà disserit, agrarios populares non esse ex eorum factis, vbi repetitur superior Reip. perturbatio.

Neque enim Quirites, illud vobis iucundum aut populare debet videri, largitio aliqua promulgata, [11] quæ verbis ostentari [3] potest, re vera fieri, nisi [c] exhausto [8] ærario, nullo pacto potest: neque verò illa popularia sunt existimanda, iudiciorum [c] perturbationes, rerum iudicatarum [c] infirmationes, restitutio damnatorum: qui [8] ciuitatũ [c] afflictarum perditis iam rebus extremi [10] exitiorũ solent esse exitus: neque si qui agros populo Ro. pollicentur, si [2] aliud quiddam [c] obscurè [c] moliuntur, aliud spe ac specie simulationis ostentant, populares existimandi sunt. Nam verè dicam Quirites, genus ipsum legis Agrariæ vituperare non possum. Venit enim mihi in mentẽ, duos clarissimos, ingeniosissimos, amãtissimos [9] plebis Rom. viros, Tiberium & C. Gracchos plebem in [9] agris publicis constituisse, qui agri à priuatis antea possidebantur: non sum autem ego is Consul, qui vt plerique nefas esse arbitrer, Gracchos laudare: quorum consilijs, sapientia, legibus, multas esse video Reip. partes constitutas.

Promulgata.

Promulgare verbum est Ro. politiæ quæ tum fuit, id est, trino nundino legem populo proponere, eámque rogare, an eam subeat & velit: neque iure lata lex dicebatur, nisi trinundino esset antè promulgata. Hinc promulgatio, legis rogatio apud Ciceronem.

Iudiciorum perturbationes.

Hic videtur significare motus, qui à liberis proscriptorum excitabantur de Syllanis actis rescindendis.

Qui ciuitatum afflictarum.

Hac sententia septima actione copiosius disputatur. Perditæ ciuitates desperatis omnibus rebus hos solent exitus exitiales habere, vt damnati in integrum restituãtur, vincti soluantur, exules re-

ducantur, res iudicatæ rescindantur. Quæ cùm accidunt, nemo est quin intelligat ruere illam remp.

Neque si qui.

Vis quædam est assumptionis & complexionis obscurius indicata, ne populus offenderetur.

Specie.

Prætextum recentiores dixere, quòd hic Cicero speciem dicit: in Pisonem verò, nomen. Nomine triumphi tegũt ac velant cupiditatem suam: in Officijs caussam, Muri caussam opposuit. Aliquãdo præpositione (per) idem exprimit: vt, Cato per beneficium Cyprum relegatur. ait pro Domo sua. Vnde constat posteriorũ ætatum homines vocabulis sui temporis vsos esse, non ab illa aurea Ciceronis ætate petiuisse.

Nam verè.

Prolepsis est ad gratiam populi, vbi legem Agrariam ex Gracchis eius authoribus commendat. quos etiam laudat ex adiunctis & factis, & se longè superiorum Consulum dissimilem fingit.

Clarissimos.

Pater siquidem duorum Gracchorum T. Sempronius Gracchus & genere & publicis honoribus clarissimus fuit, cuius vitam Plinius descripsit. Mater Cornelia, Africani superioris filia.

Ingeniosissimos.

Eloquentiam Gracchorum significat hac metonymia, quomodo sæpe loquitur: vt pro Archia, Si quid est in me ingenij, pro, si quid est eloquentiæ. Tiberius autem Corneliæ matris diligentia à pueris Græcis literis eruditus est, sed illi breue tempus augendi & declarandi ingenij fuit. De Caio præter multas laudes alias Cicero dicit, hunc penè de superioribus se solum legere, & iuuentuti legendum esse, quia possit non solùm iuuenum ingenium acuere, sed alere.

Amantissimos plebis Ro.

Periphrasis est gradus superlatiui, popularissimos, si diceretur.

Legibus.

Tiberius leges agrarias tulit, sed Caius præterea septem leges tulit, vt si quis sine Iudicio ciuem Ro. necauisset, à populo Ro. puniretur, vt coloniæ deducerentur, vt vestis militi sine diminutione stipendij daretur, vt minores decem & septem annis militare non cogerentur, vt Itali Romanis suffragio pares essent, vt annona pauperibus assignaretur, vt in iudicio senatoribus equites pares essent. Itaque trecentis senatoribus, trecentos equites adiunxit. Vide Plutarchum in Gracchis.

Itaque, vt initio mihi designato Consuli nuntiabatur legẽ Agrariam tribunos Pleb. designatos conscribere, cupiebam quid cogitarẽt cognoscere: etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerẽdi nobis essent [d] magistratus, esse aliquam oportere inter nos bene administrandæ Reip. societatem. Cùm familiariter me in eorum sermonem [c] insinuarem ac darẽ: celabar, [c] excludebar: & cùm ostenderem, si lex vtilis plebi Romanæ mihi videretur, auctorem me atque adiutorem futurum, tamen aspernabantur hanc liberalitatem meam. negabãt me [c] adduci posse, vt vllam largitionem probarem: finem feci offerendi mei, ne fortè mea sedulitas [a] aut [a] insidiosa aut impudens videretur. Interea non desistebant clàm

inter se conuenire, priuatos quosdam adhibere, ad suos cœtus occultos[a] *noctem adiungere & solitudinem: quibus rebus quãto in metu fuerimus, ex vestra*[c] *solicitudine, in qua illis temporibus fuistis, facilè*[c] *assequi coniectura poteritis. Ineũt tandem*[d] *magistratus Tribuniplebis, concio tandem expectata P. Rulli, quòd & princeps erat Agrariæ legis, &*[e] *truculentius se gerebat, quàm cæteri iam designatus,*[a] *alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quàm antè, barbáque maiore, vt oculis & aspectu denunciare omnibus vim Tribunitiam, & minitari Reip. videretur.*

Itaque.

Hactenus exordium fuit insinuationis longissima ad impetrandum populi huic dissuasioni infensi gratiam. Narratio sequitur varijs coniecturis aspersa, quòd agrarij hac lege mali aliquid moliantur. Prima coniectura sententia sic est,

Boni in eodem anno magistratus, publica consilia communicare debent:

Id agrarij recusarunt:

Quare non boni magistratus.

Complexio tamen non exprimitur.

Cùm familiariter.

Assumptionis sententia, qua contrario Consulis facto valde premitur. Prosopopeia hîc quadam sunt ad exprimendam Ciceronis sedulitatem, & agrariorum fraudem.

Insinuarem.

Insinuare propriè, est immittere, quomodo videtur Propertius lib. 3. dicere,

Et tibi ad effectum vires det Cæsar, & omni

Tempore tam faciles insinuentur opes.

Hinc apud Ciceronem metaphora tam frequens. Insinuare se in amicitiam, consuetudinem, caussam, familiaritatem, philosophiam, quo genere dictionis significatur planè se dedere. Aliquãdo autem significat occultè, & quasi per sinus, aliquò peruenire, cuius nondum euidens exemplum reperi: tametsi genus exordij sic institutũ, quale in hac oratione fuit, Insinuatio dicitur, & ita definitur in libro de inuentione, Insinuatio, est oratio quadam dissimulatione & circuitione obscurè subiens auditoris animum.

Impudens.

Alijs imprudens legitur, sed Aldus legit impudens, & hæc lectio mihi magis probatur.

Interea.

Secunda suspicio ex factis agrariorum & circunstantia temporis, quòd nocturnos & clandestinos conuentus agerent. Simili ferè argumento vtitur in Catilinam, Si neque nox tenebris obscurare cœtus nefarios, neque priuata domus continere vocem coniurationis potest.

Solitudinem.

Id est, vt remotis arbitris soli essent, qua metonymia pro Rabirio perduellionis reo vsus est, Vnius hominis senectus, infirmitas, solitudóque tentata est. pro, homo senex, infirmus, solus.

Quibus rebus.

Amplificatio proximæ suspicionis ex adiuncto metu.

Ineunt.

Tertia suspicio ex adiunctis personæ, quòd Rullus nouo corporis habitu seuerior videri vellet, vbi Rulli fastus & arrogantia mirificè ex suis adiunctis pingitur.

Truculentus.

Trux & truculentus horroris & terroris, qui oculis, vultu & visis atque auditis rebus incutitur, verba sunt. Cic. pro Sestio, Alter, dij boni, quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribilis aspectu? Truculenter autem se gerere quid sit, sequentia deinde definiunt, alio vultu, alio vocis sono, &c.

Incessu.

Incedere propriè est ingredi cum pompa & fastu: vt apud Virgilium,

Ast ego quæ diuûm incedo regina, Iouisque
Et soror & coniux.

Sæpe tamen ingreßionem quamcunque communiter significat, quomodo videtur hic intelligi posse.

Barba maiore.

Romani 454. annos tonsoribus caruere, vt Varro apud Plinium lib. 7 cap. 59. author est. Intonsique patres, vt Ouidius loquitur, tandiu fuere. Hinc Rullus ad illam antiquitatis speciem, quo truculentior esset, capillatior, & barba maiore fuit. Tempore autem Ciceronis Romani barbam radebãt, comã alebant, vnde cincinnos & calamistros cincinnatorum & calamistratorum Cicero nõnunquam in orationibus cauillatur.

Vim Tribunitiam.

Vis Tribunitia tanta fuit, vt Senatusconsultum nullum ratum esset, nisi Trib. approbassent. Cõsuli non parebant, quamuis cæteri magistratus parerent, consulem etiam in carcerem conijcere poterant, qualis ferè potestas in Sparta fuit Ephororum, in Creta Cosinorum, vt ex secundo Aristotelis politico intelligi potest.

9 Legem [d] hominis, concionémque expectabam, [c] lex initio nulla proponitur: concionem in primis aduocari iubet. summa cum expectatione concurritur: explicat orationem sanè longam, & verbis valde bonis. vnum erat quod mihi vitiosum videbatur, quòd tanta ex [a] frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere posset quid diceret. hoc ille vtrum [c] insidiarum caussa fecerit, an hoc genere eloquentiæ delectetur, nescio. tamen si qui [c] acutiores in concione steterant, de lege Agraria nescio quid voluisse eum dicere suspicabantur. aliquãdo tandem me designato [d] lex in publicum proponitur: concurrunt iussu meo plures vno tempore librarij, descriptam [d] legem ad me afferũt. Omni hoc vobis ratione confirmare possum Quirites, hoc animo me ad legendam [d] legem cognoscendámque venisse, vt si eam vobis accommodatam

atque vtilem esse intelligerem, auctor eius atque adiutor essem: non enim natura, [a] *neque dissidio, neque odio penitus insito bellum nescio quod habet susceptum* [a] *Consulatus cum* [a] *Tribunatu, quia persæpe seditiosis atq; improbis Tribunis pl. boni & fortes Consules obstiterunt: & quia vis* [a] *Tribunitia nonnunquam libidini restitit* [a] *Consulari:* [c] *nō potestatum dissimilitudo, sed animorum disiunctio dissensionem facit. Itaque hoc animo* [d] *legem sumpsi in manus, vt eam cuperem esse aptam vestris commodis, et eiusmodi quā* [d] *Consul re non oratione popularis, & honestè & libenter posset defendere.*

Legem hominis.

Quarta suspicio ex factis Rulli, quòd legem obscurè pronunciarit, nec initio legendam proposuerit.

Explicat.

Hic Rullum cauillatur velut indisertum, qui legem explicare perspicuè non potuerit. Obscuritas autem quantum sit in oratione vitium, perspicuitas, virtus contraria ostendit, cuius gratia nobis orationem natura dedit, vt sensa mentis homines hominibus exponeremus. Ergo vt perspicuitate oratio munus orationis expromit, sic obscuritate perdit & amittit. Vide Quintilianum lib. 8. De obscuritatis illo magistro qui discipulis diceret σκότισον, id est, obscura, vt videlicet tanto melior, quanto obscurior esset oratio. Vsitatus autem Ciceroni ludus hic est in aduersarios indisertos, cum eloquentiæ tamen principe decertantes. vt in Pisonem, Pauci tua ista lutulenta vitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem, debilitatémque linguæ: nunquam erat audita vox in foro, nunquam periculum factum consilij. Sic in Antonium Pilipp. 2, An decertare mecum voluit Antonius contentione dicendi, &c.

Aliquando.

Proponit igitur causas quibus legem cognouerit.

Designato.

Tribunatum itaque prius inierant Tribuni, quàm Cicero Consulatum.

Librarij.

Librarios Romani nominabant, qui libros transcriberent, epistolas alio dictante exciperent, imò verò qui dicentibus oratoribus orationes eorum exciperent. Possumus hoc nomine nostros impressores appellare, qui suis typis, vt illi manibus, libros tanquam describunt: possumus pragmaticorum forensium ministros, qui instrumenta describunt: sic appellare. Martialis videtur appellare notarios cum 14. lib. sic de notario ait,

Currant verba licet, manus est velocior illis:
Nondum lingua suum dextra peregit opus.

Tantam verò celeritatem scribendi Cicero in coniuratione Catilinæ, vt Plutarchus ait in vita Catonis Vticensis, reperit.

Omni hoc.

Insinuatione conclusa, vel etiam proposita narrationis suspicionibus continuata, tandem summa futuræ dissuasionis ponitur.

Si lex esset vobis vtilis, defenderem:
At non illud:
Neque hoc igitur.

Propositio testificationem superiorem repetit.

Non enim.

Prolepsis quædam ad illustrationem propositionis ex adiunctis, quòd Consul & Trib. naturali quodã odio dissideãt, propterea Cicero Cos. Tribuno Rullo nõ possit assentiri, quod coniugatis approbatur. Et reuera, vt ait ÆEschylus 8. de repub. Platonis, ἄλλον ἄλλῃ πρὸς πόλει τεταγμένον, alium alij ciuitati accommodatum esse. Sic Consulatus magis videtur ἀριστοκρατικὸς & patres hunc magistratum licet cum plebe tandem communicatum, tamen maximè sibi vendicabant, Tribunatus autem totus erat plebeius: vnde, vt ex historia Ro. constat, infinitæ contentiones inter hos magistratus extiterunt.

Non potestatum.

Solutio prolepseos ex dissimili caussa dissensionis.

Itaque.

Concluditur propositio & testificatio iterum repetitur.

Manus.

Cùm manus potestatem significat, In mea, tua, sua manu aliquid esse dicimus: aliàs cùm significatio prima est, Sumere in manus, habere in manu, esse in manu: cum epitheto mea, tua, sua, obserua nuncubi Cicero dixerit. Frequenter enim epitheta illa omittit, vt hoc loco, sumpsi in manus.

Atque ego à primo capite [d] legis vsque ad extremũ reperio Quirites,[a] & [u] nihil aliud cogitatũ, nihil aliud susceptũ, nihil aliud actũ, nisi vti decem Reges ærarij, vectigaliũ, prouinciarum omnium, totius Reipublicæ, regnorum, liberorũ populorum,[a] & [d] orbis denique terrarum domini constituerẽtur, legis Agrariæ simulatione atque nomine. Sic cõfirmo Quirites, hac lege Agraria [b] pulchra atque populari dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia, ostentari Populo Romano agros, eripi etiam libertatem, [u] priuatorum pecunias augeri, publicas [c] exhauriri: denique, quod est indignißimum, per Tribunum pl. ([a] quem maiores præsidem libertatis custodémque esse voluerunt) Reges in [d] ciuitate constitui. Quæ cùm exposuero, si falsa vobis videbũtur esse,[c] sequar [a] auctoritatem vestram, [c] mutabo meam sententiam: sin [c] insidias fieri [a] libertati vestræ simulatione largitionis in-

telligetis, nolitote dubitare, plurimo [a] sudore & [b] sanguine maiorum vestrorum [c] partam, vobísque traditam libertatem, nullo vestro labore [d] Consule adiutore defendere.

Atque ego.

Assumptio, Agraria lex non est vobis vtilis, quia spectat ad tyramidem. Finis legis est, Superiora omnia ad declinandum huius enunciationis offensionem & inuidiam praecesserunt.

Reges.

Intellige Ro. more, vt sæpe aliàs Cicero loquitur pro tyrannis.

Liberorum populorum.

Timocraticorum aut Democraticorum, intellige vt aliàs expositum.

Sic confirmo.

Amplificatio assumptionis ex varijs dissimilibus. Confirmo autem in hoc genere vt paulò antè, Omni ratione confirmare possum, idem est quod affirmo, quod aliquando asseueratione affirmare Cicero dicit: vt ad Atticum, Omnia tibi asseueratione affirmo.

Condonari.

Condonare nonnihil à Donare differt, est donare remittendo, concedendo: vt Crimen condonare, pro Milone: vt Pecunias debitoribus cõdonare, in Offic. Supplicium remittere & condonare. Vatinius ad Ciceronem. Et pro Plancio differentia paulò clarior est, Datus ille, condonatus ille.

Denique.

Inuidiosa indignatio in tribunum ex ipsius definitione.

Præsidem.

Præsidere propriè est deorum vel hominum qui ad opem ferendam præsunt, sic sæpe Cicero deos & homines loci præsides inuocat, vt in Verrem pro Sylla: Philipp. 3. Testor & vos & populum Ro. & omnes deos, qui huic vrbi præsident Hinc præses & præsidium.

Quæ cum.

Complexionis loco (Quare agrariam legem non probo) hæc præmunitio per dilemma conditionis æquissima ponitur.

Authoritatem.

Authorem sequi, est consilij, sententiæq; ducem & principem sequi, pro quo authoritatem alicuius sequi, per metonymiam dicimus.

Libertati.

Considerabis ad eripiendos populo suos agros, quàm prudenter Cicero charius agris aliquid quæsierit, id est libertatem, quæ populo democratico, quales Ro. propemodum fuere, pro summo bono est, & antea inter res maximè populares valde celebrata. Gracchus autem cùm legem agrariam populo suaderet, paupertatem populi lamentabatur, vt in argumento dictum est, nil habere Italos in Italia præter ignem & aquam, non lares paternos, non glebam terræ.

Primum caput est legis Agrariæ, quo, vt illi putant, tentamini [e] leuiter quo animo libertatis vestræ diminutionem ferre poßitis. Iubet enim Tribunum Pl. qui eam legem tulerit, creare Decemuiros per tribus septem decem, vt quem nouem [a] tribus fecerint, is Decemuir sit. [15] Hic quæro, quam

ob caussam initium rerum ac legum suarum hinc duxerit, vt populus Ro. suffragio [c] priuaretur? Toties legibus Agrarijs curatores constituti sunt, Triumuiri, Quinqueuiri, Decemuiri. Quæro à [b] populari Tribuno pleb. ecquando nisi per XXXV [a] tribus creati sint? Etenim cùm omnes [a] potestates, [a] imperia, [a] curationes, ab vniuerso populo Ro. [c] proficisci conuenit, tum eas profectò maximè, quæ constituuntur ad populi fructum aliquem & commodum: in quo & vniuersi deligant quem populo Ro. maximè consulturum putent: et vnusquisque studio & suffragio suo [c] viam sibi ad beneficium impetrandum [c] munire possit. hoc Tribuno Pl. potissimum venit in mentem, Populum Rom. vniuersum [c] priuare suffragijs, paucas [a] tribus non certa conditione iuris, sed sortis beneficio fortuito ad vsurpandam libertatem vocare.

Primum caput.

Reliqua deinceps ex capitibus legis oratio ad probandam proximi syllogismi assumptionem pertinet, quòd hac lege populi libertas eripitur: primum caput est de comitijs septemdecim tribuũ, sorte ductarum, vt decemuir per nouem tribus sorte ductas fieri posset, reliqua gratia suffragationis priuarentur, in quo Cicero queritur libertatis diminutionem.

Diminutionem.

Vt libertatis hîc diminutio, sic vectigalium diminutio superiore oratione & omniũ denique rerũ dici potest: idem autem per præpositionem dicitur, vt Diminutio de bonis priuatorũ, in Offic. & De imperio diminutio, Seruius ad Ciceronem.

Septem decem

Aldus sic legit: at in actionibus septemdecim, per i, non e, & vna dictione. Nos in septemdecim populis Siciliæ.

Hîc quæro.

Vrget hanc suffragationis priuationem dissimilibus exemplis superiorum temporum.

Curatores.

Vt curare quiduis, sic cuiuslibet rei curatores dicimus, vt curator viæ Flaminiæ, ad Att. Curatores vrbis & annonæ, 3. legũ. Curator muris reficiendis Demosthenes, in optimo genere oratorum: & mox Curationes, ita Cicero dicet. Triumuiri autem lege Tiberij fuerunt, Tiberius ipse legis author, Appius Claudius socer, C. Gracchus frater. Cai verò lege Caius, item Fuluius Flaccus & Papyrius Carbo. Horum autẽ Agrariorum curatorum in diuidendis agris et colonijs deducendis munus fuit, non solùm agros diuidere, sed vrbes designare & distinguere, reip. speciem præscribere. Vide Pomponium.

Triginta quinque.

Varro putat tres initio tribus Romæ fuisse, & singulis in decem partes diuisis, triginta curias fuisse. Liuius paulò secus id docet. Par autem est cum populi Ro. magnitudine, cùm tot vrbium populi, de quibus Liuius, Romam traducti sunt, numerum quoque tribuum creuisse, & tandem triginta quinque tribus constituisse.

Etenim.

Argumentatur à genere. Omnes curationes creari debent ab vniuerso populo : ergo & decemuiratus: collatio maiorum (cum & tum) inclusa est.

In quo.

Ratio propositionis ex fine, vt populus sibi prouideat, & gratiam ineat.

Studeo.

Hic item vt antea pro fauore in comitijs,

Viam.

Talis oratione superiore allegoria fuit, Videte quoad iter fecerit apertius, quàm antea.

Hoc tribuno ple.

Pro complexione (Quare Decemuiratus ab vniuerso populo creandus) contrarium ponitur, non rectè populum suffragijs priuari.

Sortis.

Rullus enim sortitionem septemdecim tribuum hac lege sanciebat vt educeret, quas vellet, vt erit proxima pagina.

Vsurpandum.

Vsurpare, frequenter vti, vsurpatum à doctiss. id est, apud doctiss. vsitatum: &, Crebrò vsurpare, pro Milone &, Crebris sermonibus vsurpare, pro Marcello, id est, si sic loqui liceat, vsitare. Vsurpare autem aliquando est, quod vulgus dicit capere possessionem: sic Liuius ait, E plebe vnum creatum tribunũ militum iuris vsurpandi caussa. Et hic vsurpare libertatem, vide non Cicero dicat retinere, & eius possessionem continuare, & continenter seruare, sicut postea dicetur vsurpationẽ vetustatis.

Idem, inquit, eodémque modo capite altero, vt comitijs Põtificis Maximi. Ne hoc quidem vidit, maiores nostros tam fuisse populares, vt quod per populum creari fas non erat propter [b] religionem sacrorum, in eo tamen propter amplitudinem [d] sacerdotij voluerint populo supplicari, atque hoc idẽ de cæteris sacerdotijs Cn. Domitius Tribunus Pl. vir [c] clarißimus tulit, quòd populus per religionem sacerdotia [c] mãdare nõ poterat, vt minor [9] pars populi vocaretur: ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur. [c] Videte quid intersit inter Cn. Domitium Tribunum Pl. hominem nobilissimum, & P. Rullum, qui [c] tentauit, vt opinor, [a] patientiam vestram, cùm se nobilem esse diceret. Domitius quod per ceremonias populi fieri non poterat, ratione [c] assecutus est, vt id, [2] & [11] quoad posset, quoad fas esset, quoad liceret, populi ad partes daret: hic [2] quod populi proprium semper fuit quod [2] nemo imminuit, nemo immutauit, quin ij qui popu-

lo agros essent aßignaturi, antè acciperent à populo beneficium, quàm darent, id totum [c] eripere vobis, atque è manibus extorquere conatus est. Ille quod [9] dari populo nullo modo poterat, tamen quodam modo dedit, hic quod adimi nullo pacto poterat potestate, quadã ratione [c] eripere conatur.

Idem inquit.

Hoc alterum caput superioris explicatio ex simili exemplo fuit, vt Decemuiri more pontificis maximi crearentur per septemdecim tribus. Cicero simile exemplum negat, & pontificiorum comitiorum caussam prius explicat.

Pontificis.

Qui princeps sacerdotum sub Numa fuit, postea Pontifex maximus dictus est, vel à ponte sublicio, vel à posse & facere. Hoc autem sacerdotium primò cum regia dignitate coniunctum fuit, rèxque idem erat & sacerdos, bellisque & templis praeerat. Plato ait in regno, regem in AEgypto nullum esse, nisi sacerdotem, cuiusmodi exempla quadam vetustatis sunt apud Virgilium,

-rex idem hominum, Phoebíque sacerdos. *Item,*

Rex idem, & regi Turno gratißimus augur. *Et posteà imperatores vt regia quadam sanctitate sacratiores essent, pontificatum maximum tenuere, vt Iulus & Augustus.*

Amplitudinem.

Hoc magistratu religiones omnes continebantur, quae maxima pars est reip. Item fastorum & dierum quibus ageretur cum populo, ratio. Primus enim Cn. Flauius hanc scientiam pontificibus eripuit, & actiones exposuit, vt significat Cicero primo de Oratore. Amplitudo autem quanta potestatis huius fuerit, contentiones declarant, patres populo tribunatum condonauere, Consulatum communicauere. Postrema contentio fuit de pontificatu, quem Patritij retinebant: tandem etiam de plebe facti, vt Tribuni & Consules, ita sacerdotes & pontifices, de quo vide Liuium lib. 10, & tamen vsque ad Domitium pontifices ipsi cooptandi ius habebant, nec populus eligebat. Conatus est L. Crassus (vt est in Lelio Ciceronis,) ad populum electionem sacerdotiorum transferre: sed Lelius contrà obtinuit.

Atque hoc.

Confirmatur exposita caussa Domitij, legis authoritate. Cn. autẽ Domitius AEnobarbus. Trib. põtificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locũ cooptassent, ius subrogandorũ sacerdotum à collegijs ad populum transtulit, vt Suetonius in Nerone. Idem ferè Paterculus 2. li. Cicero hic apertius. Meminit etiam Cicero 5. epistola ad Brutum legis Domitiae, qua liceret absenti sacerdotium petere, & Marium, cùm esset in Cappadocia, hac lege augurem factum esse.

Vt minor pars.

Hac minor pars fuit septemdecim tribuum. Felix autem apud Gellium lib. 15. c. 27. putat, cùm non vniuersus populus, sed eius aliqua pars vocatur, consilium non comitia edici.

Cooptaretur.

Cooptare, est simul optare, id est simul eligere, vt hic factus sacerdos à septemdecim tribubus, & creatus à reliquis sacerdotibus in suum collegium, & eundẽ ordinem cooptabatur, id est, simul eligebatur. sic augur ab auguribus cooptatur, senator à senatoribus, & à Cicerone in Amicitia cooptatio collegiorum dicitur, vt hic à collegio cooptaretur, quasi propriũ sit à collegis collegas cooptari. Tu considerabis igitur an populus Latinè dicatur cooptare vt eligere, facere, creare.

Videte.

Ostenditur iam collatis partibus differentia & dißimilitudo propositi exempli, atque interim magna inuidia Rullo comparatur.

Nobilißimum.

L. Domitius Cæsaris acerrimus inimicus, de quo Cæsar primo bellorum ciuilium, & Cicero secũda philippica, Gentilis huius Domitij fuit.

Nobilem.

Locus videtur esse in fastum hominis noui nobilitatem mentientis. Quinta tamen Philippica in Romanæ nobilitatis vetustate Cicero Rullos numerat: & Plinius lib. 8. c. 51. solidum aprum Romanorum primus apposuit P. Seruilius Rullus pater eius Rulli, qui Ciceronis Consulatu legem Agrariam promulgauit. Sed Plinij locus luxum hominis magis, quàm nobilitatem ostendit, & hic Rullus potuit esse non ex illa veterum Rullorum familia, aut potius Cicero arrogantiam hominis, licet nobilis, tamen impudenter nobilitatem suam iactantis indicat.

Hic quod.

Antapodosis dißimilitudinis.

E manibus extorquere.

Videtur à gladiatoribus esse metaphora, quæ pro Milone & in Catilinam notior. Extorta est confitenti sica de manibus, pro Milone. Quoties iam tibi extorta est sica de manibus, prima Catil.

Ille.

Repetitur eadem dißimilitudo mutatis verbis.

[18] *Quæret quispiam, in tanta iniuria, tantáque impudẽtia quid spectarit? non [6] defuit consilium, [a] fides erga plebem Romanam, æquitas in vos, libertatémque vestram vehementer defuit: iubet enim comitia Decemuiris habere creandis eum, qui [d] legem tulerit. hoc dicam [e] planius: iubet [9] Rullus, homo [b] non cupidus, neque appetens, habere comitia Rullum. nondum reprehendo: video [9] fecisse alios, illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quò pertineat videte. habebit comitia, volet eos denunciare, quibus regia potestas hac lege quæritur: vniuerso populo [a] neque ipse committit, neque illi horum consiliorum auctores committi rectè putant posse: sortietur [a] & [5] tribus idem Rullus homo [b] felix, educet quas volet tribus, quos nouem tribus Decemuiros fecerint, ab eodem Rullo eductæ, hos omnium rerum (vt iam ostendam) dominos habebimus: atque ij, vt grati, ac memores beneficij esse videantur, aliquid se nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur, reliquis verò sex & XX tribubus nihil erit quod non putent posse suo iure denegare.*

Quæret quispiam.

Prolepsis ad detegendas primi capitis insidias, quòd Rullus omnia pro libidine facturus legem ferret, comitia habebit, denunciabit, quos volet sortietur, & educet tribus quas volet, seipsum Decemuirum faciet. Atque animaduertes duos fines antea propositos eripi, vt nec vniuersus populus commodũ sibi curatorem deligat, nec studiosorum gratiam ineat.

Hoc dicam.

Definitioni Rulli nomen veluti clarior superiore definitio subijcitur, quæ tamen est enthymematis complexio. Qui tulerit legem, comitia habebit. Ergo Rullus habebit: is enim tulerit.

Nondum.

Præterit hoc crimen, & attentionem petit ad propositas insidias exponendum.

Denunciare.

Verbi huius significatio ex comitiali consuetudine sumenda est, vt qui comitia haberet, proponeret populo, & gratiæ caussa commẽdaret quos fieri vellet, vt denunciare hîc sit, proponere populo, & nominare certos & notos ciues, quos Rullus ad Decemuiratum populo commendaret.

Felix.

Hæc εἰρωνείαν κενεμὸν continet, quasi fortè fortuna non fraude aliqua ex vrna tribuum nomina sint exitura, quæ Rullus volet: felix autem fortunæ & casus nomen est: & bene fortunatum significat etiam, si improbißimus & nequißimus, vt Sylla quamuis trium ingentium vitiorum, auaritiæ, luxuriæ, crudelitatis magister, tamẽ felix cognominatus est. Et Cicero pro Sylla, Casu magis & felicitate, quàm virtute & consilio dixit, casumque & felicitatem virtuti & consilio opposuit. Sine diphthongo scribendum Plutarchus indicat, cùm Græcè φῆλιξ per η scribat.

Educet.

Intellige ex vrna, vnde nomina educebãtur, ad quem Romanũ morem Virg. 6. Æneid. allusit,

> *Nec verò hæc sine sorte datæ, sine iudice sedes,*
> *Quæsitor Minos vrnam mouet, ille silentum*
> *Conciliúmque vocat, vitásque & crimina discit.*

Sortem verò in Democratica (qualis ferè, tum Romæ fuit in populo) Plato vsitatam esse dicit, & Aristoteles in Politicis frequenter vsurpauit.

Atqui.

Indicat alterum de finibus populum comitiorum gratia priuari, ad perpaucos eam peruenturam esse. Primùm 18 tribus tollentur: deinde octo: postremò de nouem reliquis certi & noti homines nonnihil fortaßis obtinebunt.

Quos tandem igitur Decemuiros creari vult? se primum [18] qui licet? leges enim sunt veteres, neque eæ Consulares, si quid interesse hoc arbitramini, sed Tribunitiæ, vobis, maioribúsque vestris vehementer gratæ atque iucundæ. Licinia est lex, atque altera Ebutia, quæ non modò eum qui tulerit de aliqua curatione ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea potestas curatióne mandetur. [23] Etenim si populo Consulis, [c] remoue te à suspicione alicuius tui commodi: [11] fac fidem, te nihil nisi populi vtilitatem & fructum quærere: sine ad illos potestatem, ad te gra

tiam beneficij tui peruenire. nam hoc quidem [a] vix est liberi populi, vix vestrorum animorũ ac magnificentiæ.[4] Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi, suffragijs priuauit? Rullus.[a] Quis comitijs præfuit? Quis tribus quas voluit, vocauit nullo custode sortitus?[5] Quis Decẽuiros quos voluit,[3] renunciauit? idem[9] Rullus. Quem principem renunciauit? Rullum. Vix mehercule seruis hoc eum suis, non vobis omnium gentium dominis probaturum arbitrarer. Optimæ[9] leges igitur hac lege[c] sine vlla exceptione tollẽtur.[1] Idẽ [9] legis sibi sua lege curationem petet:[11] idẽ maiore parte populi suffragijs [c] spoliata, comitia habebit: quos volet, atq; in ijs se ipsum renunciabit: & videlicet Collegas suos adscriptores legis Agrariæ, non [c] repudiabit, à quibus ei [c] locus primus [a] inuidiæ in præscriptione [d] legis concessus est: cæteri fructus omnium rerum qui in spe legis huius positi sunt, communi cautione atque æqua sibi parte retinentur.

Quos tandem.

Exposita summa fraudis, reprehenditur Rullus, quòd seipsum Decemuirum facturus sit, & legum authoritas opponitur.

Consulares.

Intellige ex primis temporibus, quia post reges expulsos Ro. Consules populo leges quasi more regum describebant, nec tribunus patritios aduocare, neque ad eos referre de re vlla poterat. Ita ne leges quidem propriè, sed plebis.ita dicebantur, quæ tribunis pleb. ferentibus accepta erant, nec his rogationibus patritij tenebantur. Primus Terentillus tribunus plebis promulgauit, vt quod ius populus dedisset, eo Consules tenerentur, quod tamẽ non obtinuit. Vide in argumento. Tandem Q. Hortensius dictator eam legem tulit, vt eo iure quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur: de quo vide Dionysium & Gellium lib. 15. cap. 27. vel intellige Consulares latas à Consule populo quidem iubente, sed tamen seducto, & ideo non tam populares, quàm si Tribunus tulisset, quia Cosulatus patrum & Tribunatus plebis sectam magis sequeretur.

Licinia.

Gellius Liciniæ cuiusdam legis meminit de sumptibus, & Ebutiæ de actionibus, sed ad hunc locum nil hæ leges attinent. pro domo sua propria mentio est huius Liciniæ, Præterquam quod ne id quidem per legem Liciniam, vt ipse tibi curationem ferres, facere potuisti. Et iterum 13. ad Atticum, quamuis nominatim legem non appellat, tamen ad eam alludit: Atque hoc etiam accepi non solitos maiores nostros legere in decem qui essent imperatorum necessarij, & nos ignari pulcherrimorum institutorum tunc negligentes potius in Lucullum & L. Murenam, & cæteros ad Lucullum misimus. Videntur autem hæ Tribunitiæ leges ex Solonis lege deductæ. Solon enim cauit, ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitũ hæreditas perueniret, vt Laertius ait in Solonis vita. Quod autem hîc in Rullo Cicero reprehendit, ambo Gracchi fecere, & suæ legis curatores fuere, sed reso-

rente Scipione per Senatum, id tum damnatum est, missusque Turditanus Cos. qui iudex diuisoribus esset. Vide Appianum primo libro.

Etenim.

Disputat ex adiunctis,

Si populo consuleres, remoueres te à suspicione:
Non te remoues à suspicione:
Non igitur populo consulis.

Propositio repugnantibus & dissimilibus exornatur.

Nam hoc.

Sententia assumptionis, At te non remoues à suspicione, quæ probatur longa superiorum Rulli factorum repetitione.

Comitijs præfuit.

Videtur hoc loco idem esse habere comitia, & comitijs praeesse. Nam superius illud (habebit comitia) nunc repetitur.

Nullo custode.

Hic locus indicat sortienti tribus custodes adiungi solitos à quibus obseruaretur: Rullo autem neminem affuturum.

Renunciauit.

Vt facere, designare, creare, deligere. sic renunciare comitiale verbum est, & videtur proprium esse praeconis, qui tribus suæ suffragijs hunc vel illum renunciat à tribu sua delectum. Singulæ enim tribus suos praecones habebant, per quos studia sua renunciabant. Neque singulæ voces praeconum, fuit initio, & pro lege Manilia sic Cicero loquitur. Nam cùm propter comitiorum dilationem ter prætor primus renunciatus, &c.

Vix.

Pro complexione (Quare populo non consulis) hæc indignatio ex collatione minorum additur.

Optimæ leges.

Commoratur in assumptionis probatione, commutatis verbis, vt suspicionis acerbitatẽ augeat.

Ascriptores.

Ascriptor videtur idem esse quod subscriptor, id est causidicus, qui adiuuare caussam poterat, & hæc à Cicerone coniunguntur, Venalis ascriptor & subscriptor, pro Domo sua: Defensor & ascriptor, post reditum: & ibidem, Author & ascriptor.

Præscriptione.

Præscribere interdum idem est quod inscribere, vt apud Virgilium,

-nec Phœbo gratior vlla,
Quàm sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.

Hinc præscriptio legis, id est inscriptio, titulus: vt Seruilia lex ab authore Seruilio diceretur, sicut Licinia, Ebullia. Hinc apud Cæsarem metaphora pro simulatione, Vt honesta præscriptione rem turpissimam tegerent.

At [c] videte [d] hominis [b] diligentiam, si aut [g] Rullum cogitasse, aut si Rullo potuisse in mẽtem [c] venire arbitramini. [c] viderunt ij qui hæc [c] machinabantur, si vobis ex omni populo deligendi potestas esset data, quæcunque res esset in qua [a] fides, [a] integritas, [a] virtus, [a] auctoritas quæreretur, vos

eam sine dubitatione ad Cn. Pompeium principem delaturos. Etenim quem vnum ex cunctis delegissetis, vt eũ[9] omnibus omnium gentium bellis terra & mari præponeretis, certè in Decemuiris faciendis,[2] siue fides haberetur, siue honos,[2] & [11] & committi[9] huic optimè, & ornari hunc iustissimè posse intelligebant. Itaque excipitur hac lege,[2] nõ adolescentia, non legitimum aliquod[c] &[9] impedimentum, nõ potestas, non magistratus vllus: alijs negotijs ac legibus[c] impeditus: reus denique, quo minus Decẽuir fieri poßit, præsentem eum profiteri iubet, quod nulla alia in lege vnquam fuit, ne in his quidem magistratibus, quorum certus ordo est. Timebat enim Pompeius, ne si adesset, ferre non posset: aut ne si accepta lex esset, illum sibi Collegam ascriberetis [c] custodem ac vindicem[a] cupiditatum.

At videte.

Additur superioribus grauior suspicio, quòd Pompeius Decemuiratu excludatur, & ideo libertas populo tollatur. Syllogismus sic est,

Si libertas vobis relinqueretur, Pompeius eligeretur:
Sed eligi non potest:
Propterea vobis libertas nulla relinquitur.

Viderunt.

Videtur hoc loco propositio futuræ reprehensionis deesse. Solet enim Cicero proponere, quid confirmare vel infirmare velit.

Principem.

Princeps pro primo aliquando sumitur: vt 2. oratorio, Nanque & Herodotum illum qui princeps hoc genus ornauit. Et apertius 7. actione, Vt quisque in fuga postremus, ita periculo princeps.

Etenim.

Ratio propositionis à maiori. Delectus est Pompeius omnium gentium bellis imperator. Ergo Decemuir deligeretur. Pompeius autem in Africa contra Domitiũ, in Hispania contra Sertoriũ, toto mari Mediterraneo contra Pyratas, & in Asia contra Mithrydatẽ Imperator delectus fuerat.

Itaque.

Sententia assumptionis, sed legis exceptione eius electio impeditur. Hic exceptionis legitimæ caussas Cicero remouet. Aetas enim legibus erat definita, & quædam potestates duæ simul geri non poterant, & reus, nisi prius absolutus, creari non poterat.

Profiteri.

Profiteri videtur hoc loco esse comitiale verbum, vt idem sit quod profiteri nomen inter candidatos, & petitores Decemuiratus, quomodo Liuius sexto belli Punici loquitur: Primò expectauerunt, vt qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur.

Quod nulla.

Remouet hic talis exceptionis exemplum, vt antè iam caussas remouerat.

Quorum certus.

Ordinarius & Ordinarie Nizolius vt non Ciceroniana notauit, & videtur hac periphrasi Cicero nomen hoc refugisse: tamen (extraordinarij) vocabulo sæpe vtitur, extraordinarium munus, imperium, honorem, reum: & pecuniam extraordinariam, petitionē, potestatem, cupiditatem. quod etiam extra ordinem sæpe dicit: vt Extra ordinem bella committere, prouincias dare.

Timebat.

Exceptionis est finis.

Hic quoniam video vos [d] hominis dignitate & contumelia [d] legis esse commotos, [c] renouabo illud, quod initio dixi, regnum comparari, libertatem vestram hac lege [c] funditus tolli. An vos aliter existimabatis, cùm ad omnia vestra pauci homines cupiditatis [c] oculos adiecissent, non eos in primis id acturos, vt ex omni custodia vestræ libertatis, ex omni potestate, curatione, [c] patrocinio vestrorum commodorum Cn. Pompeius [c] depelleretur? [9] & [11] Viderunt, & vident, si per imprudentiam vestram, negligentiam meam, legē incognitā acceperitis, fore vti postea cognitis [c] insidijs, cùm Decemuiros crearetis, tū vitijs omnibus & sceleribus legis Cn. Pompeij [c] præsidium opponendum putetis, & hoc paruum argumentum vobis erit, à certis hominibus dominationem potestatémque omnium rerum quæri? cùm videatis eum, quem [c] custodem vestræ [a] libertatis fore videant, expertem fieri dignitatis.

Hic quoniam.

Hic plausu vel clamore aliquo, populi consensio significata est. Itaque iam inflammatum populum Cicero vehemētius incendit, & libertatem, quod iam toties vsurpatum est, & quæ hîc etiam propria complexio est, violari concludit.

An vos aliter.

Commoratur in superiore syllogismo, sed ordinem partium inuertit. Assumptionis sententia præcedit de exceptione & eius fine.

Viderunt.

Sententia propositionis, Si libertas esset, Pompeius eligeretur. Est autem nonnihil in antecedente immutata.

Et hoc.

Pro complexione (Quare libertas eripitur) ponitur contrarium, id est, dominationem quæri, & idem argumentum tertio loco repetitur.

Cognoſcite nunc quæ poteſtas [d] Decemuiris, & quanta detur. Primùm lege Curiata [d] Decẽuiros [c] ornat. Iam hoc inauditum, & planè nouo more, vti Curiata lege magiſtratus [9] detur, cui nullis comitijs antè ſit datus. Eam legem ab eo Prætore qui ſit primus factus, ferri iubet.[18] At quomodo? vt ij Decẽuiratum habeant, quos plebs [9] deſignauerit. oblitus eſt nullos à plebe deſignari, & is [a] & [d] orbe terrarũ [c] conſtringit nouis legibus, qui quod in ſecundo capite ſcriptum eſt, non meminit in tertio. Atque hîc perſpicuum eſt, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tribuno Pl. vobis relinquatur. maiores de omnibus magiſtratibus bis vos ſententiam ferre voluerunt. nam Centuriata lex Cẽſoribus ferebatur, cùm Curiata cæteris patricijs magiſtratibus, tum iterum de eiſdem iudicabatur, vt eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficij ſui pœniteret. nunc quia prima illa comitia tenetis, Centuriata, & Tributa: Curiata tantum auſpiciorum cauſſa remanſerunt. hic autem Tribunus plebis quia [c] videbat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, Curiatis ea comitijs quæ vos non ſinitis, confirmauit: Tributa, quæ veſtra erant, ſuſtulit. Ita cùm maiores binis comitijs voluerint vos de ſingulis magiſtratibus iudicare, hic homo [b] & [9] popularis ne vnã quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit.

Cognoſcite.

Attentio ad tertium caput, quo per legem Curiatam Decemuiratus crearetur, quòd vt nouum exemplum, & contra legum authoritatem reprehenditur. Ac quoniam incidimus in grauem & obſcurum locum, is propterea diligentius & accuratius explicandus eſt. Dicamus igitur quæ & quot comitia Romæ fuerunt, qui magiſtratus his fierent, & quomodo comitia geminata ſint. Comitia, vt ex Gellio, & hac Ciceronis diſputatione diligenter animaduertenti perſpicuum eſſe poteſt, Calata aut Tributa Romæ fuerunt. Calata verò ſuſpicor eſſe dicta (nihil enim certi comperi) quòd à Patricio aliquo magiſtratu, qui ius haberet vniuerſi populi calandi, id eſt vocandi, indicerẽtur. Tribuni enim, quorum tributa comitia erant, licet prehenſionem haberent, vocationem tamen non habebant, vt Varro & Capito apud Gellium lib. 13. cap. 12. authores ſunt. Calata itaque Centuriata

fuerunt aut Curiata. Centuriata fiebant populo per cornicinem conuocato, & centuriatim, id est per centenas turmas, ex censu & ætate diuiso, vt Gell lib. 15 cap. 27. & Cicero tertio l[e]gum indicat, cùm explicat legem illam duodecim tabularum. De capite ciuis nisi per maximum comitium ollósque, quos Censores in partibus populi locaßint, ne ferunto. Cùm in[q]uam Cicero legem illam explicat, ait, Cùm leges hac vi sit scitum & iussum in omnes ferri, de singulis nisi centuriatis comitijs noluerunt. Descriptus enim populus censu, ordinibus, ætatibus plus adhibet ad suffragium consilij, quàm fusè in tribus conuocatus. De his comitijs Cicero in oratione post reditum de Lentulo, Quo die nos comitijs Centuriatis, quæ maximè maiores iusta dici haberique voluerunt, arcessiunt in patriam, vt eadem Centuriæ, quæ me Consulem fecerant, Consulatum meum comprobarent. Et pro Milone, Illa augusta centuriarum auspicia, dicit. Ergo centuriata comitia, testimonio Ciceronis, maxima erant omnium iustißima & augustißima. Hoc idem videtur Liuius primo libro post populi classes à Seruio descriptas dicere. Deinde, ait, est honos additus non vt ab Romulo traditum cæteri seruauerant reges, viritim suffragium eadem vi, eodémque iure promiscuè omnibus datum est, sed gradus facti, vt neque exclusus quisquam suffragio videretur, & vis omnis penes primores ciuitatis esset. Equites enim vocabantur primi, octoginta inde primæ claßis centuriæ: primum peditum vocabantur: ibi si variaret, quod rarò incidebat, vt secundæ claßis vocarentur: nec ferè vnquam infrà ita descenderent, vt ad infimos peruenirent. Hæc Liuius, vbi docet suo tempore duplicato post Seruium regem tribuum numero non omnino eandem centuriatorum comitiorum rationem seruatam esse. Hæc autem comitia fiebant in campo Martio extra vrbem, & ne quid interea ciuibus occupatis turbaretur, exercitus in armis erat, vt Gellius eodem illo 27. cap. lib. 15. Primum igitur calatorum comitiorum genus eiusmodi fuit: secundum sequitur, Curiata comitia fiebant populo per lictorem conuocato, & curiatim, id est, tributim diuiso, & in his ex generibus omnium suffragia ferebantur, nulla vel census vel ætatis habita ratione: vt ex Gellij & Ciceronis iam propositis locis intelligitur. Gellius enim per lictorem ait populum conuocari, & ex generibus omnium ibi suffragia ferri, & Cicero minus consilij significat hîc esse, populo fusè in tribus conuocato: & illud est quod Liuius indicat viritim suffragium eadem vi, eódemque iure promiscuè omnibus datum. Hæc itaque duo Calatorum comitiorum genera sunt. Tributa reliqua sunt, quæ ex regionibus & locis fiebant, vt Gellius lib. 15. cap. 27. quibus plebes tantum intererant non patres patrumue clientes ac liberti, sicuti Liuius prima Decade docet in Volceronis tribuni lege, & attigimus in argumẽto. Quare sic appellata sint, nullam caussam reperi, nec quomodo indicerẽtur, & populo significarentur. Satis tamen constat, comitia tributa conuentus publicos fuisse, & in comitio celebrari solitos, vt constat ex comitijs tribunitijs, quæ tributa erant, vt mox dicetur. Plutarchus enim ait, Cùm Gracchus tribunus factus est, turbam suffragantium comitio capi non potuisse, & ex tegulis suffragia data esse. Vt autem facilius intelligamus curiatorum & tributorum differentiam, in curiatis ciues secundum curias & tribus 35. diuidebãtur: neque regionibus & locis, sed alio genere distinguebantur, cùm vnius & eiusdem tribus ciues in diuersis regionibus liceret habitare. In tributis verò secundum regionem & locum vbi habitarent, distinguebantur, vt si via insignes duodecim & regiones Romæ fuissent, ciues in comitijs in duodecim partes singuli secundum suam regionem diuisi suffragia sua ferrent. Atque hæc comitiorum calatorum & tributorum definitio est. Secundo dicendum est, qui quibus comitijs crearentur. Comitijs centuriatis maiores magistratus Censores, Consules, Prætores tributis vel potius Curiatis minores fieri solitos Gellius ait lib. 13. cap. 14. Quod perpetuò non esse seruatum, Cicero hic author est, cùm ait, Centuriata lex Censoribus ferebatur, cùm Curiata cæteris Patricijs magistratibus. Attamen postea omnes patricios magistratus Centuriatis comitijs, vt plebeios tributis factos esse in hac disputatione demonstrat, cùm ait, Nunc quia prima illa comitia tenetis, cẽturiata & tributa, curiata tantũ auspiciorũ caussa remanserunt. Ergo tẽpore Ciceronis, omnes patricij magistratus comitijs centuriatis fiebant, tributis plebei. Liuius autẽ quinto lib. non idẽ omnino sentit. Comitia curiata quæ rem militarem continent: Comitia centuriata quibus Consules tribunosque militares creatis, vbi auspicato, nisi vbi adsolet, fieri possunt. Ergo rationem comitiorum temporibus variatam intelligimus. Superest vt de coniunctione comitiorum dicamus. Magistratus omnes Ro. binis fiebant comitijs. Prima comitia centuriata erant, aut tributa, secunda curiata. Quod Cicero hîc planè confirmat, cùm ait, Maiores de omnibus magistratibus bis vos sententiam ferre voluerunt. Nam Censoribus Centuriata lex ferebatur, cùm Curiata patricijs magi-

stratibus: tum iterum de eisdem iudicabatur, ut esset reprehendendi potestas, si populum beneficij sui pœniteret. Nunc quia prima illa comitia tenetis centuriata & tributa, curiata tantum auspiciorum caussa remanserunt. Quod etiam manifestius superiore loco Cicero docet, cùm ait, Iam hoc inauditum, & planè nouo more, uti curiata lege magistratus detur, cui nullis antè comitijs sit datus. Quare ex his Ciceronis testimonijs apparet curiata comitia tempore Ciceronis secunda comitia fuisse primis cēturiatis aut tributis probādis vel improbādis adhiberi solita, quasi prima humana fuissēt, secūda hecdiuina. Nam curiata auspiciorum tantùm caussa remanserāt, ut hîc ait Cicero, et pontificibus arbitris prabebantur, ut Gell. lib. 5. ca. 19. Nec his comitijs tota plebs intererat, sed septēdecim tantum tribus, nec eis sinebat, ut Cicero hic ait. Atque horum coniunctorum comitiorum species quadam à regio dominatu videtur ad liberum populum peruenisse. Numa factus est una centuriarum omnium voce rex. Regnum tamen non antè suscepit, quàm dij captatis auspicijs addixissent: Curiataque lex tempore Ciceronis videtur centuriata & tributa tanquam auspex & iudex fuisse.

Curiata lege.

Curiatam legem significat, curiatis comitijs latam, quomodo paulò pòst loquitur: Centuriata lex Censoribus ferebatur.

Prætore qui sit.

Octo Pretores vrbani tum fuere, ut ex oratione in Pisonem potest intelligi.

Oblitus est.

Repugnantiam quādam hîc arguit, quod primo capite per nouem tribus Decemuiros Rullus faceret, tertio videatur per vniuersam plebem facere.

Constringit.

Talis metaphora in superiore oratione fuit, omnibus vinclis deuinctam & constrictam teneretis

Atque hic.

Exaggeratur indignitas huius creationis per dissimilitudinem. Maiores bina comitia populo dederunt, Rullus omnia sustulit. περὶ τασις diuisione comitiorum declaratur.

Patricijs.

Patricij magistratus fuere Censura, Consulatus, Pretura, AEdilitas. Hos enim magistratus quondam soli patricij tenuerunt, postea cum plebe fuerunt communes.

Vt esset.

Ratio secundorum comitiorum ad priorum comitiorum correctionem, si quid esset illic offensum.

Auspiciorum.

Auspicia & sacra quadam solennia comitijs, sicut omnibus gerendis rebus adhibebantur, eaq; maiora erant, & minora: illa maioribus magistratibus, hac minoribus adhibebantur.

Hic autem.

Ἀντικείμενον dissimilitudinis, vbi finis huius commenti ponitur.

Quæ non finitis.

Nam, pontificibus arbitris ea prebebantur, ut Gellius ait lib. 5. cap. 19: vel quia plebs non vniuersa aduocatur, sed eius pars minor, & Sinitis hoc loco notandum est, id est, iubetis.

Ita cum.

Conclusio dissimilitudinis.

Sed [c] videte [d] hominis [b] religionem & diligentiam. [c] vidit & perspexit, sine Curiata lege Decemuiros habere potestatem non posse, quoniam per nouem [a] tribus essent constituti: iubet ferre de his legem Curiatam. Prætori imperat

quàm id ipsum [c] absurdè, nihil ad me attinet. Iubet enim qui primus sit Prætor factus, eum legem Curiatam [7] ferre: sin is ferre non posset, qui postremus sit: vt aut lusisse in tãtis rebus, aut profectò nescio quid spectasse videatur. [21] & [11] Verũ hoc quod est [2] aut ita peruersum, vt ridiculum, aut ita malitiosum, vt obscurum sit, relinquamus: ad [b] religionẽ [d] hominis [c] reuertamur. [c] Videt sine lege Curiata nihil agi, per [d] Decemuiros posse. [18] Quid postea, si ea lata non erit? attendite [b] ingeniũ. [19] Tum ij Decẽuiri, inquit, eodẽ iure sint, quo qui optima lege. Si hoc fieri potest, vt in hac [9] ciuitate ([22] quæ longè iure libertatis cæteris ciuitatibus [c] antecellit) quisquã nullis comitijs imperiũ aut potestatem [c] assequi posit, quid attinet tertio capite legem Curiatam ferre iubere, quoniam quarto permittas, vt sine lege Curiata idem iuris [9] habeant, quod haberent, si optima lege à populo essent creati? [21] Reges constituuntur, non Decemuiri Quirites. Itaque ab [c] initijs fundamentísque nascuntur, vt non modò cùm gerere cœperint, sed etiam cùm constituentur, omne vestrum ius, potestas, libertásque tollatur.

Sed videte.

Locus attentionis ad clarius exponendum commẽti Rulliani finem de curiata lege per Pratorẽ.

Sine Curiata.

Quia Curiata lex (vt iam dictum est) auspicium quoddam erat, & diuina quadam approbatio humanæ legis, quæ prioribus comitijs esset lata: & mox repetetur idem, Videt sine lege Curiata nihil agi per Decemuiros posse. Id verò ex Augurum & Pontificum (quibus arbitris hæc secundaria comitia præbebantur) authoritate intelligendum est, sine qua nil per magistratus gestum poterat probari, vt 2. legum Cicero author est.

Absurdé.

Reprehensio ex circunstantia personarum. Tribunus enim Pratori maiori & Patricio magistratui, & Collegæ consulis non poterat imperare.

Vt aut lusisse.

Notat ex re tam confusa Rulli stultitiam, aut fraudem hic subesse.

Fortasse.

Spectandi verbum ad finem plerunque pertinet, vt Officiorum secundo, Iuuenes magna spectare, & ad ea rectis studijs contendere debent. Itaque hîc spectasse est propositum habuisse.

Peruersum.

Id est, præposterũ: quomodo pro Cluentio dixit, Itaque vt erat semper præposterus atq; peruersus.

Verùm.

Transitio ad quartum caput, quo Decemuiri etiam sine Curiata lege creabantur, ex quo tertium caput reprehenditur,

Si nullis comitijs magistratus fieri potest lege:
Curiata nil est opus:
At primum constat è quarto capite:
Constet igitur secundum.

Assumptio precedit.

Attendite.

Locus attentionis per irrisionem illis similem. At videte hominis diligentiam. At videte quàm diligenter.

Si hoc fieri.

Propositio syllogismi aucta repugnantibus, quòd liberrima ciuitas sit sine comitijs. Considerabis autem quoties iam nomen libertatis hic vsurpatum sit.

Quoniam quarto.

Ratio propositionis ex præsentis capitis testimonio.

Reges.

Pro complexione propria (Quare Curiata lege nil opus est) generalis vniuersæ dissuasionis cõplexio ponitur, iam toties iterata.

At [c] videte quàm [b] diligẽter retineat ius [9] Tribunitiæ [9] potestatis: Consulibus legem Curiatam ferentibus, à Tribunis pl. sæpe est [9] intercessum: neque tamen nos id querimur, esse hanc Tribunorum pl. potestatem: tãtummodò si quis ea potestate temerè est vsus, existimamus, hic Tribunus pl. lege Curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedẽdi potestatem, atque hoc cùm in eo reprehendendum est, quòd per Tribunum pl. [9] Tribunitia potestas [c] minuitur, tum in eo deridendum, quòd Consuli, si legem Curiatam non habet, attingere rem militarem non licet: huic, cui vetat [9] intercedẽdi potestatem, etiam si intercessum sit, tamen eandem constituit, quam si lata esset lex: vt non intelligam, quare aut hic vetet [9] intercedere, aut quẽquã intercessurũ putet, cùm intercessio stultitiã intercessoris significatura sit, nõ rẽ [c] impeditura.

At videte.

Arripitur ex superiore disputatione diminutio Tribunitiæ potestatis, & dissimilium collatione exaggeratur, Tribunitia intercessio Curiatam legẽ sustulit, Hic Tribunus Curiata lege Tribunitiam intercessionem tollit.

Querimur.

Potestatis Tribunitiæ magna vis fuit, Nulli magistratui alij parere, omnibus intercedere, Sena-

tusconsulta probare vel improbare, prehendere, & in carcerem vel Coss. conijcere. Quinquennio antè Tiberij Gracchi Tribunatum, D. Brutum, & P. Scipionem Coss. quos & quantos viros homo omnium infimus & sordidissimus Trib. pleb. C. Curiatius in vincula coniecit, quod antè factū non erat, ait Quintus frater tertio legum. Hanc tantam potestatem Sylla imminuit, Pompeius restituit, & Cicero, licet ab ea vexatus iniquissimè, tamen retinuit in legibus, cùm ait, Plebes quos pro se contra vim auxilij ergô decem creassit, Tribuni eius sunto: Quódque ij prohibessint, ratum esto, sanctique sunto, néue plebem orbem Tribunis relinquito. Hæ Ciceronis sunt de Tribunatu leges, & in earum interpretatione confitetur in hoc magistratu mala quidem esse sed bona etiā magna, quia concessa plebi, à patribus ista potestate, arma ceciderunt, restincta seditio est. Inuentum est temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari se putarint, in quo vno fuit ciuitatis salus, & ideo Tribunus appellatur custos, preses, defensor & propugnator Romanæ libertatis.

Existimamus.

Absolutè sic dicitur in Oratore, Orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil est experienti minus. Existimare igitur pro, Considerare hic sumitur.

Hic Tribunus pleb.

Antapodosis est dissimilitudinis exaggerata coniugatis & maioribus.

Huic.

Antapodosis minorum ad illa maiora quæ præcesserunt.

Vt non intelligam.

Concluditur reprehensio de imitatione Tribunatus.

[16] Sint igitur Decemuiri, [a] neq; veris comitijs, hoc est, populi suffragijs, neque illis ad speciem atque ad vsurpationē vetustatis per XXX lictores auspiciorum caussa [c] adumbratis constituti: [c] videte nunc eos qui à vobis nihil potestatis acceperint, quāto maioribus [c] ornamētis [9] afficiat, quàm omnes nos affecti sumus, quibus vos [c] amplissimas potestates dedistis. Iubet auspicij coloniarum deducēdarum caussa Decemuiros habere pullarios.[19] Eodem iure, inquit, quo habuerunt tres viri lege Sempronia.[21] Audes etiam Rulle mētionem facere [9] legis Semproniæ? nec te ea lex ipsa commouet, taleis viros illos XXXV. Tribuum suffragio esse creatos? & cùm tu à T. Gracchi [a] æquitate ac [a] pudore lōgissimè [c] remotus sis, id quod dissimillima ratione factum sit, eodem iure putas esse oportere?

Sunt igitur.

Hactenus disputatum est de fine legis Agrariæ, quòd tyrannidem & dominationem decem tyrannorum tantummodo spectarit, idque ex quatuor legis ipsius capitibus accuratè disceptatum, quòd per minorem partem populi Decemuiri crearentur, in quo libertas populo eripitur: quod mo-

re pontificis maximi: totum verò contrà est. Num pontificis electio, quæ per religionem populi non erat, quodammodo comitijs illis ad populum translata est, hîc verò quod populi semper fuit, populo extorquetur, & Pompeius indignissime excluditur, & Rullus pro libidine omnia constituit, quod Curiata lege, quæ tamen secundaria est, quod sine Curiata lege, quod planè peruersum aut insidiosum est. his vnquam capitibus finis agrariæ disceptatus est, libertatem tolli, dominationem constitui: deinceps ad finem eundem confirmandum tyrannidis forma quædam ostenditur, & superiorum inuidiosa perit isto præponitur.

V surpationem.

Vt antea dixit ad vsurpandam libertatem, ita nunc ad vsurpationem vetustatis ait, quasi diceret ad continuandam possessionem iuris antiqui & consuetudinis antiquæ.

Per xxx.

Si Lælio vera est, suspicio fuerit à Romulo vetustatem hanc profectam esse, qui populum in triginta curias diuisit, quibus singulis lictores in comitio adfuerunt. Expulsis autem regibus, non tã regnum, quàm regis nomen mutatum est. Consules imperium planè regium legibus & rationibus subiectum & tempore definitum, insignia que regia, & auspicia, & sacra retinuerunt.

Videte

Attentionis locus ex collatione maiorum. Nos Coss. tot ornamentis affecti non sumus.

Iubet.

Argumentũ tyrannicæ formæ colligitur ex varijs adiunctis, pullarijs, apparitoribus, &c. Quod ita reprehenditur,

Quòd dissimillima ratione factum sit, eodem iure non debet esse:
At Gracchorum & Rulli diuisores dissimillima ratione sunt facti:
Eodem itaque iure non debent esse.

Assumptio præcedit dissimilitudine legis Semproniæ & Seruiliæ, quia illa per 35. tribus lata sit, hæc per septemdecim feratur.

Pullarios.

Reip. Romanæ pars maxima diuinatione continebatur, id est, voluntatis diuinæ consideratione & cognitione, quæ videlicet res futuras denunciaret. Itaque diuinatio & artificiosa in coniecturis sortium, ominum, in obseruatione astrorum, fulgurum, extorum, auium, vt pullorum, vnde pullarij qui huic diuinationi præerant, & naturalis in furore mentis & insomnij. Notabis autem hîc auspicem pullarium, veluti religionis magistrum in comitatu magistratus primo loco esse.

Tres viri.

Notabis hîc tres viros separatim dici, qui coniuncto verbo dicti sunt antea triumuiri.

Et cùm tu.

Propositio syllogismi dissimilitudinis maximam, quæ vulgò dicitur, in scholis complexa.

Dat præterea potestatem verbo Prætoriam, re vera regiam. definit in quinquennium, facit sempiternam. tantis enim confirmat opibus & copijs, vt inuitis ᶜ eripi nullo modo possit. deinde ᶜ ornat apparitoribus, scribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis, tabernaculis, centurijs, supellectili. sumptum ᶜ haurit ex ærario, suppeditat à socijs. Ianitores ex Equestri loco ducentos in annos singulos, stipatores corporis constituit, eosdem ministros & satellites

potestatis. Formam adhuc habetis Quir. & speciem ipsam Tyrannorum, insignia veteris [a] & [b] potestatis, nondum ipsam potestatem: [18] Dixerit enim fortasse quispiam quid me ista lædunt, scriba, lictor, præco, pullarius omnia sunt hæc huiusmodi Quirites, vt ea qui habeat sine vestris suffragijs, [a] aut Rex non ferendus, aut priuatus [d] furiosus esse videatur.

Dat præterea.

Digreßiuncula est. De hac enim potestate non erat propositum, & mox separatim, tametsi à tyranni specie hoc etiam argumentum non alienum est.

Prætoriam.

Prætoris potestas magna fuit, ius nouum condere, vetus abrogare. Hinc illud Ouidij,

Verbáque honoratus libera prætor habet.

Ornamenta & insignia Prætoris fuere sex lictores, quamuis Paulus Æmilius duodecim habuisse dicitur, sella curulis, trabea candida, equus albus, niueique ad frena Quirites, vt Iuuenalis ait. Potestas tamen hæc annua fuit.

Sempiterna.

Romæ nullus post expulsos reges perpetuus ciuilis magistratus fuit, Augures quidem perpetui fuere. At Consules Tribunique, & cæteri ciuiles, quorum certus esset ordo, annui. Extraordinarij aliquando breuiores, vt Dictatura semestris: aliquando diuturniores, vt hic Decemuiri in quinquennium: & Cæsar id temporis imperium in Gallias primò obtinuit de diuturnitate magistratuum. Aristoteles quærit in Politicis, & reprehendit Platonem, quòd in rep. magistratus perpetuos facere videatur, nec ipse omnino perpetuitatem in magistratibus esse voluit.

Deinde ornat.

Redit ad tyrannicæ formæ circunstantias. Apparitor autem est qui præsto magistratui adest ad obeundum quod imperauit, vt viator, stator, lictor. Nam paulo post pro apparitore lictor repetitur: hinc apparitio, muneris eius functio: vt ad Thermum Cicero, Ego cùm antè studiose commendabam Marcilium, tum multò nunc studiosius, quòd in longa apparitione singularem & propè incredibilem patris Marcilij fidem, abstinentiam, modestiámque cognoui.

Scribis.

Scriba quondam librarios & poetas significauit, nunc librarios publicarum rationum, ait Festus. Scriba igitur erit graphiarius & secretarius, vt modò loquimur.

Præconibus.

Præco, qui aliquid publico iussu pronunciat vel in iudicio, vel in theatro, vel alio quouis loco publico.

Architectis.

Architectus hic intelligatur ex diuisorum agrariorum munere, qui non solùm diuidebant & metiebantur agros, sed ædificijs areas & vrbibus designabant, vt antea dictum est: vel architectos intellige designatores hospitiorum, quos habent in comitatu principes, quos Mareschalos hospitiorum, & Fourarios vulgò nominamus.

Centurijs.

Centuria in bello centum homines significat, in agris ducenta iugera, hic verò significare videtur eam partem comitatus, qualem vocamus in comitatu nostri regis centum nobiles.

Suppeditat à ſocijs.

Sumptum facit publicum partim ex ærario, partim à ſocijs. Præpoſitio autem à ſignificat hîc per. Intellige igitur, ſuppeditat Rullus Decemuiris ſumptum à ſocijs, id eſt, per ſocios: vt pro Milone loquitur, Adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martémque communem, qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit & perculit ab abiecto, id eſt, per abiectum & proſtratum.

Formam.

Concluditur forma tyrannidis, & tranſitur ad efficientes eius cauſſas ex poteſtate Decemuiris permiſſa.

Dixerit.

Repetitur idem per prolepſim ad augendam inuidiam, & disiuncto ſyllogiſmo reprehenſio concluditur,

> *Qui ſine veſtris ſuffragijs hæc obtinet, aut rex non ferendus, aut priuatus furioſus:*
> *Non ſecundum:*
> *Primum igitur.*

[c] *Perſpicite quanta poteſtas permittatur: non priuatorũ [a] inſaniam, ſed [a] intolerantiam Regis eſſe dicetis. Primùm permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de veſtris vectigalibus non fruendis, ſed alienandis. deinde [d] orbis terrarum, gentiúmque omnium datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione, animaduerſio ſine auxilio.[9] Iudicare per quinquennium,[3] vel de Conſulibus, vel de ipſis Tribunis Pl. poterunt, de illis interea nemo iudicabit. magiſtratus his gerere[3] licebit, cauſſam dicere non licebit: emere agros, à quibus[3] volent, vel quos volẽt, quàm volẽt magno poterũt:[a] colonias deducere nouas, [c] renouare veteres, totam Italiam ſuis colonijs vt [c] complere liceat, permittitur: omnes prouincias obeũdi, liberos populos agris mulctandi, agrorum vel dandorum ſumma poteſtas datur: [3] cùm velint, Romæ eſſe: cùm commodum ſit, quacũque velint ſummo cum imperio iudicióque omnium rerum [c] vagari vt liceat, conceditur. interea [c] diſſoluant iudicia publica: de conſilijs abducant quos velint: ſinguli de maximis rebus iudicent. Quæſtori[10] permittant, finitorem mittãt: ratum ſit quod finitor vni vlli, à quo miſſus erit, renũciauerit. [11] Verbum mihi deeſt Quirites, cùm ego hanc poteſtatem re*

giam appello. ſed profectò maior eſt quædam. nullum enim regnum fuit vnquam, quod non ſi minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contineretur. hoc verò infinitum eſt: quo & regna omnia, & veſtrum imperium, quod latiſſimè patet, & ea quæ [a] partim libera à vobis, partim etiam ignorata vobis ſunt, permiſſu [d] legis continentur.

Intolerantiam.

Sic pro Cluentio, Cùm tanta ſuperbia atque intolerantia ferre potuiſſet?

Primùm.

Adhuc tyrannis ex capitibus legis primùm, deinde ex ſua forma probata eſt: Deinceps ex cauſſis efficientibus approbatur, quarum ſumma proponitur initio ex venditione agrorum, emptione, deductione coloniarum: primum caput interponitur, infinita iudicandi poteſtas.

Non fruendis.

Id eſt, non de vſu & fructu vectigalium, ſed alienatione & venditione.

Cognitio.

Cognitio hîc iudiciale eſt verbum, pro iudicio, id eſt, datur illis vt ſine conſeſſu ſociorum iudicum poſsit Decemuir ſolus iudicare.

Cauſam dicere.

Id eſt, reos fieri. Eſt enim rei cauſſam dicere: hinc rei indicta cauſſa damnari dicuntur ij qui cauſſam non dixerunt, & obiecto crimini non reſponderunt, nec indicta cauſſa aliud eſt, quàm non dicta, non defenſa cauſſa, vt pro Rabirio latius expoſuimus.

Emere.

Secundum caput poteſtatis Decemuiralis in emptione nouorum agrorum.

Colonias.

Tertium caput de coloniarum deductione, vbi præcipua vis tyrannidis oſtenditur, & repetitur infinita iudicandi poteſtas in primo capite paulò antè poſita.

Diſſoluant.

Ita ſexta actione iudiciorum diſſolutiones dixit: publica autem iudicia dicuntur, quia ciuis populo exetutio eorum plerunque mandetur, vt pro Rabirio ex Iuſtiniano citauimus.

Quæſtori.

Quæſtor Conſuli, Prætori, omniuóque imperatori Romano adiungebatur, & militaris pecuniæ rationem habebat, itémque prædæ & manubiarum, quales fere ſunt quos theſaurarios bellicos Franci appellamus.

Finitorem.

Finitor, agrorum menſor, qui ſic à Plauto deſinitur in Pœnulo, Eius nunc regiones, limites, confinia determinabo, eius rei finitor factus ſum.

Verbum.

Correctio eſt ex adiunctis ad augendam propoſitionis huius inuidiam,

Regnum finitum eſt:
Decemuiratus hîc non eſt finitus:
Decemuiratus igitur hic non eſt regnum.

Quod latiſsimè patet.

Quod Virgilius primo AEneid. cecinit,

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:

Imperium sine fine dedi.

Finis tamen imperij Ro. in Asiæ Tigris ferè & Eufrates fuêre, quamuis postea imperatores quidam, vt Traianus, longiùs trunacerunt.

Datur igitur eis, primùm vt liceat eis [9] vendere omnia, de quibus vendendis Senatusconsulta facta sunt, M. Tullio Cn. Cornelio Cõsulibus, aut postea. Cur hoc tam est obscurum atque [a] cæcum? quid? ista omnia de quibus [a] Senatus cẽsuit, nominatim in lege perscribi nónne potuerunt? Duæ sunt huius obscuritatis caussæ Quirites, vna [9] pudoris, si quis [10] pudor esse potest in tam insigni impudentia: altera sceleris. nã neque ea quæ Senatus nominatim vendenda censuit, audet appellare. [a] sunt enim loca publica [d] vrbis, sunt sacella, quæ post restitutam Tribunitiam potestatem nemo attigit: quæ maiores in vrbe partim [a] periculi perfugia esse voluerũt. hæc lege Tribunitia [d] Decemuiri vendent. [9] & [c] Accedet eo mons Gaurus, accedent salicta ad Minturnas, adiungetur etiam illa via vendibilis Herculanea multarum deliciarum, & magnæ pecuniæ: permulta alia, quæ [a] Senatus propter [c] angustias [a] ærarij [9] vendenda censuit, Consules propter inuidiã non vendiderunt.

Datur.

Definita & proposita est vniuersa potestatis Decemuiralis summa. Deinceps speciatim singulæ partes explicantur. Primum caput de venditione sic est,

De quibus vendẽdis Senatus censuit Tullio et Cornelio Coss. aut postea, ea vendit Rullus:
Hæc autem sunt loca publica, sacella, mons Gaurus, Salicta, Herculanea via:
Hæc igitur vendit Rullus.

M.Tullio.

M. Tullius Decola, Cn. Cornelius Dolabella Coss fuere anno vrbis 673. quo anno Cicero pro Quintio orauit, vt Gellius est author. Cicero autem Cos. fuit 691. Itaque si primum & postremum annum non comprehendas, decem & octo anni ab illis Consulibus erunt ad consulem Ciceronem, & hos annos hoc loco Cicero significat.

Cur hoc.

Reprehenditur iam tertio loco Rulli obscuritas. Primus locus de concione eius fuit in qua nemo potuit intelligere quid diceret. hoc ille vtrum insidiarum caussa fecerit, an hoc genere eloquentiæ delectetur, nescio. Secundus fuit, vt aut lusisse in tantis rebus, aut profectò nescio quid spectasse videa-

tur. Verùm hoc quod aut ita peruersum vt ridiculum, aut ita malitiosum vt obscurum sit, relinquamus. Ergo hic tertius est locus, quo Rulli obscuritas reprehenditur. Caussa verò quæ hanc obscuritatem efficit, est omissio assumptionis & complexionis, quo de genere fraudis Aristoteles octauo Topico nominatim præcipit in capite περὶ τῆς κρύψεως τοῦ συμπεράσματος, de occultatione complexionis, eiusque rei quædam præcepta ponit, vt dissimulanter & sensim ratiocinando, partes antè constituantur, quibus syllogismus fiat, vt conclusio reticeatur. vt tandem quando conficietur, quæratur, quamobrem? Præcipuum vero illud est τὶ μὴ προτείνειν, ὃ δεῖ ληφθῆναι ἀλλ' ᾧ τοῦτο ἕπεται ἐξ ἀνάγκης: non proponatur quod efficiendum sit, sed antecedens ex quo necessè sit effici, quod intenditur: quo modo Socrates aduersus impudentes Sophistas aliquando disputat, ac etiam de mendacio & simulatione einsmodi in 2. & 3. de rep. præcipit. Licere politico principi, licere sapiēti medico, sed ad ciuium subditorum, sed ad ægrotorum salutem fingere aliquid & mentiri. Itaque cùm sophistas velut ægrotos medicus prauis opinionibus sanare vult, his simulationum medicamētis vtitur. Flagitiosè autem & sceleratè (vt hic Cicero monet) facit, qui ad insidiandum & fallendum his velamentis vtitur.

Nominatim.

Id est κατὰ λεπτὸν: vt ad Atticum Cicero, per singulas partes, tanquam Cicero Dialecticè diceret, nónne potuit assumi, & nominatim dici quænam illa præscripta essent?

Duæ sunt.

Duæ caussæ obscuritatis, vnde flagitiosum Rulli consilium & sceleratum statuitur.

Si quis.

Correctio est ex priuantibus.

Sunt enim.

Assumptionis sententia est, quā Rullus reticebat, in qua modò nominatim perscribūtur singula.

Restitutam.

Tribunitia potestas, arx quædā libertatis fuit aduersus paucorum libidinem, potentiámque inuenta. Itaque cùm Sylla tyrannidem cogitaret & cuperet, arcem illam tribunitiam expugnauit.

Periculi perfugia.

Periphrasis est asyli, quale primum Athenis misericordia templum,

Herculeos fama est fundasse nepotes,

ait Statius: & postea Romæ Romulus,

Hi lucum ingentem, quem Romulus acer asylum

Rettulit, ait 8 Æneid. Virgilius.

Partim.

Partim hîc semel adhibitum est: vt in Lælio, Nihil est quod persequantur suis argutijs. partim fugiendas esse nimias amicitias, &c. sæpissimè geminatur: vt postea partim libera, partim ignorata. Aliquando quadruplicatur: vt pro Cluentio, Partim ruina similiora, partim nil contra Habitum, partim pro Habito, partim, &c.

Gaurus.

Gaurus, mons Campaniæ, vbi vinum laudatissimum est, de quo Plinius.

Minturnas.

Minturnæ, oppidum cui vicinæ sunt paludes, in quibus Marius à Sylla victus delituit.

Herculanea.

Hercules & Virgo, duo fontes aut riui octauo ab vrbe lapide, de quibus Plinius cap. 3. lib. 31. Hinc Herculanea via.

[b] *Verùm hæc fortasse propter pudorem in lege reticentur, sed illud magis est credendum & pertimescendum, quòd audaciæ Decemuirali, corrumpendarum tabularum pu-*

blicarum, fingendorúmque Senatusconsultorum, quæ facta nunquam sunt, cùm ex eo numero qui per eos annos Cōsules fuerunt, multi mortui sint, magna potestas permittitur.[b] nisi fortè nihil est æquum vos de eorū[a] audacia suspicari, quorum[a] cupiditati nimiū angustus[d] orbis terrarū esse videatur. Habetis vnum vēditionis genus, quod magnū videri vobis intelligo: sed attendite animos ad ea quæ[c] consequuntur, hunc quasi gradum quendam atque aditum, ad cætera iactum intelligetis.[9] QVI agri, quæ loca, ædificia. Quid est præterea? multa in mancipijs, in pecore, auro, argento, ebore, veste, supellectili, cæteris rebus.[20] Quid dicā?[9] inuidiosum putasset hoc fore, si omnia nominasset? nō metuit inuidiam. quid ergo? longum putauit, & timuit, ne quid præteriret. adscripsit: ALIVDVE quid. qua breuitate rem nullam esse exceptam videtis.

Verùm.

Subijcitur fraudi superiori atrocior suspicio, quòd Senatusconsulta & vera corrumpi & falsa fingi poterunt, quò plura vendere liceat, qualem de actis Cæsaris Cicero exprobrauit Antonio 2. Philippica, Cuius, inquit, domus quæstuosissima est falsorum chirographorum officina, & agrorum vectigaliúmque flagitiosissima nundina.

Per eos annos.

Intellige à Tullio & Cornelio Coss. id est, post annos 20. & considera vnde fraudis ista occasio sit, an quia Coss. refirentibus, aut tanquam præsidibus Senatusconsulta facta sunt, an quia ab illis asseruarentur.

Nisi fortè.

Collatio maiorum est. Terrarum orbis non sufficit, quomodo S.C. vera sufficient?

Habetis.

Fuit valde vehemens adhuc oratio in forma tyrannica, in potestatis Decemuiralis propositione summa, in proximo venditionis genere & videtur hic acclamatio secunda contigisse, idque Ciceronis illis verbis (quod magnum videri vobis intelligo) modò significari. Ergo cùm in hoc plausu & clamore respirasset orator, transit à primo genere venditionis ad secundum de agris extra Italiam, & audientiam sibi renouat ex præcedentium tanquam minorum collatione.

Quasi gradum.

Allegoria est à loco arduo, ad quem gradibus ascenditur: ac quod nunc iacere gradum Cicero dicit, aliàs etiam facere gradum ait. vt 4. Actio. imperij gradus ex Sicilia in Africam factus est.

Qui agri.

Verba sunt legis Agrariæ, in quibus κρίσις Aristotelica rursus reprehenditur, quòd generali

propositione tam multa comprehendātur, quæ præterita assumptione non intelligantur. Assumptionis quædam Cicero exprimit, & rerum genera singula nominat.

Quid dicam.

Exaggeratio τῆς κρίσεως ex dissimilibus. Non inuidiosa, sed longa illi visa est assumptio: neque hic Cicero impudentiam aut scelus, vt antea, sed arrogantiam reprehendit.

Nominasset.

Id est, nominatim perscripsisset, vt paulò antè.

Quicquid ergo sit extra Italiam, quod publicum populi Ro. factum sit, L. Sulla, Q. Pompeio Coss. aut postea, id Decemuiros iubet vendire. Hoc capite Quirites, omneis gentes, nationes, prouincias, regna, Decemuirûm ditioni, iudicio, potestatíque permissa & condonata esse dico. [11] Primum hoc quæro, qui tandem locus vsquam sit quē non possint Decemuiri dicere publicum populi Ro. esse factum? [5] Nā cùm idem possit iudicare [9] qui dixerit, quid est quod non liceat ei dicere, cui liceat idem iudicare? Cōmodum erit Pergamū, Smyrnā, Thralleis, Ephesum, Miletum, Cyzicum, totā denique Asiam, quæ post L. Sullam, Q. Pompeiū Coss. recuperata sit, Po. Ro. factā esse dicere. Vtrum oratio ad eius rei disceptationem deerit? an cùm idem & differet, & [9] iudicabit, impelli non poterit vt falsum iudicet? an si condemnare Asiam volet, terrorem damnationis & minas non quāti volet æstimabit? [2] Quid quòd disputari contrà nullo pacto potest? quoniam statutum [23] à vobis est & iudicatū, quam hæreditatem iam creuimus.

Quicquid.

Colligitur sententia capitis huius,

Omnia post Syllam & Pompeium Coss. publica populi Ro. facta, proscribuntur.

Quæ propositio est ex qua mox assumptio deducetur,

Coss. autem fuere L. Cornelius Sylla & Q. Pompeius Ruffus, anno vrbis 666, id est, annus ante Ciceronem Consulem 25.

Hoc capite.

Repetitur sententia propositionis paulò secus, quo loco notabis casum Decemuirûm cōtractum, nec temerè vsurpatum putes, cùm hac de re in oratore sic Cicero præcipiat: Planè, inquit, duorum virorum iudicium aut Triumuirorum capitalium aut Decemuirorum litibus iudicandis dico nunquam.

Atqui dixit Accius, Video sepulchra dua duorum corporum: Idemque mulier vna duûm virûm. Quid verum sit intelligo, sed aliàs ita loquor, vt concessum est: vt hoc, vel proh deûm dico, vel proh deorum: Aliàs, vt necesse est, cùm triumuirûm non virorum, cùm sestertiûm, nummûm, non nummorum, quòd in his consuetudo varia non est. Hæc Cicero.

Condonata.

Vt antea fuit, dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia.

Primùm hoc.

Approbatio est proximi loci ex collatione maiorum, Licebit iudicare, licebit igitur dicere.

Commodum.

Sequitur assumptio, vbi nominatim recensentur secundo venditionis capite comprehensa. Prima pars de minore Asia, quæ Regis Attali testamento populi Ro. facta erat, vt Liuius lib. 58 & 59. Illic enim sunt omnia oppida hæc, Pergamus Galeni, Smyrna Homeri, Tralles Menodori, Ephesus Heracliti, Miletus Thaletis patria. Cyzicum initio Propõtidis situm est, ciuitas arce, mœnibus, portu, turribúsque marmorea, vt Florus ait in bello Mithridatico.

Recuperata.

Mithridates ponto suo non contentus, Cappadociam, minorem Asiam, Bithyniam rapuerat. Hic autem primo felicitate Sylla afflictus est, tum consumptus, virtute Luculli, & magnitudine Pompeij, vt iam dictum est.

Vtrum oratio.

Repetitur ad huius rei facultatem & occasionem infinita illa iudicandi potestas.

Volet.

Vide num melius (volet) legeretur, vt superioris orationis sententia hîc exprimatur. Quo in iudicio perspici non potest, vtrum seueritas acerbior, an benignitas quæstuosior futura sit.

Creuimus.

Vide nunquid hîc quippiam desit. Cernere autem legale verbum est, pro adire. Hinc Cretio hæreditatis. Cic. ad Att. lib. 11. Galerius hæreditatem creuit. Duco enim cretionem fuisse simplicem.

Regnum Bithyniæ, quod certè publicum est Populi Rom. factum: num quid caussæ est, quin omnes agros, vrbes, statiua, portus, totam denique Bithyniam Decemuiri vendituri sint? quid Mytilenæ? quæ terræ vestræ Quirites, belli lege ac victoriæ iure factæ sunt: vrbs [a] & natura, & situ, & descriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobilis, agri iucundi & fertiles: nempe eodem capite [c] inclusi cõtinetur. Quid Alexandria, cũctáque AEgyptus? [a] vt [c] occultè latet? vt [c] recondita est? vt [c] furtim tota [d] Decemuiris traditur? Quis enim vestrûm hoc ignorat dici, illud regnũ testamento Regis Alexandrini populi Rom. esse factum? Hic ego [d] Consul Pop. Ro. non modò nihil iudico, sed ne quid sentiam quidem profero: magna enim mihi res nõ modò ad sta

K .i.

tiuendum, sed etiam ad dicendum videtur esse. video qui testamentum factum esse confirmet: auctoritatem [a] Senatus extare hæreditatis aditæ sentio. tũ quando Alexandro mortuo Legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniam depositã nostris recuperarent: hæc L. Philippum sæpe in Senatu confirmasse memoria [9] teneo, eum qui regnum illud teneat hoc tempore, [a] neque genere, neque animo regio esse, inter omnes ferè video cõuenire. Dicitur contrà, nullum esse testamẽtum, non oportere populum Rom. omnium regnorum appetentem videri, demigraturos in illa loca nostros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam.

Regnum.

Secunda pars assumptionis de regno Bithyniæ, quod Nicomedis regis testamento ad populum Rom. peruenerat, vt Liuius lib. 93.

Quid Mytilenæ.

Tertia pars assumptionis de Mytilenis, in Lesbo insula. Quæ sola post victum Mithridatem, arma retinebant, expugnata diru taq; sunt, vt Liuius lib. 89. Ergo belli lege ac victoria iure populi Ro. facta sunt, sed tamen quòd dirutas ait Liuius, de muris aut aliqua parte accipiendum est. Nam paulò pòst Põpeius Asiæ victor inuisit, eámque Theophanis gratia liberauit, & ad theatri Mytilenes formam, theatrum postea Romæ suo nomine ædificauit, vt Plutarchus in Pompeio.

Vrbs & natura.

Vitruuius lib. 1. cap. 6. ait hanc vrbem magnificè & eleganter ædificatam, sed non prudenter positam, quia flante austro Mytilenæ ægrotant, Coro tussiunt, Septentrione restituuntur. Horatius 1. Carminum hanc vrbem laudat: Laudabunt alij claram Rhodum aut Mytilenem: & pulchra Mytilene, 1. epistolarum dicitur ab eodem.

Quid Alexandria.

Quarta pars assumptionis de regno AEgypti, quod testamento Ptolomei Alexandri Appionis Regis AEgypti (de quo superiore oratione) ad populum Rom. peruenerat. Hic verò κρύψις Aristotelica præcipuè reprehenditur, quòd assumptio reticeretur, & occultè lateret, & recondita esset in propositione, conclusióque venditionis furtim surriperetur. Notabis adhuc disputata, in superiore oratione desiderari.

Quid enim.

Instituitur hic formula forensis disceptationis ex petitione & recusatione. Petitio testamenti testimonio nititur.

Hic ego.

Addubitatio ex rei difficultate ad attentionem.

Video.

Repetitur propositum testimonium, & alijs testimonijs approbatur & Senatus & Philippi.

Tyrum.

Insula fuit Tyrus, ante Alexandrum magnum, à quo iuncta est continenti. Vide Q. Curtium, libro. 4

Teneat.

Significat Ptolemeum Auletem, qui postea à suis expulsus Romam profugit, de quo vide Ciceronem ad Lentulum, & Liuium lib. 104. Et tandem per Cabinium restitutus eiecto Archelao quē AEgyptij sibi asciuerant, vt Liuius lib. 105. Regnauit annos octo, eique filius Ptolemeus Dionysius successit postremus rex AEgypti ex Alexandri monarchia.

Dicetur.

Disceptationis pars altera ad recusationem ex inficiatione testamenti & adiunctis, ne videatur populus Ro. auarus, & deserta Italia in AEgyptum demigret.

Agrorum bonitatem.

Hæc vbertas AEgypto naturalis est ex Nilo, qui irrigat AEgyptum, qui cùm obrutam oppletámque tenuit AEgyptum, tum recedit, mollitósque & oblimatos agros ad serendum relinquit, vt 2. de natura deorum Cicero. Ergo agricolæ in AEgypto non cælum suspiciunt, sed Nilum crescentem vel decrescentem aspiciunt: cuius incrementum cùm est cubitorum duodecim, famem sentit AEgyptus, cùm tredecim, esurit, cùm quatuordecim, hilaritatem, cùm quindecim, securitatem concipit, cùm sexdecim, iustum incrementum est & deliciæ, sub Claudio octodecim cubitorum fuit. Vide Plinium lib. 5. ca. 9.

Hac tanta de re P. Rullus cum cæteris Decemuiris Collegis suis³ iudicabit? & verum iudicabit? nam vtrunque ita magnum est, vt nullo modo² neque concedendum, neque ferendum sit.¹⁸ Volet esse popularis? populo Rom. adiudicabit. Ergo idem ex sua lege² vēdet Alexandriā, vendet AEgyptum: vrbis copiosissimæ, pulcherrimorúmque agrorum iudex, arbiter, dominus, rex denique opulentissimi regni reperietur.² Non sumet sibi tantum, non appetet:¹⁰ iudicabit Alexandriam regis esse, à populo Romano abiudicabit. Primùm populi Rom. hæreditatem Decemuiri iudicent, cū vos volueritis de priuatis hæreditatibus Centumuiros iudicare? deinde⁹ quis aget caussam populi Romani? vbi res ista agetur? qui sunt isti Decemuiri, quos perspiciamus regnum Alexandriæ Ptolomeo gratis adiudicaturos? Quòd si Alexandria ᶜpetebatur,² cur non eosdem ᶜ & ⁹ cursus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato Coss. cucurrerūt? cur non ᶜ apertè vt antea? cur non item vt cum decreto & palàm regionem illam petierunt? an ᶜquietis his, qui per cursum rectum regnū tenere non potuerunt, nunc tetris tenebris & caligine

ſe Alexandriam peruenturos arbitrati ſunt? Atque illud circunſpicite veſtris mentibus, vnáque *

Hac tanta.

Cōmoratur in hac indignitate, et amplificat forma dilēmatis, aut adiudicabit, aut abiudicabit.

Iudicabit, & verum iudicabit.

Hæc verba parum conueniunt dilemmati, cuius partes deinde tractantur: Quare vide num mendoſus ſit locus.

Vetet eſſe.

Prior pars dilemmatis exaggerata adiunctis & loci & perſonæ. Adiudicare autem & Abiudicare, contraria ſunt. Adiudicare, eſt iudicio ſuo aliquid attribuere: Abiudicare autem, iudicio ſuo aliquid auferre, qua forma dicuntur Adiurare & Abiurare.

Non ſumet.

Poſterior pars dilemmatis reprehenſa collatione minorum. De priuatis rebus Cētumuiri iudicāt, de regno tanto decem tantùm iudicabunt? Centumuiri autem Romæ ex triginta quinque tribubus eligebantur, itaque centum erant & quinque: ſed, vt aptior appellatio eſſet, Centumuiri dicti ſunt qui iudicabant de vſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, & pleriſque alijs, de quibus Cicero 1. de Oratore.

Deinde.

Amplificatio proximæ reprehenſionis ex circunſtantijs legitimi iudicij hac in cauſſa neglectu.

Gratis.

Cabinius, vt Ptolomæum reſtitueret, decem millia talentorum habuit, id eſt (vt vulgo loquimur) ſex milliones aureorum. Vide Plutarchum in Antonio.

Quod ſi.

Comparatio eſt ad eandem amplificationem,

Si Alexandria petenda ſit, potius aperto iure teſtamenti ex S.C. petenda ſit, q̃ occultè:

At illa via aperta, tamen non proceſſit:

Multò itaque minus hæc occulta procedet.

Curſus.

Petere, curſus currere. Allegoria videtur eſſe à nautis portum nauigationis curſu recto vel obliquo petentibus.

An quietis.

Aſſumptionis & complexionis ſententia hîc confuſa eſt:

Sed rectus ille curſus nil profuit:

Quare hic occultus minus proderit.

Allegoria autem hîc à nautis altera, quibus ad curſum dirigendum ſerena tempeſtas opportuna eſt, caligo contrà noxia. Sic Palinurus 5. AEneid. deſcribitur,

-clauumque affixus & hærens,

Nuſquam amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat.

Et contrà in caligine,

Olli ceruleus ſupra caput aſtitit imber,

Noctem, hyemémque ferens, & inhorruit vnda tenebris.

Atque illud.

Attentionis locus ad ſequentia, quibus intolerantia Decemuiratus in prouincia futura demonſtratur. Quantum autem hic deſit, ex ſuperioris orationis comparatione poterit intelligi. Illic enim de concurſatione Decemuirûm quædam dicta ſunt, vnde ad locum de legatis erat peruentum.

Legatos nostros homines auctoritate [c] tenui, qui rerũ priuatarum caussa legationes liberas obeũt, tamen exteræ [a] nationes ferre vix possunt. [c] Graue est enim [a] nomen [d] imperij, atque id etiã in [c] leui [c] persona pertimescitur: propterea quòd vestro, non suo nomine, cùm hinc egressi sunt, abutuntur: quid censetis, cùm isti Decemuiri [a] cum imperio, cum fascibus, cum illa delecta finitorum [a] iuuentute per [d] orbem terrarum [c] vagabuntur, [a] quo tandem animo, quo metu, quo periculo miseras [a] nationes futuras? [10] Est in imperio terror? patientur: est in aduentu sumptus? ferent: imperabitur aliquid muneris? non recusabunt. Illud verò quantũ est Quirites, cùm is Decemuir, qui aliquam in vrbem [a] aut expectatus [a] vt hospes, aut repentè vt dominus [3] venerit, [9] illum ipsum locum quò venerit, illam ipsam sedem hospitalem in quam erit deductus, publicam populi Rom. esse dicet? [9] quanta [c] calamitas populi, [a] si dixerit? quantus ipsi quæstus, si negarit? Atque ijdem qui hæc appetunt, queri nonnunquam solent, [9] omnes terras Cn. Pompeio atque omnia maria esse permissa. [11] Simile vero est multa committi, et cõdonari omnia? vel labori & negotio præponi, an prædæ & quæstui? mitti ad socios liberandos, an ad opprimẽdos? denique si quis est honos [c] singularis, nihilne interest, vtrum Populus Romanus eum cui velit deferat, an is impudenter populo Romano per [d] legis fraudem [c] surripiatur?

Legatos.

Collatio minorum est ad augendam inuidiam Decemuiralis potentiæ. De legatione autem libera superiore oratione dictum est.

Graue est.

Ratio [illegible]; ex adiunctis legatorum & affectis.

Quid censetis.

Amplificatio ex adiunctis, terrore, sumptu, calamitate, quæstu: postrema autem ex infinita iudicandi potestate deducta sunt.

Atque ijdem.

Prolepsis de simili potentia Pompeij, quæ multarum partium dissimilitudine refellitur. De potentia Pompey toto mari Ro. & continente quę abesset à mari non longius quinquaginta millibus passuum summo cum imperio, iam diximus, de qua vide Dionem primo lib.

Intellexistis quot res & quãtas[d] Decẽuiri, [d]legis permissu vendituri sint. non est satis.[2] cùm sese sociorũ, cùm exterarum nationum, cùm Regum [c]sanguine implerint, incidant neruos Pop. Rom. [c]adhibeant manus vectigalibus vestris, [c]irrumpant in ærarium. sequitur enim [9] caput, quo capite non permittit quidem, si fortè [9] desit pecunia, quæ tãta ex superioribus recipi potest, vt deesse nõ debeat: sed [c]planè quasi ea res nobis saluti futura sit, ita cogit, atque imperat, vt [d] Decemuiri vestra vectigalia vendant nominatim. [23] Quam tu mihi ex ordine recita de [d] legis scripto Po. Rom. auctionem. Quàm mehercule ego præconi huic ipsam luctuosam & acerbam prædicationem futuram puto! vt in suis rebus, ita in Rep. luxuriosus nepos, qui prius syluas vendat quàm vineas. [23] Italiam percensuisti: [c]perge in Siciliam. nihil est in hac prouincia, quod [2] aut in oppidis, aut in agris, maiores nostri proprium nobis reliquerint, quin id vænire iubeat. quod [c]partum recẽti victoria maiores vobis in sociorum vrbibus ac finibus & [c] vinculum pacis, & monumentum belli reliquerunt, id vos ab illis acceptum hoc authore vendetis?

Intellexistis.

Adhuc capita venditionis duo fuerunt, primum de publicis locis & sacellis, &c. Secundum, de regno Asiæ, Bithyniæ, de Mytilenis, de regno Alexandriæ: Tertium de vectigalibus populi Rom. vbi transitio est insidiosa ex antecedentium tanquam minorum repetitione, & consequentiũ tanquam maiorum collatione.

Sanguine.

Metaphora pro facultatibus & opibus. Quomodo in Verrem locutus est 5. Act. Quæ cùm de populi Rom. victu, de vectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij, tertia mina condonauit, ex quo Metaphoræ genere deinde est, Incidant neruos populi: quo modo locutus est in Academico, cùm dixit, Incidere neruos virtutis. Sanguis autem vitam, nerui robur & vires in corpore cõtinent: atque antea de vectigalibus, quos neruos nunc dixit, superiore oratione dictum est, esse subsidia belli, pacis ornamenta.

Quo capite.

Dißimilitudo ad amplificandam propositionem huius capitis. Non permittit, sed imperat.

Quam tu mihi.

Apostrophe ad preconem, cui legis hoc caput recitandum tradit. Sic verò per praeconem testimonia, leges, & similia, Cicero solet in orationibus recitare.

De scripto.

De scripto, & Memoriter, contraria sunt. Recitare de scripto, de pracone, nunc vsurpatur. Dicere autem de oratore ipso: vt pro Plancio, Oratio quæ propter magnitudinem eius dicta de scripto est.

Prædicationem.

Hic locus videtur indicare prædicandi verbum à præcone deduci, in eóque propriè dici, vt deinde ad alia transferatur, pro apertè & publicè dicere, celebrare.

Vt in suis.

Locus hic valde mutilatus est. Videtur autem superioris orationis habuisse, grauem illam contentionem de prodigo nepote, Scantia sylua, déque recenti Pompeij victoria.

Maiores.

Amplificatio quædam fuerat, ex vectigalium & authoribus & adiunctis quæ pacis ornamenta, vincula, belli subsidia, monumenta sunt.

Hìc mihi parumper mentes vestras[e] Quirites, commouere videor, dum[e] patefacio vobis quas isti penitus[e] abstrusas[e] insidias se posuisse arbitrantur contra Cn. Pompeij[a] dignitatem.[B] & mihi quæso ignoscite, si appello talem virum sæpius. Vos mihi Prætori biennio antè Quirites, hoc eodem in loco[e] personam hanc imposuistis, vt quibuscũque rebus possem, illius absentis[a] dignitatem vobiscum vnà tuerer. Feci adhuc quæ potui, neque familiaritate illius adductus, nec spe honoris atque amplißimæ dignitatis, quam ego etsi libente illo, tamen absente illo per vos[e] consecutus sum. Quamobrẽ cùm intelligam hanc totam ferè legem ad illius[a] opes[e] euertendas, tanquam machinam comparari: & resistam consilijs[d] hominum, & perficiam profectò, quod ego video comparari, vt id vos vniuersi non solùm videre, verùm etiã tenere poßitis. Iubet vænire[a] quæ Attalensium, quæ Phaselitûm, quæ Olympenorum fuerint, agrúmque Agerensem, et Orindicum, & Gedusanum. Hæc P. Seruilij imperio, & victoria[e] clarißimi viri vestra facta sunt. Adiũgit agros Bi-

thyniæ regios, quibus nunc publicani fruuntur: deinde Attalicos agros[a] in Cherroneso: in Macedonia, qui regis Philippi siue Persæ fuerunt: qui item à [d]Censoribus locati sunt, & certissimum vectigal. adscribit idem auctioni Corinthios agros opimos[a] & fertiles, & Cyrenenses qui Appionis fuerunt, & agros in Hispania propter Carthaginem Nouam: & in Africa ipsam Veterem Carthaginem vendit, quam videlicet P. Africanus non propter religionem sedium illarum ac vetustatis de consilij sententia consecrauit, sed vt ipse locus, eorum qui cum hac vrbe de imperio certarunt, [e]vestigia [e]calamitatis ostenderet.

Hic mihi.

Tertia est popularis acclamationis significatio, ex quo constat in proxima lacuna vehementis cuiusdam contentionis tanquam fulguris ictum fuisse, vnde hoc populi tonitru sequeretur. De Pompeij autem dignitate apparet esse disputatum: ideóque quia Pompeianæ petitionis huius ictus tantù fecit, videmus quoties iteretur ac repetatur. Quartus enim iam est de Pompeio locus: dictum est primùm vt excluderetur, vbi populus valde commotus est: Deinde vt ei omnia maria permitterentur, tum proximo loco de recenti victoria: Quartò hîc dicitur de Pompeij habita defensione.

Vos mihi.

Sententia syllogismi est,

Quandocunque Pompeius oppugnatur, à Cicerone defendendus est:
At hic oppugnatur:
Defendendus igitur.

Propositio authoritate & factis Ciceronis exornatur. Cicero autem Prætor Maniliam legem suasit, & Manilium quendam repetundarum reum in gratiam absentis Pompeij defendit.

Personam.

Metaphora est à scenicis ludis: vt pro Murena, Ego autem & has partes lenitatis & misericordiæ, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter. illam grauitatis seueritatisque personam non appetiui.

Quamobrem.

Sententia assumptionis & complexionis confusa,

At hic oppugnatur Pompeius:
Defendendus igitur à Cicerone.

Tanquam machinam.

Breuis est similitudo à bello sumpta, vbi mœnia machinis euertuntur, quo de genere est illud Ciceronis pro domo sua, iisdem machinis sperant me restitutum posse labefactari, quibus antea stantem perculerant.

Iubet venire.

Hic locus, vt in superiore oratione, ita hîc parum distinctus fuit, & videtur magis ad vectigalium agris impositorum, quàm ad agrorum venditionem spectare. Tota partis huius inuidia ex vectigalium ipsorum, & authoribus & adiunctis sumitur.

Attalenſium.

De Attalia, Phaſeli, & Olympo dictum eſt oratione ſuperiore. Ager autem Agerenſis & Orindicus & Peduſanus his oppidis vicinus fuit.

P.Seruilij.

De quo ſuperiore oratione.

Adiungit.

Nichomedes, Bithyniæ Rex, populum Ro. hæredem fecerat, vt iam dictum eſt ex Liuij lib. 93.

Publicani fruuntur.

Id eſt, quorum fructus exercent, vectigalia exigunt. Publicani autem Romæ erant equites, qui populi Ro. vectigalia certo pretio redimebant, de quibus ita Cicero pro Plancio, Flos equitũ Ro. ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine continetur.

Attalicos.

Attalus verò populum Ro. fecerat hæredem, vt iam dictum eſt ex Liuij lib. 58. 59. χεῤῥόνησος autem, vel χερρόνησος, peninſula eſt, cuius continens appellatur Iſthmus, qualis eſt Peloponeſiaca, Cymbrica, Taurica, Tracia, aurea ad Gangem. Hæc autem, de qua hîc Cicero loquitur, eſt in procurſu minoris Aſiæ in Mediterraneum mare.

Philippi.

Philippus Rex, & Perſeus eius filius, victi ſunt à Flaminio & Paulo, vt oratione ſuperiore iam dictum eſt.

A Cenſoribus.

Inter cætera Cenſoriæ dignitatis munera, hoc etiam fuit, locare vectigalia populi Rom. vide Feneſtellam de Cenſoribus.

Corinthios.

Lucius Mummius Achaicus Corinthum, Thebas, Calchidem euertit. vide Florum lib. 2. ca. 16

Cyrenenſes.

Ptolomeus Alexander Appion, primùm rex Cyrenarũ in Africa, deinde nuptijs ſororis Cleopatræ rex AEgypti, de quo iam ſæpe dictum eſt. Cyrenaica autem regio Pentapolitana dicitur à quinque ciuitatibus, quarum præcipua fuit Cyrene.

Carthaginem.

Carthago in Hiſpania duplex fuit, altera in Bethico littore condita ab Haſdrubale duce Pœnorum: altera non longè diſiuncta in eadem prouincia. Tertia vetus eſt in Africa, à qua duæ Hiſpanienſes denominatæ ſunt. Veterẽ tamen hanc Carthaginem C. Gracchus eò deducta colonia reſtituerat, ſed loci vectigal (vt iam monui) potiùs hîc Cicero ſignificat, à Decemuiris vendi, quàm locum ipſum.

Africanus.

In ſuperiore oratione dictum eſt hac de re, ſed illic cauſſæ tres euerſæ Carthaginis memorantur, ad notandam calamitatem, ſiue ad teſtificandam noſtram victoriam, ſiue ad oblatam aliquam religionem. hîc paulò ſecus. Ac quod ait non ob religionem ſedium illarum, id intelligẽdum eſt, quod à Virgilio primo AEneid. traditur de Carthagine:

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago. Italiam contra, Tyberináque longè
Oſtia, diues opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit.

Notandum autem eſt, quod Cicero ait, de conſilij ſententia conſecratam Carthaginem. Lex enim Papyria vetabat, terram iniuſſu populi conſecrari, & lex Ciceronis videtur huc ſpectare, Nequis agrum conſecrato.

[b] *Sed non fuit tam diligens, quàm est Rullus: aut fortasse emptorem ei loco reperire non potuit. Verùm inter hos agros regios, captos veteribus bellis virtute summorum Imperatorum, adiungit regios agros Mithridatis, [a] qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerũt, vt eos [d] Decemuiri vendant. Itáne verò? [a] non legibus datis, nõ auditis verbis Imperatoris, nondum denique bello confecto, cũ Rex Mithridates amisso exercitu, regno expulsus, tum in [d] vltimis terris aliquid etiam nunc [c] moliatur, atque ab inuicta Cn. Pompeij manu, Mæotide & illis paludibus & itinerum [a] angustijs, atque [a] altitudine montiũ defendatur: cùm Imperator in bello [c] versetur, in locis autem illis etiam nunc belli [a] nomen reliquum sit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium & potestas more maiorum debet esse, [d] Decemuiri vendent? & credo P. Rullus [a] (is enim sic se gerit, vt sibi iam Decemuir designatus esse videatur) ad eam auctionem potissimum proficiscetur? is videlicet, antequam veniat in Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet: quarum ego iam exemplum ab istis compositum esse arbitror.*

Sed non fuit.

σαρκασμὸς est ex collatione Scipionis, principis prouidentissimi, Rullo tamen velut inferioris.

Verùm inter.

Transit ad vectigalia recentibus Pompeij victorijs parta. Has verò tres prouincias imperio Ro. Pompeius adiecerat, vt Asia, quæ imperium antea nostrum terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur, ait de prouincijs Consularibus Cicero.

Itáne veró.

Amplificatio est indignitatis ex adiunctis. Indignum esse prouinciarum nondum pacatarum, vectigalia vendi, quod hic fiat. Assumptionis pars per parenthesim in propositione includitur, & repugnantibus approbatur, quòd nondum pacatæ sint prouinciæ.

Mithridates.

Mithridates quadraginta ferè perpetuos annos cum Po. Ro. bellum gessit, repulsus Syllæ felicitate, victus Luculli virtute, afflictus magnitudine Pompeij, vt antè iam ex Floro diximus, tamen tũ meditabatur, Asia relicta, in Italiam bellum transferre, motusque Hannibalis exemplo, sperabat Romanos in Italia facilius superari posse: paulo post tamen à filio captus, seipsum interemit.

Mæotide.

Mæotis, palus Scythica, in quam versus Septentrionem Mediterraneum mare desinit. Pompeius

verò Mithridatem in Colchos, Iberos, Albanos, Hircanos, Bosphoranos, Macticos fugientem sequebatur. Vide Plutarchum in Pompeio.

Iudicium & poteſtas.

Poteſt ex diſputatione ſuperioris & huius orationis politicum illud Romanæ politiæ exemplum notari: Imperatores & duces exercituum, licet Pop. Ro. miniſtri & legibus ac rationibus ſubiecti eſſent, multa tamen illorum iudicio ac poteſtati de prouincijs à ſe victis fuiſſe permiſſa, vt pro ſuo iudicio leges darent, vectigal vel augerent, vel minuerent, agros liberos publicarent, publicos liberarent, viris fortibus præmia donarent, Romámque reuerſi, de manubijs baſilicas, porticus, theatra, templa, aut quæuis alia monumenta ad memoriam ſui nominis ædificarent.

Et credo.

Aſſumptionis reliqua ſententia hîc continuatur, quòd prouincias illas non pacatas Rullus vendat, & inuidiæ cauſſa repræſentatur intolerantia Rulli aduerſus Pompeium, qui quintus eſt de Pompeio locus.

P. SERVILIVS RVLLVS TRIBVNVS PL. DECEMVIR S. D. POMPEIO CN. F. Nõ credo aſcripturũ eſſe Magno: nõ enĩ videtur id quod imminuere lege conatur, conceſſurus verbo. TE VOLO CVRARE, VT MIHI SINOPE PRAESTO SIS, AVXILIVMQVE ADDVCAS, DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VENDAM. An Pompeium non adhibebit? in eius prouincia vendet manubias Imperatoris?[c & 9] Ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto inter veſtra atque hoſtium caſtra haſta poſita cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. Neque in hoc ſolùm ineſt contumelia, quæ vehementer &[c] inſignis eſt, & noua, vt vlla res[c] parta bello, nondum legibus datis, etiam tum Imperatore bellum adminiſtrante, nõ modò vænierit, verùm etiam locata ſit. Plus ſpectant homines certè, quàm contumeliam: ſperant ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeij,[2] cum imperio, cum iudicio omnium rerum, cũ infinita poteſtate, cum[d] innumerabili pecunia, non ſolùm alijs in locis vagari, verùm etiã ad ipſius exercitum peruenire,[2] aliquid illi inſidiarũ fieri, aliquid de eius exercitu co-

pijs, gloria detrahi posse. Putant, si quam spem in Cn. Pompeio exercitus habeat[a] *aut agrorum, aut aliorum commodorum, hanc nō habiturum, cùm viderit earum rerum omnium potestatem ad*[d] *Decemuiros esse translatam. Patior non molestè*[a] *tam stultos esse,*[a] *qui hæc sperent: tam impudentes, qui conentur: Illud queror, tā me ab ijs esse contemptum, vt hæc*[e] *portenta me Consule potißimum cogitarent.*

P. Seruilius.

Præscriptio epistolæ omnes honoris titulos Rullo adiungit, detrahit Pompeio, ad arrogantiæ argumentum.

Magno.

Pompeius victo in Africa Domitio, magnus à militibus appellatus est, quod cognomen Sylla cū reuersum Pompeium magna voce magnum salutasset, confirmauit. Vide Plutarchum in Pompeio.

Non enim.

Argumentum est à repugnantibus.

Te volo:

Affingit Rullo in epistola prosopopœiam, tanquam domini superbè imperantis.

Sinope.

Sinopa aut Sinope, vrbs est in Ponto, vt Cicero actione tertia dicit, & hîc indicat, regia Mythridatis & sepulchrum, patria Diogenis Cynici, Gymnasio quondam clarißima. Ptolomeus tamen ponit hanc vrbem in Galatia.

An Pompeium.

Concluditur hîc assumptionis ratio, & imagine ficta repræsentatur quod adhuc dictum est.

Manubias.

Manubiæ hoc loco manifestè significant non pecunias ex præda redactas, sed prædam ipsam.

Neque in hoc.

Transitio ad maiorum insidiarum suspicionem veluti Pompeium Decemuiri sint euersuri. Repetitur autem sententia superioris propositionis indignum esse proscribi agros nondum pacatos.

Quam contumeliam.

Contumelia à contumeo, vel, vt Vallæ placet, à contemno, hîc valde exprimitur, quippe sic contempto & despecto Pompeio. Nihil autem interest verbis an rebus id fiat: vtrumque autem inest in hoc exemplo.

Sperant.

Ostendit ex efficiendi caußis rationem insidiarum, & ita concludit:

Si beneficij conferēdi facultas Pōpeio ablata sit, de Pompeio quoque spes militibus auferetur:
Sed vi, imperio, iudicio, potestate, pecunia Decēuiris permissa, omnis facultas auferetur Pōpeio:
Militibus igitur de eodem spes auferetur. *Assumptionis sententia præcedit.*

Putant.

Sententia propositionis est.

Patior.

Complexionis loco hæc indignatio ponitur ex adiunctis, stultitia, impudentia, arrogantia, quæ tamen forma dißimilitudinis tractantur. Non conqueror hoc, sed illud.

Portenta.

Portenta, ostenta, monstra, prodigia dicuntur, quia portendunt, ostendunt, monstrant, prædicũt. Hac metaphora significat de euertendo Pompeio violenta & furiosa consilia, vt superiore oratione locutus est: eadem in hominibus ipsis Metaphora Cicero sæpe vtitur: Gabinium & Pisonem, duo reip. portenta, ac penè funera nominat. in Pisonem, Clodium fatale portentum ac prodigiũ reip.

Atque in omnibus his agris, ædificiísque vendendis permittitur [d] Decemuiris vt vendant quibuscunque in locis videatur.[25] O perturbatam [a] rationẽ! O [a] libidinem refrænandam! [a] O consilia dissoluta atque perdita! Vectigalia locare nusquam licet, nisi in [9] hac vrbe, hoc ex loco, hac vestrûm frequentia: vænire [9] vestras res proprias, & in perpetuum à vobis alienari, in Paphlagoniæ [c] tenebris atque in Cappadociæ [a] solitudine licebit? L. Sylla cùm bona indemnatorum ciuium [a] funesta illa auctione sua [9] venderet, & se prædam suam diceret vendere, tamen ex hoc loco vendidit: nec quorum [a] oculos offendebat, eorum ipsorum [a] conspectum [c] fugere ausus est: [d] Decemuiri vestra vectigalia non modò ne vobis quidem arbitris, sed ne præcone quidem publico teste vendent? Sequitur, omnes agros extra Italiam infinito ex tẽpore, non vt antea ab Sulla & Pompeio Coss. cognitio [d] Decemuirûm, priuatus sit, an publicus: sicque agro pergrande vectigal imponitur. Hoc quantum iudicium, [a] quàm intolerandum, quàm regium sit, quẽ præterit? posse quibuscunque locis velint, [9] nulla disceptatione, nullo cõsilio, [11] priuata [9] publicare, publica liberare.

Atque in omnibus.

Reprehenditur in superiore oratione circunstantia venditionis, quòd nullus ei locus definiatur. Attentio prius excitatur exclamatione.

Refrænandam.

Metaphora ab equis, in quibus propriè dicitur, frænum & frænare.

Tempore lenta pati fræna docentur equi,

ait Ouidius 1. de Arte.

Vectigalia.

Collatio minorum est, quæ fuit eadem in superiore oratione.

Vænire.

Redditio maiorum est.

L.Sylla.

Altera collatio, quæ item minorũ est. Sylla autem cùm apud Collinã portam septuaginta millia Ro. in publica via quatuor millia iugulasset, duo millia Senatorij & Equestris ordinis proscripsisset, eorum bona vendidit: quinque item municipia Italiæ tota, Spoletum, Interamnium, Præneste, Fluentiam, Sulmonem, hasta posita vendidit. vide Florum lib.3.cap.21.

Nec quorum.

Dissimilia sunt, offendebat, sed non effugiebat oculos.

Decemuiri.

Redditio maiorum aucta collatione minorum.

Sequitur.

Locus est mutilatus: Sententia tamen eius ex secundo venditionis capite, & in superiore, & in hac oratione potest intelligi, vt si Decemuiri publicos agros vendendos non censerent, vectigal ijs imponerent.

Hoc quantum.

Amplificatur ex adiunctis indignitas potestatis hoc capite commissæ.

[9] Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recentoricus: quem ego excipi,[2] & propter [d] hominum necessitudinem, & propter æquitatem Quirites, sæpe vehemẽter gaudeo. Sed quæ hæc impudentia? qui agrum Recentoricum [9] possident, vetustate possessionis se, non iure: misericordia [a] Senatus, non agri conditione defendunt. Nam illum agrum publicum esse fatentur, sed moueri possessionibus, amicissimis sedibus, ac [a] dijs penatibus negant oportere.[23] At si est priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? sin autem [9] publicus, quæ est ista æquitas, cæteros, etiam si priuati sint, permittere vt publici iudicentur, hunc excipere nominatim, qui publicus esse fateatur? Ergo eorum ager excipitur, qui apud Rullũ alia ratione valuerunt: cæteri agri omnes, qui vbique sunt, [2] sine vllo delectu, sine populi Rom. notione, sine iudicio[a] Senatus, Decemuiris addicentur.

Excipitur.

Sequuntur duæ exceptiones, prima de agro Recentorico: secunda de agro Numidico. Non tam iniquæ quàm quæstuosæ, vt in prima oratione Prima commendatur ex adiunctis personarum, necessitudine & æquitate Deinde reprehenditur ex caussis possessionis, vetustate temporis, clementia senatus, quibus sua dissimilia comparata sunt.

Necessitudine.

Cicero præfectus annonæ in Sicilia fuit, & Quæstor, vt Plutarchus docet in Cicerone: Hinc ista necessitudo Ciceronis cum Siculis, qua inductus etiam Verrem accusauit.

Ac si est.

Dilemma est ex aduersis priuatus, publicus. Syllogismum sic absolues,

Si priuatus non excipiendus, si publicus iniquè excipitur:

Sed hoc, aut illud:

Quare non excipiendus, aut iniquè excipietur.

Esse fateatur.

Ex repugnantibus hoc argumentum est. At locus videtur esse mendosus. Sententia verò eiusmodi fuit: Quem qui possident, publicum esse fateantur.

Ergo eorum.

Conclusio primæ exceptionis, vbi quæstus Rullo propositus indicatur.

Atque etiam est alia superiore capite, quo omnia væneũt, [a] quæstuosa exceptio: quæ teget eos agros, de quibus fœdere cautum est. Audiuit hanc rem non à me, sed ab aliјs agitari sæpe in Senatu, nonnunquam ex hoc loco, possidere agros in ora maritima Regem Hyempsalem, quos P. Africanus populo Rom. adiudicarit: & tamen postea per C. Cottã Cos. cautum esse⁹ fœdere: hoc quia vos fœdus non iusseritis, veretur Hyempsal vt satis firmum sit et ratum. Quid, cuiusmodi est illud? tollitur vestrum iudicium, fœdus totum excipitur, comprobatur." Quòd [c] minuit auctionem Decemuiralem, laudo: quòd regi amico cauet, non reprehendo: quòd non gratis fit, indico: [c] volitat enim ante oculos istorum Iubæ regis filius adolescens non minus bene nũmatus, quàm bene capillatus. Vix iam videtur locus esse, qui tantos [c] aceruos pecuniæ capiat: auget, addit, accumulat: aurum, argentum [a] ex præda, ex manubijs, ex coronario, ad quoscunque peruenit, [a] neque relatum est in publicum, neque in monumento consumptum, id profiteri apud Decemuiros, & ad eos referre iubet. Hoc capite etiam [d] quæstionem de [e] clarissimis viris, qui Pop. Rom. bella gesserunt, iudiciúmque de pecunijs repetundis ad Decemuiros translatum videtis. horum erit

nullum iudicium, quantæ cuiusque manubiæ fuerint, quid relatum, quid residuum sit. In posterum verò lex hæc imperatoribus vestris constituitur, vt quicũque de prouincia decesserit, apud eosdem Decemuiros, quantum habeat prædæ, manubiarum, auri coronarij, profiteatur.

Atque etiam.

Secunda exceptio de agro Numidico ex adiuncto quæstu similiter reprehensa.

Audiuit.

Summa est disceptationis forẽsis, qualis antea de regno AEgypti fuit, Pro pop. Rom. est authoritas Africani, pro rege authoritas Cottæ Consulis.

Hyempsalem.

Vide nunquid hic sit Hyempsal, de cuius filio postea in commentarijs Cæsaris facta mentio est.

Iusseritis.

Hac de re superiore oratione dictum est, vt fœdera rata non essent, nisi populus ea iussisset, vt Caudinum, Numantinum.

Quid cuiusmodi.

Amplificatio ex adiunctis, hac de re populi iudicium tollitur.

Quod minuit.

Videtur hîc quippiam deesse. Conclusio autem est, secundæ exceptionis dissimilibus ornata.

Volitat.

Suspicio quæstus & libidinis ex personæ adiunctis, adolescens nummatus, capillatus. De Iuba autem Numidiæ rege Pompeij partes bellis ciuilibus secuto magna mentio est in commentarijs Cæsaris, vt Curionem viceris, vt multa crudeliter & acerbè fecerit, vt interierit tandem.

Volitat.

Simili Metaphora in Catilinam dictum est, ducere exercitum hostium, & in armis volitare audiamus: itémque in Pisonem, Valebis apud hominem volitantem gloriæ cupiditate, vt moderatus & constans.

Capillatus.

Mollitiem aliquam notat: tum verò cincinni & calamistri in delicijs fuere, atque hac pariũ collatione exceptionis gratiam significat.

Vix iam.

De tribus venditionum capitibus dictum est: quartum & postremum sequitur de præda, & manubijs imperatorum, qui Decemuiris hoc capite subijciebantur.

Coronario.

Coronarium, vt superiore oratione dictum est, aliquando absolutè dicitur, vt hîc: aliquando additur aurum, vt superiore oratione. Et paulò pòst, Munus est coronarium loco præsidibus prouinciæ, dari solitum.

Relatum.

In ærarium rationes rerum in prouincia gestarum referebantur, vt superiore oratione significatum est, & hîc rursus significatur.

Profiteri.

Profiteri apud aliquem magistratum, quid sit, Cicero hîc explicat: referre ad eum, vt in agricultura iugera, frumentum, greges, & cætera generis eiusdem, in hac imperatoria ratione, prædam, manubias, aurum coronarium.

Hoc capite.

Amplificatio est indignitatis ex rebus huic capiti subiectis, de quibus Decemuiri sunt iudices futuri. Repetundarum autem iudicium quas res contineret, actiones in Verrem demonstrant, pecunias vi aut dolo ereptas, frumentum, tabulas, signa, supplicia iniqua etiã Cicero in illo iudicio notauit.

Clarissimis viris.

Periphrasis est imperatorum, qualis est superiore oratione, Audite qui amplis. &c.

Hic tamen vir [b] *optimus, eum quem* [b] *amat, excipit Cn. Pompeium. Vnde iste amor tam improuisus, ac tam repentinus?*[9] *Qui honore* [d] *Decẽuiratus excluditur propè nominatim:* [2] *cuius iudicium, legúmque datio, captorum agrorum ipsius virtute, cognitio tollitur: cuius non in prouinciam, sed in ipsa castra* [d] *Decemuiri cum imperio, infinita pecunia, maxima potestate, & iudicio rerum omnium mittuntur: cuius imperatorium, quod semper omnibus Imperatoribus est conseruatum, soli eripitur, is excipitur vnus, ne manubias referre debeat. Vtrum tandem hoc capite honos haberi* [d] *homini, an inuidia quæri videtur? Remittit hoc Rullo Cn. Põpeius: beneficio isto* [d] *legis, benignitate Decemuirali nihil vtitur: nam si est æquum prædas ac manubias suas imperatores non in monumenta deorum immortaliũ, neque in* [d] *vrbis* [e] *ornamenta conferre, sed ad* [d] *Decemuiros tanquam ad dominos* [e] *reportare:* [6] *nihil appetit præcipuè Pompeius, nihil: vult se in communi, atque in eodem quo cæteri, iure* [e] *versari: sin est iniquum Quirites,* [2] *si turpe, si intolerandum, hos Decẽuiros* [e] *portitores* [9] *omnibus omnium pecunijs constitui: qui non modò reges, atque exterarum nationum homines, sed etiam Imperatores nostros* [e] *excutiant: non mihi videntur honoris caussa excipere Pompeium, sed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam cæteri,* [e] *ferre non posit. Pompeius autem hoc animo sit, vt quicquid vobis placeat,*

sibi [9] ferendum putet: quod vos ferre non poteritis, id profectò perficiat, ne diutius inuiti ferre cogamini. Veruntamen cauet, vt siqua pecunia post [d] nos Consules ex [9] nouis vectigalibus recipiatur, ea Decemuiri vtantur: noua porrò vectigalia videt ea fore, quæ Pompeius [e] adiũxerit. Ita remissis manubijs, vectigalibus eius virtute [e] partis se frui putat oportere.

Hic tamen.

Exceptio est Pompeij de proximo capite, tribus modis reprehensa, primùm à repugnantibus, tam multa Pompeio contra ius imperatorium Rullus eripit, Non igitur amoris caussa manubias excipit. Ironia verò est gemina, & in (optimus) & in (amat.)

Datio legum.

Eodem nomine Varro sic vsus est. Si in farciendo cibo fastidiunt, remittendum in datione, proportione, &c.

Vtrum tandem.

Complexio prima reprehensionis, cui secunda subiungitur per Dilemma ex aduersis, Si lex est æqua, Pompeius non est excipiendus: sin iniqua, metus caussa videbitur excipi, pars prior duplici dissimilitudine ornatur.

Tanquam ad.

Breuis similitudo.

Sin est.

Secunda pars Dilemmatis maiorum collatione exornata.

Portitores.

Portitor propriè qui portat, abusiuè qui portatur, vt vector aiunt grammatici, sed de nauiculatoribus ferè semper qui fluuium aut stagnum traducunt, qui à littore ad nauẽ, vel hinc ad littus:

Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat
Terribili squallore Charon. ait 6. AEneid. Virgil.

Hunc Græco verbo Iuuenalis Porthmea vocauit,

-tetrúmque nouitius horret
Porthmea.

Hic verò sumitur portitor à Cicerone pro eo qui portorium exercet & exigit, & ideo prætereuntes sæpe excutit, cùm quod vehant aut portent, portorio obnoxium sit.

Non mihi.

Dissimilia sunt, vbi caussa exceptionis præcipuè notatur, metus nempe de Pompeio, ne vindex populi Ro. sit aduersus Decemuiralem dominationem.

Veruntamen.

Tertia reprehensio eiusdem exceptionis, quòd Rullus Pompeij manubias tantùm excipiat, vectigalia vendat: Syllogismus clarior est, quàm in superiore oratione. argumentum est à genere.

Noua porrò.

Assumptio est, vbi non repetitur antecedens, sed species pro genere, de quo in nostris institutionibus monemus.

Ita remissis.

Complexio Syllogismi.

[e] Parta sit pecunia Quir. [d] Decemuiris tanta, quanta sit in terris: nihil præ termissum, sed omnes vrbes, agri, regna denique, postremò etiam vectigalia vestra vænierint: accesserint in [e] cumulũ manubiæ vestrorum imperatorum quantæ & quàm [e] immanes diuitiæ [d] Decemuiris, in tantis auctionibus, tot iudiciis, tam infinita potestate rerum omnium quærantur, [e] videtis: Cognoscite nunc alios immensos, atque intolerabiles quæstus: vt intelligatis ad certorum hominũ [c] importunam [a] auaritiam hoc [b] populare legis Agrariæ nomen esse quæsitum. Hac pecunia iubet agros emi, quò deducamini. Nõ consueui homines appellare asperius Quir. nisi lacessitus. [12 & 24] Velim fieri posset, vt à me sine contumelia nominarentur ij qui se Decemuiros sperant futuros: iam [e] videretis quibus hominibus [d] omnium rerum & vendendarum & emendarum potestatem permitteretis: sed quod ego nondum statuo mihi esse dicendum, vos tamen id potestis cum animis vestris cogitare. Vnum hoc certè videor mihi verißimè posse dicere, tũ cùm haberet hæc Respu. [d] Luscinos, [d] Calatinos, [d] Acidinos, homines non solùm honoribus populi rebúsque gestis, verùm etiam patientia paupertatis [e] ornatos: & tum cùm erant [d] Catones, [d] Philippi, [d] Lælij, quorũ [a] sapientiam, [a] temperantiámque in publicis priuatísque, forensibus domesticísque rebus perspexeratis: tamẽ huiuscemodi res commissa nemini est, vt idem iudicaret & venderet, & hoc faceret per quinquẽnium toto in [d] orbe terrarum: idémque agros vectigaleis Populi Romani abalienaret: & cùm summam tantæ pecuniæ nullo teste [9] sibi ipse ex sua voluntate fecisset, tum denique emeret à quibus vellet quod [e] videretur.

Parta ſit.

Tranſitio eſt inuidioſa à venditione bonorum, agrorum, vectigalium, manubiarum, ad emptionem nouorum agrorum, quæ primò generaliter agitatur, deinde ſpecialiter.

Immanes.

Immane propriè de re grandi dicitur, ſic Immania templa, Immane antrum à Virgilio dicitur: ſic Immania pocula, in Anto. Cic. dicit. Et hîc Immanes diuitias dicit, immenſas & intolerabiles.

Cognoſcite.

Pars eſt tranſitionis altera ad eandem adiuncti quæſtus inuidiam.

Non conſueui.

Ficta per optionem reticentia eſt ad eandem inuidiam:

Si poſſem ſine contumelia, nominarem:
At non poſſum:
Non igitur nominabo.

Videtur autem collegam ſuum C. Antonium intelligere, qui, vt Plutarchus ait in Cicerone, huic promulgationi ſtuduit.

Sed quod ego.

Aſſumptionis & complexionis ſententia hic confuſa eſt,

At ſine contumelia nominare non poſſum:
Reticebo igitur.

Vnum hoc.

Comparatio maiorum eſt, ad eandem inuidiam. Optimis viris tanta poteſtas nunquam commiſſa eſt, quomodo peſſimis committetur? περίταςις *inductione optimorum ciuium conficitur, & eorum adiunctis ornatur.*

Luſcinos.

C. Fabricius Luſcinus, non ſolùm triplici Conſulatu & Epiroticis ſpolijs clarus, ſed multò magis patientia paupertatis ornatus, qui Pyrrhi opes & aurum contempſit: vt Plutarchus in Pyrrho, qui P. Cornelium Rufinum Conſularem virum Senatu mouit, quòd decem argenti facti pondo haberet, qua laude à Poëta præcipuè laudatus eſt 6. Æneid.

—paruóque potentem
Fabricium.

De quo vide Liuium lib. 13. & 14.

Calatinos.

L. Attilius Calatinus Pœnos Sicilia expulit, vt ait Plinius de viris illuſtribus cap. 39. Hic Serranus cognominatus eſt, quòd agros tum ſereret, cùm ad Dictaturam vocatus eſt, quem Virgilius cum Fabricio ſimili laude coniunxit:

—paruóque potentem
Fabricium vel te ſulco Serrane ſerentem.

Vide Plinium lib. 18. cap. 3. vbi de his aratoribus imperatoribus mira ſcribit, quanta ſub eorum imperijs vbertas terræ, quanta vilitas annonæ fuerit.

Acidinos.

Cognomen eſt Manliorum, qui & Capitolini & Torquati & Lucrones cognominati ſunt. Primus autem qui Torquati nomen à torque, quem Gallo victo detraxerat, inuenit, ſeuerus admodum fuit, filium ſecuri percuſsit, quòd contra imperium pugnaſſet: Conſulatum ſecundum recuſauit, quòd diceret, neque ſe populi vitia, neque illum ſeueritatem ſuam pati poſſe. Vide Plinium de viris illuſtribus cap. 28.

Catones.

Intellige Catonem Cenſorium, qui optimus non ſolùm Orator, Senator, Imperator, Cenſor, ſed Arator habitus eſt, de cuius frugalitate & tolerantia mira dicuntur à Plutarcho in eius vita.

Philippi.

Q. Martij Philippi multi Romæ nobiles fuere.

Lælij.

Hic est Lelius, qui de Amicitia loquitur apud Ciceronem, & de quo aliàs sæpe Cicero. Hic sapiens appellatus est, quòd agraria promulgatione destitisset, vt in argumento diximus.

Tamen huiusmodi.

Similis ferè disputatio antea fuit de Licinia & Ebutia lege.

Vectigales.

Vectigalis ager, ciuitas, equus, prouincia dicitur, quæ vectigal pensitat: vectigalis pecunia paulò secus, quæ nempe ex vectigalibus coacta est. Igitur immunes seu liberi agri & vectigales cõtraria sunt in hac oratione.

[16] Committite vos nunc Quirites [g] his hominibus hæc omnia, quos [c] odorari hunc Decemuiratum suspicamini: reperietis [z] partem esse eorum quibus ad habendum, partẽ quibus ad consumẽdum nihil satis esse videatur. [21] Hîc ego iam illud quod [c] expeditissimum sit, ne disputo quidem Quirites, non esse hãc vobis à maioribus relictam consuetudinem, vt emãtur agri à [g] priuatis, quò plebs [g] publicè deducatur: omnibus legibus, agris publicis priuatos esse deductos: huiusce-modi me aliquid ab hoc [c] horrido ac truce Tribuno pl. expectasse: hanc verò emendi & vendendi [a] quæstuosissimam ac turpissimam [c] mercaturam, [a] alienam actione Tribunitia, alienam dignitate Populi Rom. semper putaui.

Committite.

Apodosis est comparationis, de competitoribus Decemuiratus: eorum item adiunctis ornata: permissio autem est indignationi coniuncta.

Odorari.

Metaphora est à canibus: nã, vt ait Virgil. Odora canũ vis: qua sæpe aliàs Cicero vsus: vt est in Pisonem, Non vestigijs odorantes ingressus suos, sed totis volutationibus corporis & cubilibus persecuti sumus. In superiore fuit illud ex eodem genere. Nam quisnam tam abstrusus vsquam nummus videtur, quem non architecti huiusce legis olfecerint?

Hîc ego.

Continuatur emptionis inuidia ex dissimili maiorum consuetudine, qui publicis agris priuatos deducebant, non emebant à priuatis, quò publicè deducerent.

Agris publicis.

Nota genus huius dictionis, & considera nuncubi Cicero sic loquatur.

Huiuscemodi.

Complexio dissimilitudinis, vbi Horrido ac Truce de proœmio repetũtur. Nam de Rullo sunt illa, Truculentius se gerebat, quàm ceteri, &c.

Alienam.

Hoc nomen, syntaxim in eadem significatione variam habet in Cicerone. Qui alienum putet, eius esse dignitatis, 1. de Finib. Quod illi caussæ maximè est alienum, pro Cecinna. Nihil esse dicitis à sapiente alienum, in Lucullo. & nunc sine præpositione, Alienum actione.

Iubet agros emi.[11] *Primùm quæro,*[9] *quos agros? & quibus in locis? Nolo*[c] *suspensam & incertam plebem Roma. obscura spe &*[a] *cæca expectatione*[c] *pendêre.*[20] *Albanus ager est, Setinus, Priuernas, Fundanus, Vestinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Casinas. Audio. Ab alia porta, Capenas, Faliscus, Sabinus ager, Reatinus, Venafranus, Alifanus, Trebulanus. Habes tantam pecuniam, qua hosce omnes agros, & cæteros horum similes non modò emere, verùm etiã*[c] *coaceruare possis. Cur eos non definis, neque nominas, vt saltẽ deliberare plebs Romana posit*[a] *quid intersit sua, quid*[c] *expediat, quantum tibi in emendis & in vendendis rebus committendum putet?*[20] *Definio, inquit, Italiam.*[d] *satis*[b] *certa regio. etenim quantulum interest vtrum in Masici radices, an in Italiam, alióue deducamini? Age verò definis locum: quídnam agri vero? Inquit, qui arari, aut coli posit. Qui posit*[9] *arari, inquit, aut*[9] *coli, non qui aratus, aut cultus sit. Vtrum hæc lex est, an tabula Veratianæ auctionis? in qua scriptum fuisse aiunt,*[a] *Iugera CC, in quibus oliuetum fieri potest: iugera CCC, vbi institui vineæ possunt: hoc tu emes ista innumerabili pecunia, quod arari aut coli posit? Quod solum tam exile & macrũ est, quod aratro perstringi non posit? aut quod est tam asperum saxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret?*

Iubet agros.

Emptio generaliter adhuc reprehensa est, specialiter deinde reprehenditur & requiritur, tum definitio, tum qualitas agrorum. Dialogismus autem est Ciceronis & Rulli.

Albanus,

Rulli responsionem fingit, tanquam definientis hos agros, & è suggesto ad portam trigeminam orientem & meridiem versus indicantis.

Audio.

Ciceronis persona hîc est: deinde Rulli rursus alia porta Viminali, nempe vel Exquilina alios agros indicantis.

Habes.

Vrgetur definitio ex facultate emendi, & fine ipsius definitionis, vt definitorum agrorum qualitatem populus queat æstimare. Considerabis autem hoc loco quid sit agros pecunia coacervare, an eos simul velut in acervum continuatos adiungere, an potius eos pecunia velut arena cooperire, quo modo postea dicitur, constipari quidem tantum numerum hominum posse in agrum Campanum intelligetis.

Definis.

Subijcitur tandem definitio ex legis quibusdam verbis, quibus Rullus dicebat in Italia se agros empturum. Reprehenditur definitio, vt communis & propriè nihil complexa, quia in Italia fertiles sunt & steriles agri, vt si rogatus, quid esset homo, respondeas animal esse: et si verum responderes, attamen propriè nihil definires. Multum enim interest, vtrũ animal rationis particeps an expers dicatur, quòd illa tamen definitione non sit expositum. Hic autem locus Ironiam habet.

Maſsici.

Maßicus mons Campaniæ vini præstantia nobilis.

Vertunt felicia Baccho
Maßica. ait Virgil. 7. AEneid.

Alióue.

Videtur hîc aliquid deesse.

Age verò.

Disputationem definitionis sequitur qualitatis disputatio. Locus verò mutilatus est. Videtur autem sententia fuisse. Quisnam igitur erit ager? ager verò, inquit, &c. Reprehenditur autem responsio qualitatis, similitudine. Aliud siquidem est esse cultum & coli posse, & esse diuitem, & posse ditescere.

Hoc tu emes.

Instituitur hic syllogismus,
Emetur ager qui coli poßit:
Quoduis solum coli potest:
Emetur igitur.

[19] *Idcirco, inquit, agros nominare non possum, quia tangam nullum ab inuito. Hoc quoque multò est quæstuosius, quàm si ab inuito sumeret: inietur enim ratio quæstus de vestra pecunia, & tum denique ager emetur, cùm idem [e] expedierit emptori & venditori. Sed [e] videte vim legis Agrariæ: ne ij quidem qui agros publicos poßident, decedent de possessione, nisi erunt deducti optima conditione, & pecunia maxima. Conuersa ratio. Antea cùm erat à Tribuno Pl. mentio legis Agrariæ facta, cõtinnò qui agros publicos, aut*

qui possessiones [a] inuidiosas tenebāt, pertimescebant: hæc lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. Quàm multos enim Quirites existimatis esse, [a] qui latitudinē possessionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non possint? qui vendere cupiant? emptorem non reperiant? perdere iam denique illos agros ratione aliqua velint?

Idcirco inquit.

Transit per prolepsim ad nouas emptionis circunstantias ex rapinarum quæstu, quòd Rullus agros ab inuitis non sit empturus.

Sed videte.

Statuitur hoc capite, publicorum agrorum possessores confirmari vt vendant carissimè aut retineant, eáque indignitas dissimilium collatione exaggeratur.

Hæc lex.

Antapodosis dissimilitudinis, vnde reditur ad περίτασιν, & varijs adiunctis metus possessoris ostenditur.

[11] *Qui paulò ante diem noctémque, Tribunitium nomen [c] horrebāt, vestram vim metuebant, mentionem legis Agrariæ pertimescebant, ij nunc etiam vltrò rogabuntur, atque orabuntur, vt agros [a] partim publicos, partim [a] plenos inuidiæ, plenos periculi, quanti ipsi velint, [d] Decemuiris tradant. Atque hoc [c] carmen hic Tribunus pl. non vobis, sed sibi intus canit. habet socerum virum [b] optimum, qui tantum agri in illis Reip. [c] tenebris occupauit, quantum concupiuit. huic subuenire vult succumbenti, iam [c] oppresso Sullanis [c] oneribus [c] graui sua lege, [11] vt liceat illi inuidiā [c] deponere, pecuniam condere: & vos non dubitatis, quin vectigalia vestra vendatis plurimo maiorum vestrorum [a] sanguine & [a] sudore quæsita, vt Sullanos possessores [11] diuitijs [c] augeatis, periculo liberetis? Nam ad hanc emptionē Decemuiralem duo genera agrorum spectant, Quirites: eorum vnū propter inuidiam domini [c] fugiunt: alterum propter vastitatem. Sullanus ager à certis hominibus latissimè continua-*

tus tantam habet [a] inuidiam, vt veri ac fortis Tribuni Pl. [c] stridorem vnum perferre non poßit: hic ager omnis, quoquo precio coëmptus erit, tamen ingenti pecunia vobis inducetur. Alterum genus agrorum [a] propter sterilitatem incultum, propter pestilentiam vastum atque desertum, emetur ab ijs, qui eos [c] vident sibi esse, si non vendiderint, relinquendos. Et nimirum istud est, quod ab hoc Tribuno Pl. dictum est in Senatu, vrbanam plebem nimium in Repub. posse, [e] exhauriẽdam esse: hoc enim verbo est vsus, quasi de aliqua sentina, ac non de optimorum ciuium genere loqueretur.

Qui paulò.

Repetitur sententia dißimilitudinis, & concluditur.

Vltrò.

Aliquando hoc aduerbium qualitatis est, & preterea significat, vt Seruius ait illo Virgilij loco,

Iis lachrymis vitam damus, & miserescimus vltrò.

Ita hic vltrò preterea significat, tanquam diceretur, non solùm non pertimescent, sed etiam rogabuntur.

Atque hoc carmen.

Notatur Rulli domesticus questus, quasi Rullus Valgij soceri gratia caput hoc addiderit. Allegoria est à cytharœdis sinistra chordas tã leniter carpentibus, vt ipsi soli, vel qui proximè aßistũt, exaudiant, quod intus canere dicitur. Nam cùm dextra plectrum tenent, foris canere dicuntur. Hinc prouerbium in furaces, & suis commodis occultè studentes. In hoc autem canendi genere difficillimo quõdam Aspendij exercitatißimi fuere: ac cùm Verres Aspendium quendã cytharistam egregio signo quodam expressum furatus esset, Cicero tertia actione hominem festiuè cauillatus est. Atque etiam, inquit, Aspendium illum cytharistam, de quo sæpe audistis, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit, vt etiam illum ipsum artificio suo superasse videatur.

Tenebris.

Significat hac metaphora proscriptiones Syllanæ tyrannidis, quibus totum Irpinum agrum, & amplißimos in agro Caßinati fundos occupauerat, vt erit postea 3. Agraria.

Succumbenti.

Allegoria potest à baiulis accipi grauius onus ferentibus. Metaphoræ verò hæ sunt in Cicerone frequentes, Succumbere dolori, fortunæ, senectuti: aliquando absolutè, vt Succumbere animo: & Succumbere, pro frangi & debilitari & opprimi officij onere, pro Amerino.

Et vos.

Concluditur Syllanorũ confirmatio, inuidioséque repetitur, velut ad eam rem vectigaliũ vẽditio.

Et vos.

ET particula non copulat hoc loco sententiam, sed incipit, & quidem aliqua indignatione, vt paulò pòst, Et nimirum istud est, &c. Quomodo frequenter apud Ciceronem vsurpatur.

Nam ad.

Reuocatur agrorum qualitas, & subiectis in adiuncta diuisione duplex ostenditur.

Vastitatem.

Vastus, a, um, quod modum amplitudinis excedit, vt mare vastum:
Vastúmque caua trabe currimus æquor. 3. Æneid. Aliquando pro solo & deserto sumitur, vt apud Sallustium in Iugurtha, Mons vastus à natura & humano cultu. Et paulò pòst Cicero: Agrorum genus propter pestilentiam vastum atque desertum. Hinc Vastitas pro solitudine.

Syllanus.

Declaratio primæ qualitatis ex quadam parium collatione: Tanta inuidia est, quanta stridorem tribunitium ferre non possit, vbi stridorem notabis pro conciuncula & rogatiuncula, per hyperbolicam extenuationem dici. Stridor autem propriè de sono rudentum, ferri, teli, venti dicitur: vt primo Æneid. Stridórque rudentum: Et 6, Tum stridor ferri: Et 11, Extemplo teli stridorem: Et Cicero 1. Tusc. Horrifer Aquilonis stridor.

Inducetur.

Id est, æstimabitur, quomodo rursus in hac oratione Cicero loquutus est eadem de re, Vt iidē partim inuidiosos agros à Syllanis possessoribus, partim desertos ac pestilentes à vestris necessariis, à vobismetipsis quanti velletis, populo Ro. induceretis.

Alterum genus.

Declaratio secundæ qualitatis ex adiunctis loci.

Et nimirum.

Confirmatio vtriusque qualitatis ex quodam Rulli dicto, quasi plebem Romanam fastidientis, & sentinæ comparantis.

Sentina.

Sentina, pars nauis infima, in quam omnes aquæ defluunt, inibique corruptæ fœtent, à sentio aiunt grammatici, quòd eius fœtor malè oleat. Iuuenalis Satyra 6,

Si iubeat coniunx, durum est conscendere nauem,
Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër.

Sic Cæsar tertio bel. ciuil. dixit, conflictari sentina vitiis: per metaphoram verò pro infimo loco. Cic. ad Papyrium, Sedebamus in puppi, & clauum tenebamus, nunc autem vix est in sentina locus. Paulò aliter etiam pro nequissimorum ciuium fæce dicitur: vt in Sallustium Cic. Nisi fortè in ea te castra reiecisti, quo omnis sentina reip. confluxerat. Allegoria igitur illa Rulliana, Exhauriendæ sentinæ Cicero sceleratos & improbos ciues significatos ait, quomodo ipse in Catilinam loquitur: Sin tu (quod te iamdudum hortor) exieris, exhaurietur ex vrbe tuorum comitum magna & perniciosa sentina reip. Et primo ad Atticum, Qua constituta diligenter & sentinam vrbis exhauriri, & Italiæ solitudinem frequentari posse arbitrabatur.

Vos verò Quirites, si me [c] audire vultis, retinete istam possessionem gratiæ, libertatis, suffragiorum, dignitatis, vrbis, fori, ludorum, festorum dierum, cæterorum omniū commodorū, [b] nisi fortè mauultis, relictis his rebus, atq; hac [c] luce reip. in Sipontina siccitate, aut in Salpinorum [a] pestilentiæ finibus Rullo duce collocari. At dicat [?] quos agros empturus sit: ostendat & quid, & quibus daturus sit. Vt verò cùm omnes vrbes, agros, vectigalia, regna vendiderit, tum [a] arenā aliquam, aut [a] paludes emat, id vos potestis

quæso concedere? Quanquam illud est [b] egregium, quod hac lege [a] antè omnia væneunt, antè pecuniæ coguntur & coaceruantur, quàm [d] gleba vna [9] ematur: deinde emi iubet, ab inuito vetat: [11] quæro, si, qui velint vendere, non fuerint, quid pecunia fiet? & referre in ærarium [d] lex vetat, exigi prohibet: igitur pecuniam omnem [d] Decēuiri tenebunt, vobis ager non emetur, vectigalibus abalienatis, socijs [c] vexatis, regibus atque omnibus gentibus [c] exinanitis, illi pecunias [9] habebunt, vos agros non habebitis.

Vos verò.

Adhortatio breuis interposita, vt plebs Romæ remaneat. In ea comparantur ex suis adiunctis & præsens & futurus status.

Nisi fortè.

Redditio comparationis de futuro statu.

At dicat.

Vrgetur rursus omissa agrorum definitio, & eorum qualitas concluditur, non esse illa vendenda, vt hæc emantur.

Arenam.

Hac hyperbolica metonymia steriles agros designat, quomodo Virg. 2. Georg.
Exiguus sterilem nec deserat humor arenam.
Talis est tropus in verbo, Paludes, pro agris pestilentibus.

Quanquam.

Disputatur in hoc emptionis capite postremo Decemuiros tantam pecuniam retenturos esse: suspicio ex efficiendi facultate colligitur,
Si venditor defuerit, pecunia retinebitur, quia nec referri, nec exigi potest.
At primum facile est, quia ab inuitis emi vetitum est:
Secundum igitur.

Igitur pecuniam.

Complexio varijs dissimilibus exornata.

Exinanitis.

Oratione superiore idem alia metaphora dictum, reges denique exhauriant.

[19] *Facilè, inquit, adducentur pecuniæ magnitudine, vt velint vendere. Ergo ea lex est, qua nostra vendamus, quanti possimus: aliena emamus, quanti possessores velint. Atque in hos agros, qui hac lege empti sint, [a] colonias ab ijs Decemuiris deduci iubet. Quid? omnísne locus eiusmodi est, vt nihil intersit Reip. [a] colonia deducatur in eum locum, nécne?*

*An eſt locus, qui [a] coloniam poſtulet? eſt planè rectius &c. **
Quo in genere, ſicut in cæteris Reipub. partibus, eſt operæpreciũ diligentiam maiorum recordari, qui [a] colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarũt, vt eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula [d] imperij viderẽtur. Hi deducent [a] colonias in eos agros quos emerint, etiámne ſi Reipub. non [c] expediat? & in quæ loca præterea videbitur? Quid igitur eſt cauſſæ, quin [a] coloniam in Ianiculum poſſint deducere? & ſuum [a] præſidium in [c] capite atque [c] ceruicibus veſtris poſſint collocare? [a] Tu nõ definias [g] quò [a] colonias, in quæ loca, quo numero colonorum deduci velis? tu occupes locum, quem idoneum ad vim tuam iudicaris? [c] compleas numero? confirmes [a] præſidio quo velis? Populi Romani vectigalibus, atque omnibus copijs ipſum populum Romanum coërceas? opprimas? redigas in iſtam Decemuiralem ditionem ac poteſtatem?

Facilè.

Prolepſis contra aſſumptionem reprehenſa adiuncti quæſtus ſuſpicione.

Atque in.

Poſtremum tyrannicæ poteſtatis caput, de coloniarum deductione primùm diſputatur ex fine:
Veræ coloniæ deducuntur, vt propugnacula ſint imperij:
Decemuirales non ea cauſſa deducuntur:
Non igitur veræ.
Sententia propoſitionis mutilata: illuſtratur autem maiorum authoritate.

Hi deducent.

Sententia aſſumptionis, quòd hæ coloniæ non ad propugnandum, ſed oppugnandum potiùs inſtituantur: probatio ex efficiendi facultate ſumitur.

Ianiculum.

Septimus mons vrbis mœnibus tandem concluſus, qui reliquæ vrbi imminebat, quod ſequentes indicant metaphoræ, capite, ceruicibus. & Liuius ait, Ianiculum vrbi adiectum non inopia loci: ſed ne quando ea arx hoſtium eſſet, id non muro ſolùm, ſed etiam ob commoditatem itineris, ponte ſublicio tum primùm in Tyberi facto, vrbi cõiungi placuit. Notabis ceruices plurali numero, quo modo ferè ſemper hoc nomine Cicero vſus. Quintilianus lib. 8. ca. 3. dicit ab Hortenſio primùm ſingularem nominis huius numerum vſurpatum: & in Cicerone rarius legitur: vt in Verrem, Prætorem accuſas, frange ceruicem.

Tu non definias.

Complexionis loco hæc indignatio ex cauſsis tyrannicæ poteſtatis colligitur.

Vt verò totam Italiam suis [a] præsidijs obsidere atque occupare cogitet, [13] quæso Quir. cognoscite. Permittit Decemuiris, vt in [9] omnia municipia, in omnes [10] colonias totius Italiæ [9] colonos deducant, quos velint: iisque colonis agrum dari iubet. [a] [11] Num [c] obscurè maiores opes, quàm libertas vestra pati potest, & maiora [a] præsidia quærũtur? num obscurè regnum constituitur? num obscurè libertas vestra tollitur? Nã cùm ijdem omnem pecuniam, maximam multitudinem, id est totam [a] Italiam suis opibus obsidebunt, ijdem [a] vestram [a] libertatẽ suis [a] præsidijs & [a] colonijs [c] interclusam tenebunt: [a] quæ spes tandem, quæ facultas recuperandæ vestræ libertatis relinquetur? [18] Atenim ager Campanus hac lege diuidetur, [d] orbis terræ pulcherrimus: & Capuam colonia deducetur, vrbem amplissimam atque ornatissimã. Atqui, quid ad hæc possumus dicere? De commodo vestro prius dicã Quirites: deinde ad amplitudinem & dignitatem reuertar: vt si [9] quis agri aut oppidi bonitate delectetur, ne quid expectet: si quem rei dignitas commouet, vt huic simulatæ largitioni resistat. Ac primùm de oppido dicam, si quis est fortè quem Capua magis, quàm Roma delectat.

Vt verò.

Continuatur ex ijsdem caussis approbatio tyrannidis,

Qui suis opibus Italiam obsidere cogitant, regnum quærunt:
Id agunt Decemuiri:
Itaque regnum quærunt:

Assumptio (quòd Italiam suis opibus Decemuiri obsidere cogitent) præcedit.

Num obscurè.

Complexionis sententia secundo loco (Decemuiri regnum quærunt) congerie rerum idem significantium exornata.

Nam cùm.

Sententia propositionis specie interpretationis exornata.

Interclusa.

Hac metaphora pro Rabirio perduellionis reo paulò secus vsus est. Est etiam bonorum & fortium ciuium intercludere omnes seditionum vias, munire præsidia reip.

At enim.

Prolepsis Rulli de agro Campano, quem diuisurus est, & Capua quo coloniam deducturus est, ad quam refellendam reliqua oratio pertinebit. Notabis autem hoc loco dictionis genus rarum, Deducetur Capuam, vrbem amplissimam, quæ Rulli oratio fortassis fuit, non Ciceronis. Aliquando tamen Cicero ita loquitur, vt Athenis tuis, ad Atticum. Et flectit iter Capuam luxuriantem longa felicitate, apud Liuium: & similia à Grammaticis animaduersa.

Atqui.

[a] Attentionis locus ad prolepseos refutationem, in qua partitio adiuncta vtilitatis & dignitatis adhibetur primùm, & partitionis ratio ex fine partium.

Reuertar.

Reuertar pro Accedam dixit, vt in Fato (nisi mendum est) loquutus est: Posidonium dimittamus, ac: ad Chrysippi laqueos reuertamur, cùm tamen de Chrysippo nil adhuc esset dictum.

Ac primùm.

Accedit ad primum partitionis membrum, & coloniæ numerum statuit, qui mendosus est hoc loco. Efficit enim numerus hic vicies quinquagies centena millia. Si verò pro singuli, singula legatur, numerus erit longè minor, nempe septem millium & quingentorum. At postea eundem agrum Cæsar diuisit viginti millibus ciuium Ro. quibus essent terni pluresue liberi. Quinque autem millium coloniam fuisse ex sequentibus suspicor, & numerum quingentorum ad fructus, aut ad alias quasdam res esse referendum. Nec enim in colonia hominum tantùm, sed cæterarum rerum numerus habebatur.

Quinque millia colonorum Capuam scribi iubet. ad hūc numerum quingētos sibi singuli sument.[13] Quæso nolite vosmetipsos consolari: verè & diligenter considerate, Num vobis, aut vestri similibus, integris, quietis, ociosis hominibus in hoc numero locum fore putatis? si est omnibus vobis, aut maiori vestrûm parti (quanquam me vester [d] honos vigilare dies atque noctes, & [e] intentis oculis omneis Reip. parteis [e] intueri iubet) tamen paulisper, si ita commodum vestrum feret, [e] conniuebo: sed si quinque hominum millibus ad vim, facinus, cædémque delectis, locus atque vrbs quæ bellum facere atq; instruere posit, quæritur: taménne patiemini [9] vestro nomine contra vos firmari [a] opes, armari [a] præsidia, vrbes, agros, copias comparari? Nam agrum quidem Campanum, quem vobis [e] ostentant, ipsi concupiuerunt: deducent suos, quorum nomine ipsi teneant & fruantur, coëmant: præterea ista dena iugera continuabunt.

Quæſo nolite.

Locus attentionis ad quæſtionem ſequentis diſceptationis. Non vobis aut veſtri ſimilibus hæc parantur. Videbis autem poſt verbum (conſolari) non quidpiam deſit, vt inani ſpe.

Si eſt.

Sententia eſt ſyllogiſmi,
Si hæc vobis parantur, patiar:
Non primum:
Non igitur ſecundum.

Quanquam.

Hæc parentheſis diſsimile continet, ad illuſtrationem propoſitionis, vbi allegoria videtur eſſe à ſpeculatoribus qui vigiles ex alta ſpecula in omnes partes intuentur.

Sed ſi quinque.

Sententia aſſumptionis ſuſpenſa hypotheſi, ne populus hic offenderetur.

Conniuebo.

Aldus legit Commouebor. Conniuere autem propriè eſt obdormiſcentium oculorum: per metaphoram autem diſsimulare & pati: vt in Miloniana, Si non adiuuantibus, at conniuentibus certé. Et pro Cælio, Multa nobis blandimenta natura dedit, quibus ſopita virtus conniueret. Hinc conniuentia procuratorum quæ dicitur in Iuſtiniani legibus.

Taménne.

Complexionis ſententia, offenſionis item vitandæ cauſſa à Cicerone ad populum inflexa. Rectum enim fuerat, Non patiar.

Nam agrum.

Continuatur aſſumptionis ratio, quòd hæc populo non parentur, ſed ipſis Decemuiris: vbi notabis lege hac Seruilia dena iugera ſingulis colonis aſsignata fuiſſe.

Nam ſi dicent per legem id non [9] licere, ne per Corneliam quidem licet: at videmus (vt longinqua mittamus) agrum Præneſtinum à paucis poſsideri: neque iſtorũ pecunijs quicquam aliud deeſſe video, niſi eiuſmodi fundos, quorum ſubſidio familiarum magnitudines, & Cumanorum ac Puteolanorũ prædiorum ſumptus [c] ſuſtentare poſsint. Quod ſi veſtrum commodum [c] ſpectat, veniat, & corã mecum de agri Campani diuiſione diſputet. Quæſiui ex eo Calend. Ian. quibus hominibus, & quemadmodũ illum agrum eſſet diſtributurus. [19] reſpondit à Romilia tribu ſe initium eſſe facturum. Primùm, quæ eſt iſta [a] ſuperbia [a] & [a] contumelia [11] vt populi pars [c] amputetur, ordo tribuum negligatur? antè ruſticis detur [9] ager, qui habent, quàm vrbanis, quibus iſta agri ſpes & iucunditas oſtenditur? Aut ſi hoc ab ſe dictũ ne-

gat, & satisfacere omnibus vobis cogitat, proferat, in iugera dena describat, ab Otriculana, vsque ad Narniensem nomina vestra proponat: si non modò dena iugera dari vobis, sed ne [c] constipari quidem tantum numerum hominũ posse in agrum Campanum intelligetis, tamen ne [c] vexari [a] Rempublicam, cõtemni maiestatem populi Romani, [c] deludi vosmetipsos diutius à [d] Tribuno Plebis patiemini?

Nam si.

Prolepsis quæ pari exemplo refellitur. Cornelius Sylla, vt antea iam dictum est, Præneste & alia municipia proscripserat, & veteranis suis diuiserat, cauerátque ne venderentur.

Neque quicquam.

Redit ad assumptionis rationem, quòd Decemuiris hic ager paretur. Ratio sumitur ex fine, ad familiarum nempe & prædiorum sumptus sustentandum, vbi familiarum nomine, seruorum multitudinem intelliges, vt Cicero pro Cæcinna indicat, cùm interpretatur illa interdicti verba: Vnde tu aut familia, &c. Sic pro Sylla, gladiatorum familias dixit: Prædiorum verò Cumanorum & Puteolanorum nomine magnifica & luxuriosa ædificia significat. Deliciæ enim Romanorum in Campania fuere apud Baiarum, Lucrini, Auerni, tepentes fontes: vnde est illud Martialis de Leuina casta, & ad Baias adultera:

Casta nec antiquis cedens Leuina Sabinis,
Et quamuis tetrico tristior ipsa viro:
Dum modò Lucrino, modo se permittit Auerno,
Et dum Baianis sæpe fouetur aquis:
Incidit in flammas, iuuenémque secuta, relicto
Coniuge, Penelope venit, abit Helene.

Ergo ad earum deliciarum sumptus, certorum hominum pecunijs, quæ breui consumpta essent, ager Campanus deerat.

Quòd si.

Continuatur vtilitatis quæstio ex adiunctis,
Si Rullus populo consulit, coràm disputet:
At hòc non auderet:
Non igitur populo consulit.
Assumptio quodam Rulli dicto confirmatur.

Romilia.

Triginta quinque tribus Romæ fuerunt, vt antea iam dictum est: quarum vna fuit Romilia, à Romulo instituta, ex Veientibus & Sabinis. Eas Alexander ab Alexandro nominatim sic recenset lib. 1. cap. 17, Romilia seu Quirinalis, Titiensis siue Titia, Suburrana, Palatina, Exquilina, Collina, Claudia, Lemonia, Pontia, Crustumina, Scaptia, Stellatina, Sabatina, Tromentina, Arniensis seu Narniensis, Pollia, Papyria, Pupinia, Pupilla, Melia, Phalerina, Ophentina, Volscinia, Terentina, Faucia, Mentina, Caleria, Pomptina, Publicia, Anthesis, Velina, Aniensis, Aemilia, Sergia, Cornelia, Veturia: quo capite numerus non constat, & nominantur à Cicerone quadam, vt Otriculana paulò pòst, de qua nil eo capite. Sed potuit eiusdem tribus varia fuisse nomina.

Aut si.

Continuatur eadem quæstio ex efficientis remotione,
Si Rullus consulere vobis cogitat, describat agros tributim:
At secundum non potest:
Primùm igitur non cogitat.

Otriculana tribus, vt apparet ex hoc loco, prima fuit, Narniensis postrema: Otriculanos verò Plinius in sexta Italiæ regione statuit. Narniensis autem seu Arniensis ea tribus fuit, in qua Claudius Nero Censor Liuium collegam iußit equum vendere.

Si non modò.

Assumptio collatione minorum amplificata, vbi notabis verbum Constipari, sic accipi, vt Coaceruari, antea sumptum est: Habes tantam pecuniam, qua hosce omnes agros, & cæteros horum similes non modò emere, verùm etiam coaceruare possis.

Tamen ne.

Complexionis loco (Quare Rullus vobis non consulit) hæc indignatio additur ad dignitatẽ promiscuè & vtilitatem spectans.

Quòd si posset ager iste ad vos [c] peruenire, nónne eum tamen in [c] patrimonio vestro remanere malletis? vnúmne fundum pulcherrimũ populi Romani, [c] caput vestræ pecuniæ, pacis [c] ornamentum, [c] subsidium belli, [c] fundamentum vectigalium, [c] horreum legionum, solatium annonæ, disperire patiemini? [a] An obliti estis, Italico bello amißis cæteris vectigalibus, quantos agri Campani fructibus exercitus alueritis? An ignoratis cætera illa [b] magnifica Populi Romani vectigalia, [c] perleui sæpe momẽto fortunæ, [c] inclinatione temporis [c] pendêre? [a] Quid nos Asiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia transmarina vectigalia iuuabunt [c] tenuißima suspicione prædonum aut hostium [c] iniecta? At verò hoc agri Campani vectigal cùm eiusmodi est, vt domi sit, & omnibus [a] præsidijs oppidorũ [c] tegatur: [a] tum neque bellis infestũ, [a] nec fructibus varium, nec [a] cælo ac [c] loco calamitosum esse solet. [a] Maiores nostri non solùm id quod à Cãpanis cæperant, non imminuerunt, verùm etiã quod & tenebant, quibus adimi iure nõ poterat, coëmerũt. Qua de caussa [a] nec duo Gracchi, qui de plebis Ro. commodis plurimum cogitauerunt: nec L. Sulla, qui omnia sine vlla religione quibus voluit, est dilargitus, agrum Campanum [c] attingere ausus est: Rullus extitit, qui ex ea possessione [a] Remp. [c] dimoueret, ex qua [a] nec Gracchorũ [a] benignitas eam, nec Sullæ [a] dominatio [c] eiecisset.

Quòd si.

Transitio quædam est à quæstione vtilitatis, ad dignitatis quæstionem, quæ tamen vtraque coniunctè tractatur. Syllogismus est,

Ager optimus non est alienandus:
Talis est Campanus:
Non igitur alienandus.

Propositio varijs adiunctis exornatur, quæ ferè laudes & commoditates fortunarum & opum continent. Sic Aristoteles facit instrumenta virtutis. Socrates in Gorgia coquorum, cauponum, fartorum instrumenta nominat. Legio autem, ait Varro, à legendo decem cohortes continebat, cohors quinquaginta manipulos, manipulus vigintiquinque milites. Ex Vegetij sententia, legio sex milia, aliquando plus paulo, vel minus continebat.

An obliti.

Vis assumptionis sequitur ex euentis rerum confirmata & dissimilium varia collatione. De bello Italico vide Florum lib.3. cap.18.

An ignoratis.

Protasis prima dissimilitudinis per species inducta.

Momento.

Sic quinta Philip. Minimis momentis P.C. maxima inclinationes temporum fiunt.

Asiæ.

Pro lege Manilia de Asiæ vectigalibus sic ait, Cæterarum prouinciarum vectigalia tanta sunt, vt ijs ad ipsas prouincias tutandas vix contenti esse possimus: Asia verò tam opima est & fertilis, vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earũ rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.

Syriæ.

Syria plerumque, & Assyria pro eodem dicuntur, quæ prouincia fuit populi Ro. vsque ad Eufratem & Tigrim, cui Gabinius paulò pòst præfuit, & Ciceronis oratione de prouincijs Consularibus illinc reuocatus.

Suspicione.

Sic pro lege Manilia, Cæteris in rebus cùm venit calamitas, tum detrimentum accipitur: At in vectigalibus non solùm aduẽtus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem, pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit.

At verò.

Antapodosis collatione maiorum exornata, vbi quòd domi esse Campanũ vectigal dicitur, antea fuit in superiore oratione sub signo claustrisque resp. positum.

Calamitosum.

Calamitas propriè in agris dicitur grando, qua segetum calami affliguntur: hinc ager propriè calamitosus, calamitati subiectus. Sic Plinius ait lib.18 cap.7, Ex omni frumento ordeum minimè calamitosum esse.

Maiores.

Secunda dissimilitudo, cuius πρότασις duobus adiunctis exemplis illustratur, de quibus tamen superiore oratione fuerat illud, Qui ager ipse per sese, & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitioni restitisset.

Rullus.

Antapodosis dissimilitudinis aucta repetitione proximorum exemplorum.

Quem agrum nunc prætereuntes [5] vestrum esse dicitis, & quem pariter qui iter faciunt externi homines, vestrum

esse audiunt, is cùm erit diuisus, [a] neque [9] erit, neque vester esse dicetur.[18] At qui homines poßidebunt? Primò quidem acres, [a] ad vim prompti, ad seditionem parati: qui simul ac [d] Decemuiri [c] cõcrepuerint, armati in ciues, & [c] expediti ad cædẽ esse poßint: deinde ad paucos opibus & copijs affluenteis totum agrum Campanũ perferri videbitis. vobis interea qui illas à maioribus pulcherrimas vectigaliũ sedes [a] armis captas accepistis, [d] gleba nulla de paternis atque auitis posseßionibus relinquetur: ac tantùm intererit inter vestram & priuatorum [a] diligentiam, quòd cùm à maioribus vestris P. Lentulus Princeps Senatus in ea loca missus esset, vt & priuatos agros qui in publicum Campanum [c] incurrebant, pecunia publica coëmeret, dicitur renunciasse, nulla se pecunia fundũ cuiusquã emere potuisse, eúmque qui nollet [9] vendere, ideo negasse se adduci posse vti vẽderet: quòd cùm plures fundos haberet, ex illo solo fundo nunquam malũ nuncium audisset. Itáne vero? [9] priuatũ hæc caussa [9] commouit, Populum Romanum ne agrum Campanum priuatis, gratis Rullo rogante tradat, non commouebit? At quidem Populus Romanus de hoc vectigali poteſt dicere, quod ille de suo fundo [9] dixisse dicitur.

Quem.

Tertia dißimilitudo breuius conclusa.

Atqui homines.

Repetitur superius illud, quod non populo, sed certis paretur hic ager. Forma rursus dißimilitudinis est.

Concrepuerint.

Hyperbolica extenuatio est pro significatione minima. Digitorum autem crepitu significationes à Romanis fieri solebant. Cic. 3 Offic. Si vir bonus hanc habeat vim, vt si digitis concrepuerit, poßit in locupletum testamenta nomen eius irrepere, hac vi non vtetur. Et Martialis de Matella,

Dum poscor crepitu digitorum, & verna moratur,
O quoties pellex culcitra facta mea est.

Vobis interea.

Antapodosis quarta dißimilitudinis.

Ac tantùm intererit.

Quinta dissimilitudo: Priuatus quidam nulla pecunia adduci potuit, vt fundum suum venderet, populus Ro. priuatis agrum publicum gratis tradit.

Princeps Senatus.

Qui à Censore lectus primus sententiam in senatu rogabatur. Gell. lib. 4. cap. 10.

Eúmque.

Ratio προτάσεως ex adiunctis, quòd fundus semper fructuosus esset: vbi notabis Nũtium substantiuum esse masculini generis, sicut aliàs apud Ciceronem pro re nuntiata: vt paulò post, Nũquam malus nuntius auditus est. Nocte intempesta grauis affertur huiusce mali nuntius, 7. actio. Duo nuntij afferuntur, vnus, &c. ad Atticum.

Itáne.

Antapodosis dissimilitudinis, quæ tamen maiorum formam potius habet.

At quidem

Apodosis est ad exemplum rustici Campani per speciem similitudinis.

" *Asia multos annos vobis fructũ Mithrydatico bello non tulit, Hispaniarum vectigal temporibus Sertorianis nullum fuit, Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M. Attilius etiam mutuum frumentum dedit: at ex hoc vectigali nunquã malus nũtius auditus est.* " *Cætera vectigalia belli facultatibus* [c] *affliguntur, hoc vectigali etiam belli facultates* [c] *sustentantur. Deinde in hac assignatione agrorum ne illud quidem dici potest, quod in cæteris, agros desertos à plebe atque à cultura hominum liberorum esse non oportere. Sic enim dico, si Cãpanus ager diuidatur,* [c] *exturbari &* [c] *expelli plebem ex agris, non constitui & collocari. Totus enim ager Campanus colitur & possidetur à plebe optima & modestissima: quod genus hominum* [a] *optimè moratum, optimorũ* [a] *& aratorum & militũ, ab hoc* [b] *plebicola Tribuno Pleb. funditus* [c] *eijcitur: atq; illi miseri nati in illis agris & educati, glebis subigendis exercitati, quò se subitò conferant, nõ habebunt: his* [c] *robustis & valentibus & audacibus* [d] *Decemuirûm satellitibus agri Campani possessio tota tradetur. Et vt vos nunc de vestris maioribus prædicatis,* "& [a] & " *hunc agrum nobis maiores nostri reliquerunt: sic vestri posteri de vobis*

prædicabunt,[19] hũc agrum [9] patres nostri acceptum à patribus suis perdiderunt.

Asia.

Sexta dissimilitudo repetita ferè de superioribus. Asia verò Mithrydatico bello quadraginta per annos varijs motibus agitata fuit. Sertorius Hispaniam octo annos tenuit, octauo sui ducatus anno, vt Florus lib. 96 ait, à suis interfectus est. De Sertorio vide Plutarchũ in eius vita, vir bellicis artibus magnus, Marianarum partium proscriptus à Sylla.

Siciliæ.

Sicilia bellis seruorum duobus vexata vehementer est. Primò Eunus Syrus concitauit quadraginta millia seruorum, vicitque Manlium, Lentulum, Pisonem, Hipsæum Pretores: victus est tandem à Perpenna: secundò Athenio pastor non minores copias conflauit, vicitque Seruilium Lucullum, victus est tandem ab M. Aquilio. Vide Florum lib. 3. cap. 13. & considera nunquid pro Attilius, legendum sit Aquilius, aut Perpennæ cognomentum hoc etiam fuerit.

At ex.

Ανταπόδοσις dissimilitudinis, vbi & προτάσεως summa repetitur.

Deinde.

Septima dissimilitudo, cæteri agri cùm assignantur, deserti sunt: at Campanus colitur, & plebs expelletur, si diuidatur. Antapodosis dissimilibus & adiunctis illustratur.

Plebicola.

Plebicola, politicum nomen est, id est popularis, quo tam sæpe Cicero vsus est in hac contentione. Plebicola nomen sic vsurpat pro Sestio: Qui non libidinis caussa, sed vt plebicola videretur, libertinam duxit vxorem. Sic item Liuius lib. 3. Adeò, inquit, nouum sibi ingenium induerat, vt plebicola repentè, atque omnis auræ captator euaderet, pro truci insectatore plebis. Hic plebicolam captatorem auræ Liuius definit. Eadem ratione L. Valerius cùm venisset in quandam suspicionẽ affectati regni, domúmque suã diruisset, & fasces in cõcione populo summisisset, legémque de prouocatione ab omnib⁹ magistratibus ad populũ tulisset, publicola dictus est. Vide Pli. de viris illustribus c. 15.

Atque illi.

Octaua dissimilitudo ad cõmiserationẽ leuiter inflexa, Miseri expellentur, improbi constituẽtur.

Et vt vos.

Similitudo ad eandem quæstionem, vbi ficta prosopopœia est.

Sic vestri.

Ἀπόδοσις similitudinis.

Equidem existimo, si iam Campus Martius diuidatur, & vnicuique vestrum, vbi consistat, bini [a] pedes assignẽtur: tamen promiscuè toto, quàm propriè parua frui parte malletis. Quare etiamsi ad vos esset singulos aliquid ex hoc agro [c] peruenturum, qui vobis ostẽditur, alijs comparatur: tamen honestius eum vos vniuersi, quàm singuli possideretis. Nunc verò cùm ad vos nihil pertineat, sed paretur alijs, eripiatur vobis, nónne acerrimè tanquam armato hosti, sic huic legi pro vestris agris resistetis? Adiungit Stellatem cãpum agro

Campano, & in eo duodena describit in singulos homines iugera:[b] *quasi verò paulùm differat ager Campanus ac Stellatis: & multitudo Quirites, quæritur, qua illa omnia oppida*[c] *compleantur. Nam dixi antea, lege permitti, vt*[9] *quæ velint municipia, quas velint veteres*[10] *colonias, colonis suis occupent. Calenum municipium*[c] *complebunt, Theanum*[c] *opprimet: Attellam, Cumas, Neapolin, Pompeios, Nuceriam suis*[a] *præsidijs*[c] *deuincient. Puteolos verò, qui nūc in sua potestate sunt, suo iure libertatéque vtuntur, totos nouo populo atque aduentitijs copijs occupabunt.*[a] *Tūc illud*[a] *exilium Campanæ coloniæ vehementer huic imperio timēdum Capua à*[d] *Decēuiris inferetur: tunc contra hāc*[9] *Romā communē patriam omniū nostrûm, illa altera Roma quæretur.*

Equidem existimo.

Continuatur alia similitudine eadem quæstio.

Quare.

Apodosis similitudinis, ex qua syllogismus sic instituitur,

Si ad vos singulos ager esset peruenturus, præstaret tamen ab vniuersis posideri:
At eripitur hac diuisionis specie:
Quantò fuerit honestius publicè posideri?

At nunc.

Assumptio in qua quod maius & peius est assumitur, vnde concluditur resistendum huic diuisioni: simile interpositum est.

Adiungit.

Secunda distributio Agraria leuiter & breuiter ex dissimilitudine reprehensa. Liuius autem lib. 9. Stellatem campum videtur agri Campani partem facere, cùm ait, Eodem anno in campum Stellatem, agri Campani Samnitium incursiones factæ. Cicero tamen in superiore oratione diuisit, & Suetonius in Cæsare, vt antea iam citauimus.

Et multitudo

Deinceps finis legis Agrariæ vehementer agitatur, quòd hæc colonia dominationis caussa deducitur. Res explicatur inductione partium, quæ facultatem noui imperij sustinere videantur. Omnia autem oppida, quæ hîc recensentur, Capuæ vicina & propinqua sunt.

Exilium.

Metonymia est, pro exulum multitudine, vt scelus pro scelerato, quasi Romani ciues eò deducantur in exilium.

In id[9] *oppidum homines nefarij*[a] *Rempublicam nostram transferre conantur, quo in oppido maiores vestri nullā om-*

nino Rempublicam esse voluerunt: qui tres solùm vrbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthũ, Capuam, statuerunt posse [d] imperij [c] grauitatẽ ac [a] nomen [c] sustinere.[c] Deleta Carthago est, quòd cùm hominum copijs, tum ipsa natura ac loco [c] succincta portibus, [c] armata muris, [c] excurrere ex Africa, imminere ita fructuosissimis insulis Populi Romani videbatur. Corinthi [c] vestigium vix relictum est: erat enim posita in angustijs atque in [c] faucibus Græciæ, sic vt terra claustra locorũ teneret, & duo maria maximè nauigationi diuersa penè coniungeret, cùm [c] pertenui discrimine separarentur. Hæc quæ procul erãt à conspectu [d] imperij, nõ solùm [c] afflixerunt, sed etiam nequando recreata exurgere atque erigere se possent, funditus, vt dixi, sustulerunt.

In id oppidum.

Sequitur indignatio vehemens ex dissimilitudine maiorum & Rulli. πρότασις longior est de caussis afflictarum vrbium.

Carthago.

Caussæ Carthaginis euertendæ tres in superiore oratione descriptæ sunt, nota calamitatis, testificatio victoriæ, oblata religio: prima etiam in hac oratione repetita. Carthaginem P. Africanus de consilij sententia consecrauit, vt locus eorum qui cum hac vrbe de imperio certarunt, vestigia calamitatis ostenderet. Nunc tandem quarta & verissima caussa ponitur, quam Cato contra Scipionem Nasicam in deliberatione huius euersionis secutus est. Vide hac de re Liuium lib. 49. & 51.

Portibus.

Grammatici portubus inflectunt hunc casum, & talis in Verrem casus legitur: Insula duobus portubus cincta, per u, quintam vocalẽ sæpe etiam alijs apud Ciceronẽ locis per i, tertiam vocalem legitur: vt pro lege Manilia, Familias in portibus & custodijs habens. Et pro Flacco, Regio portibus distincta.

Corinthi.

Corinthus, Achaiæ caput, Græciæ decus inter duo maria, Ionium & AEgeum, quasi spectaculo exposita, ait Florus. Quòd autem Cicero ait in angustijs, atque in faucibus Græciæ positam esse, Isthmum Corinthiacum significat, & ex circumstãtijs oppidum ipsum definit. De huius vrbis euersione dictum est in superiore oratione, & in hac iterum. Primo autem Officiorum ita hac de re scribitur, Parta autem victoria conseruandi sunt ij qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt, vt maiores nostri Tusculanos, AEquos, Volscos, Sabinos, Hernicos, in ciuitatem etiam acceperunt: at Carthaginem & Numantiam funditus sustulerunt. Nollem Corinthum, sed credo illos secutos opportunitatem loci, maximè ne posset aliquãdo ad bellum faciendũ locus ipse adhortari. Mea quidem sententia paci, quæ nihil habitura sit insidiarum, semper est consulendum. Belli verò Corinthiaci caussam præbuere Romanorũ legati, à Corinthijs superbius appellati, vt Cicero indicat in lege Manilia: vel sordibus effusis commaculati, vt Strabo author est. Vide Liuium lib. 51. & 52.

Clauſtra.

Superiore oratione diximus, quid hoc verbo ſignificaretur.

Hæc quæ procul.

Concluduntur cauſſa euertendæ Carthaginis & Corinthi, vbi collatio maiorum eſt, & allegoria in verbis affligere, exurgere, ſe erigere. Propriè ſiquidem affligere, eſt in terram proſternere: vt in Piſonem, iſtius ſtatuam deturbant, affligunt, comminuunt, diſſipant: vnde metaphora illa tam frequenter in Cicerone, Afflictos recreare, confirmare, excitare, afflicto & iacenti dextram porrigere.

De Capua multum eſt & diu conſultum. extant literæ Quirites, publicæ, ſunt Senatuſcōſulta complura. [a] *Statuerunt* [d] *homines ſapientes, ſi agrum Cāpanis ademiſſent: magiſtratus,* [a] *Senatum, publicum ex illa vrbe conſilium ſuſtuliſſent,* [c] *imaginem* [a] *Reipub. nullam reliquiſſent: nihil fore quòd* [a] *Capuam timeremus. Itaque hoc perſcriptum in monumētis veterib⁹ reperietis:* [a] *vt eſſet vrbs quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur,* [c] *ſuppeditare poſſet: vt eſſet locus comparandis condendíſque fructibus: vt aratores cultu agrorum defeſſi,* [d] *vrbis domicilijs vterentur: idcirco illa ædificia non eſſe* [c] *deleta.* [c] *Videte quantum* [c] *interuallum ſit* [c] *interiectum inter maiorum noſtrorum conſilia, & inter iſtorum hominum dementiam. Illi Capuam receptaculum aratorum, nundinas ruſticorum, cellam atque horreū Campani agri eſſe voluerunt. Hi expulſis aratoribus,* [c] *effuſis ac* [c] *diſſipatis fructibus veſtris, eandem Capuam ſedem nouæ Reipubl. conſtituunt,* [c] *molem contra veterem* [a] *Rempublicam* [c] *comparant.*

De Capua.

Finis fuit affligendæ Campanæ reip. ſecuritas Romanorum: finis vrbis conſeruandæ eorundem vtilitas, vtraque ex tabularum publicarum teſtimonio declaratur. His de rebus vide Liuium lib. 6 decadis tertiæ, vbi eadem dicit, quæ hic Cicero: locum etiam hunc oratione ſuperiore Cicero attigit.

Videte.

Antapodoſis eſt, cuius initio ſumma ſuperioris προτάσεως repetitur.

Interuallum.

Sic pro Rabirio perduellionis reo loquitur: Cùm vero ijs omnibus rebus C. Gracchus omnes vicerit, quantum interuallum tandem inter te atque illum interiectum putas? Hoc autem compoſitionis

gentis à Quintiliano & authore ad Herennium reprehenditur, cùm eadem litera aut syllaba sæpius iteratur, vt

O Tite tute Tati, tibi tanta tyranne tulisti.

Est tamen interdum persuaue, & (si non importunè fiat) laudabile, qualia in Virgilio exempla multa Erytreus eius poetæ obseruantissimus collegit, vt

Et sola in sicca secum spatiatur arena:

-Sale saxa sonabant.

Molem.

Molem tanquam machinam vel aggerem, hic Cicero videtur dixisse: vt 4. ad Atticum, Aditus insula esse munitos mirificis molibus, cùm de Britannia loqueretur.

Quòd si maiores nostri existimassent, quenquam in tam [e] illustri [d] imperio & tam præclara Populi Romani discipli na, Bruti aut P. Rulli similem futurum (hos enim nos duos adhuc videmus, qui hanc [a] Rempublicã, Capuam totã transferre vellent) profectò nomen illius vrbis non reliquissent. [u] Verùm arbitrabantur Corintho & Carthagini, etiam si Senatum & magistratum sustulissent, agrúmque ciuibus ademissent, tamen non defore qui illa restituerẽt, atque qui antè omnia commutarent, quàm nos audire possemus: hic verò in [a] oculis S.P.Q.R. nihil posse existere, quod nõ antè [c] extingui atq; [c] opprimi posset, quàm planè [c] exortum ac [c] natũ esset. Neque verò ea res fefellit homines [c] diuina men te & consilio præditos. nam post Q. Fuluium, Q. Fabium [9] Coss. quibus Consulibus Capua deuicta atque capta est, nihil est in ea vrbe contra hanc Rempublicam non dico factum, sed nihil omnino excogitatum. [a] Multa postea bella gesta cum regibus, Philippo, Antiocho, Persa, Pseudophilippo, Aristonico, Mithrydate, & cæteris: [9] multa præterea bella [c] grauia Carthaginensium, Corinthium, Numãtinum: multæ in hac Republica seditiones domesticæ, quas prætermitto: bella cum socijs, Fregellanum, Marsicum: quibus omnibus domesticis externísque bellis [a] Capua nõ modò non

obfuit, sed [c] opportunissimam se nobis præbuit & ad bellum [c] instruendum, & ad exercitus [c] ornandos, & [d] tectis ac [d] sedibus suis recipiendos.

Quòd si.

Commoratur in illo dissimili maiorum facto, & adiunctis amplificat:
Si putassent Rullum aliquem futurum, Capuam sustulissent:
At non putabant.

Verùm arbitrabantur.

Assumptio est, in qua dissimilitudinis specie repetuntur exempla Carthaginis & Corinthi.

Hîc verò.

Ανταπόδοσις proximæ dissimilitudinis.

Neque verò.

Versatur adhuc in eodem maiorum facto, & euentu illustrat, quòd Capua sic afflicta, postea nil nocuerit.

Quibus Coss.

Liuius ab hac Chronologia paululum dissidet. Facit enim Q. Fuluium, Flaccum, & Appium Claudium Coss. anno vrbis 542. eóque captam Capuam scribit. At Q. Fabium Maximũ Verrucosum & Q. Fuluium Flaccum facit Coss. anno 545.

Multa postea.

Declaratio euentorum ex variorum bellorum exemplis, de quibus iam antea dictum, vno excepto. Aristonicus autem patris Eumenis regnum occupauit, Crassúmque Consulem vicit & cepit: sed victus postea est à Perpẽna, & in deditionẽ acceptus. Vide Liuium l. 59. & Florum l. 2. c. 20.

Homines non inerãt in vrbe, [11] qui malis cõcionibus, [c] turbulentis Senatusconsultis, iniquis imperijs [a] Rempublicam [c] miscerent, & rerum nouarum caussam aliquam quærerent. Neque enim concionandi potestas erat cuiquam, nec consilij capiundi publici: non gloriæ cupiditate efferebãtur: propterea quòd vbi honos publicè non est, ibi gloriæ cupiditas esse non potest: [2] non contentione, non ambitione discordes: [2] [11] nihil enim supererat de quo certarẽt, nihil quod contra peterent, nihil vbi dissiderẽt. [11] Itaque illam Campanam [a] arrogantiam, atque intolerandam [a] ferociam, ratione & cõsilio maiores nostri ad [a] inertissimum & [a] desidiosissimum [a] otium [c] perduxerunt: sic & crudelitatis infamiam [c] effugerunt, quòd vrbem ex Italia pulcherrimam non sustulerunt: & multum in posterum prouiderunt, quòd [c] neruis

*vrbis omnibus [c] exectis, vrbem ipsam [c] solutam ac [a] debilitatam reliquerunt. Hæc consilia maiorum, M. Bruto, vt antea dixi, reprehendenda, & P. Rullo visa sunt.[23] Neque te P. Rulle omina illa M. Bruti, atque auspicia à simili furore deterrent. nam [a] & ipse qui [c] deduxit, & [u] qui magistratum Capuæ & * Leocreanti ceperunt, & qui aliquã partem illius deductionis, honoris, muneris [c] attigerunt, omnes [c] acerbissimas impiorum pœnas pertulerunt.*

Homines non inerant.

Illustratur idem maiorum factum ex caussis & subiectis, quibus sublatis & effecta & adiuncta remota sint, caussa turbarum remota est: Itaque etiam turbæ. Subiectum contentionis & ambitionis sublatum est: ergo & contentio, ambitióque remota.

Itaque illam.

Continuatur eadem quæstio ex alijs euentis, quòd sublatis illis caussis arrogantia sublata sit. Afflictionis Campanæ consilium concluditur.

Exectis.

Allegoria est ab animalis corpore, cuius sensus & motus & vis omnis neruis continetur. Simile fuit illud antea, cùm sese regum sanguine impleuint, incidant neruos populi Romani, &c.

Hæc consilia.

Antapodosis prima dissimilitudinis de maiorum & Rulli facto, vbi similis exempli collatione Rullũ deterret ab hac promulgatione. Sic in Antonium Philippica secunda, Te autem miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Quis autem Bruti exitus fuerit, locus hic exponit.

Omina.

Neque solùm deorum voces Pythagorei obseruauerunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina: quæ maiores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, felix, fortunatúmque sit, semper præfabantur. Hæc Cicero primo de diuinatione. Est igitur omen, futuræ rei pronuntiatio ex hominis ore, atque ad eiusmodi omina spectat illud Ouidij,

Prospera lux oritur, linguisque, animisque fauete:
Nam dicenda bono sunt bona verba die.

Et quoniam Bruti atque illius temporis feci mentionem, cõmemorabo id quod egomet vidi, cùm venissem Capuam, [a] coloniam deductam L. Considio & Sex. Solatio (quemadmodum ipsi loquebantur) Prætoribus: vt intelligatis quantam locus ipse afferat superbiam, [9] quæ paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit, perspici atque intelligi potuit.

Nam primùm, id quod dixi, cũ cæteris in colonijs Duumuiri appellentur, hi se Prætores appellari volebant. Quibus primus [9] *annus hãc* [a] [10] *cupiditatem attulisset, nónne arbitramini paucis annis fuisse Consulum nomen appetituros? Deinde anteibãt lictores, non cum bacillis, sed vt hîc Prætoribus anteeunt, cum fascibus duobus. Erãt hostiæ maiores in* [d] *foro constitutæ, quæ ab his Prætoribus de tribunali, sicut à nobis consulibus de consilij sententia probatis, ad præconem & ad tibicinem immolabantur: deinde Patres Conscripti vocabantur. Iam verò vultum Considij* [9] *videre ferendũ vix erat. quem hominẽ vt grandi macie torridũ, Romæ contẽptum, abiectum* [9] *videbamus, hunc Capuæ Cãpano* [a] *præsidio ac regio* [a] *spiritu cùm* [9] *videremus,* [d] *Magios,* [d] *Blossios mihi videbar illos videre ac Iubellios. Iã verò qui metus erat* [a] *tunicatorum illorum? & in Albana & Seplasia quæ cõcursatio* [19] *percontantium quid* [d] *Prætor edixisset? vbi cœnaret? quid enuntiasset? Nos autem hinc Roma qui veneramus, iam non hospites, sed peregrini atque aduenæ nominabamur.*

Et quoniam.

Disputatur ex adiuncta loci copia, Campanos superbos effici: idque primùm probatur euentis: quòd illuc deducti Romani, protinus superba & nomina, & insignia sumpserint.

Quibus primùm.

Collatio parium est, Primo anno Pratores appellati sunt, paucis pòst annis igitur Consules essent appellati.

Deinde.

Dictum iam est antea de potestate Pratoris, & eius insignibus. Dissimile autem hîc interpositum significat in colonijs Duumuiros bacillis vsos, non fascibus.

Hostiæ maiores.

Lecta hostiæ dicuntur maiores & vberius depastæ, quæ clauda, morbosa, aut vitiosa non sunt, quæ flexam aurem vel caudam aculeatam aut linguam nigram non habent. Hæ cornibus auratis infulísque lanea & candida vitta circundatæ ante aras, nullo vinculo sistebantur. Vide Alexandrum ab Alexandro lib.3.cap.12, & lib.4.cap.17.

Patres Conscripti.

De hac appellatione ita Liuius lib.2, Deinde quò plus virium in senatu frequentia etiam ordi-

uis faceret, cedibus regijs diminutum patrum numerũ, primoribus equestris gradus lectis ad trecentorum summam expleuit, traditúmque inde fertur vt in senatum vocarentur, qui Patres, quique Conscripti essent, Conscriptos videlicet in nouum senatum appellabant lectos.

Iam verò.

Continuatur arrogantia proposita ex adiunctu personæ & collatione similium.

Præsidio.

Aldus sic legit, aliàs tamen Supercilio legitur: quæ lectio conuenientior est ad hanc arrogantiam. Sic Martialis,

Contigeris nostros Cæsar si fortè libellos,
Terrarum dominum pone supercilium.

Et (spiritus) verbum idem confirmat, quo Cicero pro Sylla similiter vsus est: Res meæ gestæ me nimis extulerunt, & mihi nescio quos spiritus attulerunt.

Magios.

Decius Magius solus è Campanis Hannibalis societatem non probauit, & propterea captus, & naui impositus, vt Carthaginem duceretur. Vide Liuium tertiæ Decadis lib. 3. Ibidem etiam de Mario Blossio, qui Prætor Capuæ fuit, cùm fœdus illud ictum est. At de Iubelio Taurea sexto libro Decadis eiusdem agitur, quomodo se ante pedes Flacci Consulis interfecit: historiam variam illic videbis.

Iam verò.

Argumentum est ex adiunctis, quòd coloni de suo Prætore tam soliciti essent, vt illis etiam Romani peregrini viderentur. Tunicatos autem vocat inopes, egentes, quomodo loquitur Horatius,

Vilia vendentem tunicato scruta popello.

Albana & Seplasia.

Nomina fororum Capuæ quorum meminit Valerius Maximus lib. 9. cap. 1, Tum demum fracta & contusa Punica feritas cum Seplasia ei & Albana castra esse cœperunt.

Hæc qui prospexerint (maiores nostros dico Quir.) non eos in deorum immortalium numero venerãdos à nobis & colendos putatis? Quid enim [c] viderunt? hoc quod nunc vos [11] quæso perspicite atque cognoscite. Non ingenerãtur hominibus mores tam à [c] stirpe generis ac seminis, quàm ex his rebus quæ ab ipsa natura loci, & à vitæ cõsuetudine suppeditantur, quibus alimur & viuimus. Carthaginenses, fraudulenti & mendaces, non genere, sed natura loci, quòd propter portus suos multis & varijs mercatorum & aduenarum sermonibus ad [s] studium fallendi studio quæstus vocabantur. Ligures, montani, duri atque agrestes. docuit ager ipse, nihil ferẽdo, nisi multa cultura & magno labore quæsitum. Campani semper superbi bonitate agrorum, & fructuum magnitudine, vrbis salubritate, descriptione, pulchri-

P .iii.

tudine. Ex hac copia atque omnium rerum [e] affluentia primùm illa nata sunt: [a] arrogantia, qua à maioribus nostris alterum Capua Consulē postulauit: deinde [a] ea luxuries, quæ ipsum Annibalem [a] armis etiam tum [10] inuictum, voluptate vicit. Huic isti Decemuiri cùm numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint, centum Decuriones, decem Augures, sex Pontifices constituerint, [a] quos illorum [a] animos, quos [e] impetus, quam [a] ferociam fore putatis?

Hæc qui.

Repetitur adhue πρότασις de dissimili facto maiorum & Rulli, & arrogātia Campanæ caussa efficiens generaliter explicatur, imprimis ex natura loci & cōsuetudine victus. Physicus est locus, quē Calenus ex authoritate Hippocratis, Platonis, Aristotelis disputauit in libello, quòd animi mores temperaturam corporis sequantur.

Carthaginienses.

Explicatio generalis propositionis per tres species, in quibus ex sua caussa concluditur effectus morum.

Ex hac.

Deducitur ex eadem caussa duplex effectus, arrogantia & luxuria, & vtrique ex euentis exemplum subijcitur. De Consule autem à Campanis postulato, Liuius lib. 3. Decadis 3, meminit, magna quidem indignatione à Senatu repulsam esse, quia nimis compar Latinorum quondam postulationi erat: at quia Calius & alij historici omiserunt, pro certo non habet, & ea de re addubitat. De Campanis delicijs, quibus Hannibal victus est, ibidem Liuium videbis.

Huc isti.

Colliguntur Campanæ reip. partes reliquæ. Antea Duumuiri tanquam Prætores fuere: nunc Decuriones quasi senatores. Sic enim senatores in colonijs & municipijs dicebantur: sū religionis caussa augures in auspicijs & effatis interpretandis, & pontifices in sacris peragendis.

Romam in montibus positam & conuallibus, cœnaculis sublatam atque [e] suspensam, non optimis vijs, angustissimis semitis, præ sua Capua planissimo in loco [e] explicata, ac præ illis semitis irridebunt atque contemnent. Agros verò, Vaticanum & Pupiniam cum suis opimis atque vberibus campis conferendos scilicet non putabunt. Oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per risum ac per iocum contemnent. Labicos, Fidenas, Collatiam, ipsum hercle Lanuuium, Ariciam, Tusculum cum Calibus, Theano,

Neapoli, Puteolis, Cumis, Pompeijs, Nuceria comparabunt. Quibus illis rebus [c] elati & [c] inflati, fortasse non continuò, sed certè si paulùm assumpserint vetustatis ac [c] roboris, non [c] continebuntur, [c] progredientur longius, [c] efferentur. Singularis homo priuatus, nisi magna sapientia præditus, vix facilè sese [c] regionibus officij magnis in fortunis & copijs [c] continet: nedum isti ab [g] Rullo & Rulli similibus conquisiti atque electi coloni, Capuæ, in domicilio [a] superbiæ, atque in sedibus [a] luxuriæ collocati, non statim cõquisituri sint aliquid sceleris & flagitij: imò verò etiam hoc magis quàm illi veteres [c] germaníque Campani, quòd in vetere [a] fortuna illos natos & educatos, nimiæ tamen rerum omnium copiæ deprauabant: hi ex summa egestate in eandem rerum abundantiam traducti, non solùm copia, verùm etiam insolentia commouebuntur.

Romam.

Persequitur arrogantiam Campanam, quòd hi coloni Romam, & Romanorum agros oppidáque despecturi sint: ad eum quo rem Capua Romæ, agri Campanorum & oppida, agris oppidisque Romanorum vt maiora comparantur.

In montibus.

Capitolino, Quirinali, Auentino, Cælio, Viminali, Exquilino, Ianiculari.

Non optimis vijs.

Roma à Gallis recuperata formam vrbis magis occupatæ, quàm diuisæ similem habuit. Vide Liuium in fine libri quinti.

Vaticanum.

Vaticanus mons & ager, seu Campus Romæ fuit, de cuius etymologia Gellius permulta lib. 16. cap. 17. vel à vaticinijs, vel à vagiendo. De hoc Cicero 13. ad Atticum, Illum Vaticanum campum fieri, quasi Martium campum.

Quibus illi.

Concluditur ex superioribus causis futura superbia, & duplici maiorum collatione rursus amplificatur.

Inflati.

Sic tertia Tuscul. Sic igitur inflatus & tumens animus in vitio. sapientis autem animus semper vacat vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet.

Singularis.

Singularis hic proprium verbum est. Quomodo interdum Cicero loquitur, cùm singulare opponit communi. vt 5. actione, Sunt quædam in te singularia, quæ in nullum alium neque dici, neque conue-

nire possunt: quædam illi cum multis communia: & in libro de Vniuersitate apertius, Singularem deus hunc mundum atque vnigenam procreauit.

Nedum.

Nedum Valla docet collationis particulam significare (non solùm): at secus est plerunque. Potius enim per non solùm non, vel tãtum abest vt, explicanda est hæc particula: vt, Vir sapiens vix facilè in magnis fortunis sese continet: nedum Rulli coloni, non statim sceleris aliquid sint conquisituri: per (non solùm) si explicabis, contrarium quàm Cicero velit, sensum facies. Si per non solùm non, aut tantùm abest vt, explices, sententiam Ciceronis exprimes. Sic in epistolis Cicero, Vix in ipsis tectis frigus vitatur, nedũ in mari. Item, Nihil istorum me iuuenem mouit vnquam, nedum senem. Sic Sallustius in Catilinario bello, Quippe secundæ res sapientum animos fatigant, nedum illi corruptis moribus victoriæ temperarent. Sic Horatius, -*mortalia facta peribunt,*

Nedum sermonum stet honos & gratia viuax.

Id est, tantùm abest vt stet, &c. Considerabit diligens lector, nunquã exempla sint, quæ per (non solùm) possint explicari. Nulla enim adhuc in Cicerone vidi, quæ non possint per Non solùm non, aut Tantùm abest vt, &c.

Imò verò.

Secunda collatio est eiusdem generis, vbi (Germani) notabis pro veri & legitimi, velut ex eodem germine seminéque nati. Metaphoricõs autem sumitur germanus pro simili: vt in Oratore, Germanos se putant esse Thucydidis: Et in Lucullo, alia syntaxi, Si pauca mutasses, germanissimus Stoicis.

Hi ex summa.

Redditio collationis secundæ, in qua insolentiæ nomen sic accipitur vt in agraria prima, In eadem re isti vestri satellites modestè insolentiam suam continebunt?

[a & 23] *Hæc tu P. Rulle, M. Bruti sceleris* [c] *vestigia, quàm monumenta maiorum* [a] *sapientiæ* [c] *sequi maluisti: Hæc tu cum istis tuis* [c] *actoribus excogitasti, vt vetera vectigalia venderetis, &* [c] *expleretis noua.* [d] *Vrbi Capuam ad certamen dignitatis opponere vis: vt sub vestrum ius, iurisdictionem, potestatem, vrbes, nationes, prouincias, liberos populos, reges,* [a & d] *terrarum denique orbem subiungeretis:" vt cùm omnem pecuniam ex ærario* [c] *exhausissetis, ex vectigalibus redegissetis, ab omnibus regibus, gentibus, Imperatoribus nostris coêgissetis, tamen omnes vobis pecunias ad* [c] *nutum vestrum* [c] *penderent:" vt ijdem* [a] *partim* [a] *inuidiosos agros à Sullanis possessoribus, partim desertos ac pestiletes à vestris necessarijs, à vobismetipsis emptos, quãti velletis pop. Ro. induceretis: vt omnia municipia coloniásq; Italiæ nouis colonis occuparetis: vt quibuscũq; in locis vobis* [b] *videretur, ac quàm*

multis videretur,[a]colonias collocaretis:[2] vt omnẽ rẽp.[2] vestris militibus, vestris vrbibus, vestris [2]præsidijs cingeretis, atque [c]oppressam teneretis:[2] vt ipsum Cn. Pompeiũ, cuius [c]præsidio sæpissimè Pop. Rom. contra [c]acerrimos hostes, & cõtra improbissimos ciues victor est, proscribere, atque horum conspectu priuare possetis:[11] vt [2] nihil [2]auro & [2]argẽto [c]violari, nihil numero et suffragijs declarari, nihil elata manu [c] perfringi posset, quod non vos [c] oppressum atque [c] ereptum teneretis: vt [c] volitaretis interea [2] per gentes, per regna omnia,[2] cũ imperio summo, cum iudicio infinito, cum omni pecunia: vt veniretis in castra Cn. Pompeij, atque ipsa castra, si commodum vobis esset, vẽderetis: vt interea magistratus reliquos legibus omnibus [c] soluti, [2] sine metu iudiciorum, sine periculo petere possetis:[11] vt [2] nemo ad populum Romanum vos [10]adducere, nemo producere,[2] non [a] Senatus cogere, non Consul [c] coërcere, non Tribunus Plebis retinere possit.

Hæc tu.

Complexio est longissima dissimilitudinis de dissimili facto maiorum & Rulli, vbi peroratio incipit, primùm confuso quodam aliquot capitum epilogo: deinde amplificatione tyrannorum cõtenta. Capita verò quæ confuse repetuntur, nulla sunt ex creatione Decemuirũm, neque ex forma tyrannorum, sed omnia ex potestate, venditione, emptione, deductione. Primùm itaque est de vendendis & imponendis vectigalibus, vbi actoris nomen villicum significat, & seruorum in magna familia principem, qui gubernandæ villæ præsit. Quomodo Columella loquitur lib. 1. cap. 7. Ita fit vt & actor & familia peccent. Metaphoricῶs, igitur agrarios diuisores actores dicit, tãquã villicos populi.

Vrbi Capuam.

Secundum epilogi caput de Campana colonia, cui finis legis annectitur de potestate tyrannica.

Vt cùm omnem.

Tertium hoc caput, primi sententiam complectitur, & venditionem paulò fusius repetit.

Vt ijdem.

Quartum caput de nouorum agrorum emptione, vbi notabis (inducere) verbum pro æstimare accipi, sicut antè notauimus. Hic ager omnis quoquo pretio coëmptus erit, tamen ingenti pecunia vobis inducetur.

Vt omnia.

Quintum caput de coloniarum deductione, secundi sententiam continet, & latius exponit.

Vt ipsum Pompeium.

Sextum caput de Pompeio exaggeratum personæ adiunctis, de quibus antea.

Vt nihil.

Octauum caput de facultatibus tyrannicæ potestatis, quæ variarum rerum congerie amplificātur.

Volitaretis.

Metaphora hæc eadem antea fuit. Volitat ante oculos istorum.

Legibus soluti.

Solui legibus, vulgus nunc ait dispensari, quomodo Philipp. 11, Qui ex ædilitate consulatum petit, soluatur legibus, quanquam leges eum non tenent. Ergo tanquam leges vincula sint ciuitatis, ciues legibus solui dicuntur, quando contra leges aliquid eis condonatur.

[11]*Hæc ego vos concupiisse pro vestra stultitia atque intemperantia non [10] miror: sperasse me Cõsule [c] assequi posse, demiror. Nam cùm omnium Consulum [c] grauis in Republica custodienda, cura ac diligentia debet esse: tum eorum maximè, qui non in [a] cunabulis, sed in [d a] cāpo sunt Consules facti. Nulli Pop. Ro. pro me maiores mei [c] spopōderunt: [9] mihi creditum est: à me petere quod debeo, me ipsum appellare debetis. Quemadmodū cùm petebam, nulli me vobis authores generis mei commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt [a] imagines quæ me à vobis deprecentur. Quare, modò vt vita suppetat: [27] quanquam ego sum is qui eam possim ab istorū [a] scelere [a] insidiisque defendere: polliceor hoc vobis Quir. bona fide, [11] Rempublicam vigilanti homini, nō timido: diligenti, non ignauo commisistis. [11] Ego is Consul, [a] qui concionem metuam? qui Tribunos Pl. [c] perhorrescam? qui sæpe et sine caussa tumultuer? qui timeam ne mihi in carcere habitandum sit, si Tribunus Pl. duci iussisset? Ego nondum vestris [9] [10] armis armatus, [c] insignibúsque [c] amplissimis [c] ornatus, imperio, authoritate, non [c] horrui in hunc locum progredi posse, vobísque authoribus [a] improbitati hominis resistere: nunc verear ne [a] Respublica tantis munita [a] præsidijs ab istis vinci aut [c] opprimi possit? Si antea timuissem, tamen [9] hac concione, hoc populo certè non vererer. Quis enim vnquam tam secunda concione legem Agrariam [10] suasit,*

quàm ego [9] dissuasi? si hoc dissuadere est, ac non [c] disturbare ac peruertere.

Hæc ego vos.

Epilogus adhuc fuit: amplificatio sequitur: quanquam & antea amplificatio fuit, sed rhetores perorationis hanc alteram partem sic appellant. Amplificatio igitur sequitur partim ad terrorem tribuni, partim ad gratiam Consulis. Argumentum ferè de proœmio repetitur ex adiunctis. Syllogismus primus ita concluditur,

Consules virtutis commendatione facti remp. maximè tueri debent:
Cicero talis est:
Maximè itaque tueri debet.

Hæc ego.

Sic in eadem oratione, Patior non molestè tam stultos esse qui hæc sperent, tam impudentes qui conẽtur: illud queror tã me ab ijs esse contemptũ, vt hæc portenta me Consule potissimũ cogitarẽt.

Nam cùm.

Propositio syllogismi dissimilibus illustrata, vbi metonymia, Cunabula & Campus claritatem generis & virtutis commendationem significant.

Nulli populo.

Assumptio suis item dissimilibus exornata, vbi allegoria est à prædibus rei pecuniariæ, & altera ex similibus illustratio.

Quare modò.

Complexionis sententia, vbi item dissimilia sunt. Notabis autem hîc eandem libertatem, quæ in superioris orationis peroratione fuit. Omnes qui se incolumes volent, sequentur authoritatem Consulis soluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus. De sua autem in rempub. diligentia duobus itidem locis in hac oratione fuit. Versantur in animo meo multæ & graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neque diurnæ neque nocturnæ quietis impertiunt, &c. Item, Quanquam me vester honos vigilare dies atque noctes, & intentis oculis, omnes reip. partes intueri iubet.

Ego is Consul.

Complexionis exornatio per collationem minorum, qua se minimè timidum ostendit. Propositio & redditio habent allegoriam à bello. Tale illud est philipp. 2, Defendi remp. adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. Quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis possit.

Hunc locum.

Significat suasionem legis Maniliæ, quam Prætor pro dignitate Pompeij aduersus paucorum potẽtiam & libidinem studio populi obtinuit, quod antea significatũ est apertius: Vos mihi Prætori.

Hominis.

Vide num mendum subsit, & (hominum) potius legendum sit.

Si antea.

Amplificat institutam animi significationem ex adiuncto præsentis concionis studio. Dissuasio autem ex acclamationibus superioribus potuit intelligi. Hîc quonã video vos hominis dignitate et contumelia legis esse commotos. Habetis vnum venditionis genus, quod magnum videri vobis intelligo. Hîc mihi parumper mentes vestras, Quirites, commouere videor, & multa alia significationes populi fortassis extiterunt, quæ tamen in hac oratione indicata non sunt.

Ex quo intelligi Quirites potest, nihil esse tam [9] populare, quàm id quod ego vobis in hunc annum Cõsul popularis af-

fero, pacem, tranquillitatem, otium. Quæ nobis designatis timebatis, ea ne accidere possent, cõsilio meo ac ratione[c] prouisa sunt. Non modò vos eritis in otio, qui semper esse volueratis: verùm etiã istos, quibus[10] otiosi negotium fecissemus, otiosissimos reddam. Etenim illis honores, potestates, diuitiæ, ex[c] tumultu atque ex dissensionibus[d] ciuium comparari solent. Vos quorum[a] gratia in suffragijs consistit,[a] libertas in legibus,[a] honos in iudicijs & æquitate,[a] magistratus & res familiares in pace, omni ratione otium tenere debetis. Nam si & ij qui propter desidiam in otio viuũt, tamen in sua[a] turpi inertia capiunt voluptatem: sub ipso otio, quo vos[a] fortunam regitis, si hunc statum quem habetis, esse meliorem non ignoratis, non vt quæsitum, sed vita[c] partum otium tenueritis.[11] Quòd ego & cõcordia, quam mihi constitui cum Collega, inuitissimis ijs hominibus, quos in consulatu inimicos esse & animis & corporis[c] actibus prouidi omnibus,[c] prospexi sanè & reuocaui: idem Tribunis plebis denuntiaui quid[c] turbulenti me Consule[c] conflarēt. Summum & firmissimum est illud communibus[a] fortunis[c] præsidium Quirites, vt quales vos hodierna die maxima concione mihi pro salute vestra[9] præbuistis, tales reliquis[a] temporibus Populo Romano præbeatis. Pro certo polliceor hoc vobis, atque confirmo, me esse perfecturum, vt iam tandem illi, qui[d] honori inuiderunt meo, tamen vos vniuersos in[d] Consule deligendo plurimum vidisse fateantur.

Ex quo.

Syllogismus alter amplificationis:

Qui pacem tuetur, popularis est:
Cicero pacem tuetur:
Popularis igitur.

Sententia propositionis & assumptionis primo loco confunditur. Assumptio deinde factis Ciceronis approbatur, & maiorum collatione.

Etenim illis.

Adhortatio interposita ad otium per dissimilitudinem agrariorum & bonorum ciuium, vtraque pars suis adiunctis exponitur.

Nam & si.

Collatio minorum ad eandem adhortationem.

Quòd ego.

Alia est assumptionis ratio item ex effectis, quod collegam Antonium sibi pacauerit. Antonio autem Macedoniam concessit, ait Plutarchus, & Galliam simulatione Antonij petitam confestim dimisit. Notabis autem gradum Inuitissimis, & obseruabis an vt Inuite & Inuitius & Inuitissime à Cicerone dicitur, sic etiam Inuitior in nomine dicatur.

Summum.

Complexionis loco (Quare sum popularis) hac adhortatio ad otium ex similibus adhibetur, & officij promissione peroratio clauditur, qualis primæ agrariæ exitus fuit.

ANALYSEOS RHETORICAE ET LOGICæ in Agrariam secundam summa.

Cùm scire aliquid & intelligere volumus, via duplex est, vt iam ex Aristotele dictum est ὅτι καὶ διότι, quia & propter quid: vt illo verum esse cognoscamus, hoc etiam quamobrem verum: quod vtrunque pro subiectis generis conditione licet sic assequamur. Quæris igitur an agrarios Cicero concione ista superarit? Plinius id & Plutarchus (vt antea iam patuit) affirmant: & secundæ quatuor acclamationes persuasi populi indices, id abundè in hac ipsa oratione testificantur. Hic quoniam video vos hominis dignitate & contumelia legis esse commotos, &c. Item, Habetis vnum venditionis genus, quod magnum videri vobis intelligo, &c. Item, Hic mihi parumper mentes vestras commouere videor, &c. Tandemque orator ipse perorando quasi victor exultans. Si antea timuissem, ait, tamen hac concione, hoc populo certè non vererer. Quis enim vnquam tam secunda concione legem agrariam suasit, quàm ego dissuasi, si hoc dissuadere est, ac non disturbare & peruertere? Vides quàm liberè, quàmque magnificè de concionis euentu propè glorietur orator? Ergo contra Agrarios obtinuit, & ὅτι iam tenemus. Quæris διά τι; persuasionis caussas & Rhetoricas in elocutione (Ciceronis enim pronuntiationem, quæ princeps tamen fuerat, nullam in scriptis eius & monimentis habemus) & logicas in topica inuentione & analytica dispositione vniuersas retexe & resolue, quas singulares retexuisti & resoluisti, habebis διά τι. De tropis metaphora plusquam trecentis locis adhibetur, metonymia vix metaphora, Synecdoche vix metonymia; Ironia ne vix quidem Synecdoches dimidium numerum complebit. Ita de tropis Metaphoram constat vsu frequentissimam esse. Sed enim consyderato geminatos tropos simplicibus gratiores esse, & geminationem hanc imprimis esse Ciceronianam: vt, Ne fortè mea sedulitas aut insidiosa, aut impudens, &c. Nolo plebem obscura spe & cæca expectatione pendère, &c. Secundo modo Metonymiæ sunt. Tertij multò sunt frequentiores. Extrema tribus suffragiorum & illo vestro concursus, &c. Plurimo sanguine & sudore, &c. Sipontina siccitate & pestilentia finibus, &c. Ironia quoque geminatur: Homo non cupidus, nec appetens, &c. Metaphora verò hic allegoria dicitur, & multiplicata gratia perplacet. Eum locum quem nobilitas præsidijs firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat, me duce rescidistis, virtutique imposterum patere voluistis. Nequando recreata exurgere atque erigere se possent, funditus sustulerunt. Cùm se regum sanguine impleriint, incidant neruos pop. Rom. adhibeant manus vectigalibus vestris. Item, Neruis vrbis omnibus exectis, vrbem ipsam solutam ac debilitatam reliquerunt. Synecdoche etiã geminatur: vt Tectis & sedibus suis. Sed in eo genere gratia maior est. Cùm haberet Respub. Lucinos, Calatinos, Acidinos. Item Magios, Blossios, mihi videbar videre & Iubellios. In figuris verborum ἐπίζευξις nulla est, anaphora plus quàm centum locis adhibetur, epistrophe sex, Symploce duobus, epanodos

quinque, epanalepsis septem, anadiplosis & gradatio nullo, polyptoton ferè par anaphora: adnominatio viginti, Numerus plurimis locis iucundè resonat: in quo sit operapretium consyderare omnes verborum figuras & in repetitione & in commutatione quasdam numeri species esse, & sola numeri compositionisque gratia placere, vt numerus sit duplex, alter in eiusdem dictionis repetitione & commutatione, alter in soni tantùm non etiam dictionis varietate. Etenim soni esse potest ἐπίζευξις. Vigilanti homini non timido, diligenti non ignauo, &c. Et, Soni anaphora atque epistrophe longè notabilior, vt superiore oratione. Solicitam mihi ciuitatem suspicione, suspensam metu, perturbatam vestris legibus & concionibus & seditionibus tradidistis: spem improbis ostendistis: timorem bonis iniecistis: fidem de foro, dignitatem de Rep. sustulistis. Solicitam, suspensam, perturbatam, soni anaphora est. Tradidistis, ostendistis, iniecistis, sustulistis, soni epistrophe est. Tale est in hac oratione, Ostentari pop. Rom. agros, eripi etiam libertatem: priuatorum pecunias augeri, publicas exhauriri. Soni symploce aliquando manifestior: vt, Quòd minuit auctionem Decemuiralem, laudo: quòd amico regi cauet, non reprehendo: quòd non gratis fit, indico. Interdum epanodos soni miscetur epistropha: vt, Vester honos ad meι tẽporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occasionem impetratus esse videatur. Plenissimus autem numerus est ille, totóque orbe concinnitatis expletus cum primis mediisque & extremis locis soni similitudo sentitur, vt oratione superiore: Vtrum consilia siccorum, an vinolentorum somnia? Vtrum cogitata sapientum, an optata furiosorum? Atque in cæteris figuris licebit numeri voluptatem consimilem obseruare, & quod appellat Plato ἀντιθετικὴν, κομματικὴν, καὶ ὀψοποιητικὴν, quasi figurarum suarum fucis & condimentis oblectantem, id in his numerosis verborum figuris est præcipuè verũ. E figuris sententiarum optatio vno loco est, deprecatio quatuor, addubitatio duobus, vt communicatio & permissio & concessio & exclamatio. Prolepsis octo vt apostrophe, Prosopopœia sex vt dialogismus, Præteritio tribus vt licẽtia, Digressio vno vt Reticẽtia, Sustentatio nullo. Atque omnes hæ sẽtẽtiarũ figuræ in hac oratione non admodum eminent. Ergo in elocutione est hæc Aristotelica ἐπαγωγὴ καὶ ἱστορία inductio & animaduersio. Eadem Aristotelis principia in logicis Topicæ inuentionis & analyticæ dispositionis partibus retexendis assumantur, longè maiorem fructum afferent. Finis decem locis est, imò totius orationis argumentum principale est. Forma vno, Efficiens sex, Materia nullo notatur. Facta Rulli, Ciceronis, Pompeij, maiorum quamplurima: Subiectum vno, adiuncta ferè perpetua. Contraria priuantia vno, repugnantia duobus: Paria tribus, maiora sex præcipuè: sed species illa maiorum (non modò, sed etiam) tredecim: vbi ipsum argumentum interdum exprimitur. Neque solùm in hoc cõtumelia est, Plus spectãt. Maiorum etiam forma per (Cum & Tum) tribus locis legitur. Minora decem locis, sed & specie illa (Non modò, sed ne) tribus: Similia breuiter indicata notis (quasi) & (tanquam) quatuor locis: pleniùs verò septem. Dissimilia omnium comparatorum sunt frequentissima: atque illa forma (non hoc, sed illud) viginti quinque locis. Quo in genere redditio (sed) locis præterea tredecim omittitur: negatióque modo præcedit, vt Non defuit consilium, fides defuit: modò sequitur, Vetustate possessiones se non iure, misericordia Senatus, non agri conditione defendunt. Collatio hæc notis (quanquam, tamen) quinque locis est. Aliquando (quanquam) omittitur. Quod per populum creari fas non erat, propter religionem sacrorum. in eo tamen propter amplitudinem sacerdotij voluerunt populo supplicari. Aliquando nota dissimilitudinis indicatur: vt, Non eadem lege, Alio vultu. Vide quantum interuallum, &c. Quod nouem est locis. Aliquando nulla harum notarum ponitur. Coniugata sex locis. Diuisiones argumentum septemdecim. Ex caussis primum: vt, Duæ sunt caussæ obscuritatis, &c. Multa in mancipijs, pecore, &c. Ex genere, vt Cùm omnes potestates, imperia, &c. Ex effectis, Partim magnopere fugerunt, partim non vehementer secuti sunt. Partim muri, partim inita, &c. Ex specie, Non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis ac seminis, quàm natura loci. Carthaginienses fraudulenti, Ligures duri, Campani superbi. Item cùm oppida Campana & Romana, cùm bella, cùm vectigalia enumerantur. Ex subiectis, Primùm infinita potestas, deinde orbis terrarum, &c. Ex adiunctis, Duo genera agrorum spectant, &c. De vestro commodo prius dicam, deinde, &c. Partim publicos, partim inuidia plenos. Partim libera, partim ignorata. Partem eorum. &c. Partem quibus, &c. Nonnulli digni maiorum loco, plerique, &c. Definitio sex locis est. Quin etiam definitionis tum qualitas, vt propria sit & perspicua tractatur. Cur eos non definis? &c.

tum lex & axioma. Sed mihi ad huiusce verbi vim, &c. Testimonium septem locis notabile est: atque hæc logica Topicæ inuentionis exempla sunt. Analytica dispositio & singulorum & vniuersorum argumentorum pauciora nobis exempla, sed non minore fructu suppeditabit. Analysis & iudicatio singulorum plerunque est κρυπτὰ, nec syllogismo conficitur: etsi fiat, sæpe tamen imperfecto est contenta. In primæ figuræ primo modo tres sunt perfectæ conclusiones: Sex in tertio: dua in quarto secundæ figuræ: In primo connexorum modo tres, in secundo quinque, in disiuncto secundo vna: quibus exemplis & consimilibus commentum illud in Aristotelis & Zenonis libris valde deridendum proponitur: quòd Enthymematis Rhetores, syllogismis vtantur logici: cùm tum frequentes in oratore syllogismi sint, quàm in quouis philosopho. Sed analyseos prioris hæc sunto. Vniuersorum verò argumentorũ ac totius orationis dispositio seu analysin doctrinæ seu prudẽtiæ κρίσις spectes, summa est. Propositum est initio summum dissuasionis argumentum hac lege tyrannidem institui: ad quod probandum reliqua spectaret oratio. Transitiones apertæ sunt. Sunt igitur Decemuiri, neque veris comitijs, neque ad speciem vetustatis vsurpãdam adũbratis, &c. Videte nunc quanto maioribus ornamentis afficiat, &c. Formam adhuc habetis Quirites, & speciem tyrannorũ perspicite quanta potestas permittatur, &c. & deinceps ferè capita potestatis proponũtur, & transitiones interseruntur singulis partibus. Habetis vnum genus venditionis, &c. Intellexistis quot & quantas res, &c. Vix iam videtur locus esse, &c. Parta sit pecunia, &c. Atque hæc doctrinæ analysis, quæ progreditur ab vniuersis ad partes. Prudentiæ κρίσις maior est: Nam contra doctrinæ analysin insinuatio & narratio ad popularitatis fidem longa præponitur, antequam quæstio dissuasionis poneretur. Summa legis partitio omissa: partes ad inuidiam opportuniores arreptæ, de creatione Decemuirũm contra leges, de forma, déque potestate tyrannica. Quin etiam hanc artem prudentiæ (qua ipse tamen vtitur) in Rullo obscuritatis nomine cauillatur orator. Vnum erat quod mihi vitiosum videbatur, &c. Et, Cur hoc est tam obscurum atque cæcum? &c. Vt occultè latet, &c. Nolo suspensam & incertam, &c. At dicat quos agros empturus sit, &c. Ergo dispositionis perpetuæ seu doctrinã, seu prudentiã consideres, exempla hîc magna sunt. Requiris igitur quamobrẽ Cicero hac oratione vicerit Agrarios? de pronuntiatione & authoritate (qua tum vsus est) nihil hîc respondeo, sed quod hîc possum, persuasisse & peruicisse respondeo: quia reb9 omnibus ad quæstionis fidem acutè inuentis, & sapienter collocatis, & ornatè cõpositis populũ docuit & mouit. Hæc secunda est ἀπόδειξις, ex qua præterea & Rhetoricæ & Logicæ nõ solùm sensum, sed vsum faciliorem habebis. Nam si nullam vnquam Rhetoricam & Logicam artem antè didicisses, tamen hæc Aristotelis ἐπεκτατὰ φιλοσοφία ita retextus & rhetoricæ elocutionis & topicæ inuentionis & analyticæ dispositionis partibus magnam tibi vtriusque artis informationem afferrent, cùm in nobili præstantique exemplo omnium ferè & Rhetoricarum & Logicarum virtutum tantam frequentiã, támque gratam videres. Cicero ait orationem Crassi in legem Capionis sibi à pueritia magistrã fuisse: Credo, in qua nempe omnes has rhetoricas & logicas laudes studiosè contemplatus esset, imò meditatus & æmulatus esset. Quid igitur prohibet, quin vnam Ciceronis orationem magistram habeamus, & dum Ciceronis studium imitamur, fructum quoque consequamur?

FINIS SECVNDAE AGRARIAE.

Mar. Tul. Ciceronis de Lege AGRARIA CONTRA P. SERVILIUM Rullum Tribunum plc. ad populum Oratio tertia, [illegible] prælectionibus illustrata.

ARGVMENTVM.

Cicero duabus primis Agrarijs duo Agrariæ legis ἀποσπασμάτια, vt iam dictum est, addiderat. Ex illis igitur reliquijs hæc conciuncula superest, quæ magis est in concionem prouocatio, quàm legitima concio. Tota autem concionis summa est, Ciceronem Syllanæ tyrannidis fautorem non esse, vt accusatus erat à Rullo, sed ipsum Rullum, & vno syllogismo continetur,

> Si Tullius Syllanæ tyrannidis fautor esset, Rullus esset oppugnator:
> Sed secundum falsum:
> Primum igitur.

Proœmio autem leuius reprehenditur factum Rulli, quòd absentem Ciceronem calumnietur:

> Si Tribuni potius præsentem Ciceronem accusassent, commodius fecissent:
> Absentem non præsentem accusarunt:
> Non igitur commodè fecerunt.

Vbi Tribunorum nomine per Synecdochem Rullum intellige.

Commodius fecissent [d] Tribuni Plebis, Quirites, si quæ apud vos de me deferunt, ea coràm potius me præsente dixissent: nam & equitatem vestræ [a] disceptationis, & consuetudinem superiorem, & ius suæ potestatis retinuissent. Sed quoniam adhuc præsens [c] certamen [c] contentionémque [c] fugerunt, nunc, si videtur eis, in meam concionem prodeant: & quò [10] prouocati à me venire noluerunt, reuocati saltem reuertantur.

Nam & æquitatem.

Ratio propositionis ex adiunctis, quòd hæc disceptatio æqua, vsitata, congrua fuisset.

Sed quoniam.

Sententia assumptionis hic concluditur, (Sed præsentem non accusarunt) & complexionis loco, (Quare commodè non egerunt) prouocatio ad concionem adhibetur, vbi dissimule est.

Certamen, contentionèmque.

Allegoria est militaris quasi certaminis, quò Rullum Cicero prouocat. Duo verò dicendi genera sunt, alterum perpetuum, alterum concisum, de quibus vndecima primi ad Atticum: Clodiū præsentem fregi in senatu cùm oratione perpetua plenissima grauitatis, tum altercatione eiusmodi, ex qua licet pauca degustes. Nam cætera non possunt habere eandem neque vim, neque venustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγῶνα vos appellatis. Hic igitur Cicero videtur certamen & contentionem dicere altercationem, & ἀγῶνα, vt videlicet Cicero Rullúsque de singulis capitibus interrogando & respondendo agerent.

Video quosdam Quirites, strepitu significare nescio quid: & non eosdem [a] vultus, quos proxima mea [b] concione præbuerunt, in hanc concionem mihi retulisse.[b] Quare à vobis, qui nihil de me credidistis, vt eam voluntatem, quam semper habuistis erga me, retineatis, peto. A vobis autē quos leuiter immutatos esse sentio, paruam exigui temporis vsuram bonæ de me opinionis postulo: [b] vt eam, si quæ dixero, vobis probabo, perpetuò retineatis: sin aliter, hoc ipso in loco [c] depositam atque [c] abiectam relinquatis.

Video quosdam.

Aduersa quædam acclamatio hîc accidit, cui resistitur partim confirmandis beneuolis, à quibus eadem voluntas postulatur: partim placandis maleuolis, quibus rei probatio promittitur. De acclamationibus aduersis sic Antonius oratorio secundo, Et cùm sint populares multi, varíique lapsus, vitanda est acclamatio aduersa populi, quæ aut orationis peccato aliquo excitatur, si asperè, si arroganter, si turpiter, si sordidè, si quoquo animi vitio dictum esse aliquid videatur: aut hominum offensione, vel inuidia quæ aut iusta est, aut ex criminatione atque fama, aut res si displicet, aut si est in aliquo motu suæ cupiditatis, aut metus multitudo: hisque quatuor caussis totidem medicinæ opponuntur, tum obiurgatio si est authoritas: tum admonitio, quasi leuior obiurgatio: tum promissio si audierint probaturos: tum deprecatio quod est infimum, sed nonnunquam vtile. Nullo autem loco plus facetiæ prosunt & celeritas & breue aliquod dictum, nec sine dignitate & cum lepòre. Nihil enim eam facile, quàm multitudo à tristitia & sæpe acerbitate commodè ac breuiter & acutè & hilarè dicto deducitur. Quatuor caussæ sunt acclamationis aduersæ, oratio, orator, caussa, auditor: quatuor remedia, obiurgatio qua vsus pro Rabirio, Nil me clamor iste commouet, &c. Admonitio, promissio, deprecatio. Deprecatione quadam hic & promissione vtitur.

Strepitu.

Hic tibi strepitus, fremitus, clamor, tonitruum, rudentum sibilus, ait in epistolis.

Vsura.

Vsura hic idem est, quod vsus. Vsuram corporis eius cepit sibi, ait Plautus: & Vsuram gaudij, lucis, Cicero dicit.

Vt eam.

Dilemma est ex factis contradicentibus, qualis æquitatis postulatio fuit illa secunda Agraria, Quæ cùm exposuero, si falsa, &c.

[c] *Completi sunt animi, auréſque vestræ Quirites, me gratificātem septem tyrannis, cæteriſque Sullanarum [a] aßignationum poſſeſſoribus, Agrariæ legi & commodis vestris obsistere. Hæc si qui [9] crediderunt, illud prius crediderint neceſſe est, hac lege Agraria, quæ promulgata sit, adimi Sullanos agros, vobíſque diuidi: aut denique minui priuatorum poſſeßiones, vt in eas vos deducamini.[a] Si ostendo, non modò non adimi cuiquā [d] glebam de Sullanis [9] agris, sed etiam genus id agrorum certo capite [d] legis impudentißimè confirmari atque sanciri: si doceo agris his qui à Sulla sunt dati, sic diligenter Rullum sua [9] lege consulere, vt facilè appareat eam legem non à vestrorum commodorum patrono, sed à Valgij genero eſſe conscriptam: num quid est cauſſæ Quirites, quin illa criminatione qua in me absentem vsus est, non solùm meam, sed etiam vestram [a] diligentiam prudentiámque [c] despexerit?*

Completi.

Quæstio est totius concionis, quòd Cicero Syllanæ tyrannidi studeat, & populum oppugnet. In his autem tyrannis septem, vide numquid Faustus, Crassus, Metellus intelligantur de proscriptione & tyrannide Syllana, vt 76000 millia ciuium Ro. necauerat, Spoletum, Interamnum, Præneste, Fluentiam, Sulmonem proscripserat: antea dictum est, & quod Liuius ait 89. lib. Hîc ignorandum non est 47. legionibus agros à Sylla aßignatos eſſe, tot videlicet expelli neceſſe fuit, vt hi inducerentur. De tanto igitur numero Syllanorum nunc agitur.

Hæc si qui.

Sequitur quæstionis explicatio ex repugnantibus,

Si Tullius defensor est Syllanæ tyrannidis, Rullus est oppugnator:
Secundum falsum:
Primum igitur.

Si ostendo.

Aſſumptio, suspensa tamen hypothesi ad populi conciliationem & attentionem.

Valgij.

Hic Valgius definitus est duabus superioribus orationibus. Prima: Quantum tibi agri (vt alios omittam) vendet socer tuus. Secunda, Habet socerum virum optimum, qui tantum agri in illis reip. tenebris occupauit, quantum concupiuit.

Nunquid.

Pro complexione (Quare Cicero non est defensor Syllanæ tyrannidis) hæc Rullo inuidia ex eius facto creatur.

[26 & 21] *Caput est legis XL, de quo ego consulto Quirites, neque apud vos antè feci mentionem, ne [a] aut [c] refricare [c] obductam iam [a] Reip. [c] cicatricem viderer, aut aliquid alienissimo tempore nouæ dissensionis commouere: Neque verò nunc ideo disputabo, quòd hunc [c] statum [a] Reip. non magnopere defendendum putem: præsertim qui otij & concordiæ patronum me in hunc annum Reipublicæ confessus sim: sed vt doceam Rullum posthac in his saltem [9] tacere rebus, in quibus de se & de suis factis taceri velit. Omnium [9] legum iniquissimã, dissimillimámque legis esse arbitror eã, quam L. Flaccus interrex de Sulla tulit, vt omnia quæcunque ille fecisset, essent rata. Nam cùm cæteris in ciuitatibus [9] Tyrannis institutis, [9] leges omnes [c] extinguantur atque tollantur: hic Reip. Tyrannum lege constituit. Est inuidiosa lex, sicut dixi: veruntamen habet excusationem. non enim videtur hominis lex esse, sed [a] temporis. Quid si est hæc multò impudentior? Nam Valeria [9] lege, Corneliísque legibus eripitur, cùm datur: coniungitur impudens gratificatio cum [c] acerba iniuria. sed tamẽ habet illis legibus spem nonnullam cui ademptus est, aliquem [c] scrupulum, cui datus est. Rulli cautio est hæc, QVAE POST C. MARIVM, CN. PAPYRIVM CONSVLES.* [21] *Quàm procul à suspicione [c] fugit, quòd eos Cõsules qui aduersarij Syllæ maximè fuerunt, potissimũ nominauit! Si enim Sullam Dictatorem nominasset, [c] perspicuũ fore & inuidiosum arbitratus est.*

Caput est.

Assumptionis confirmatio ex testimonio legis Seruiliæ. Testimonium ipsum longa sustentatione suspenditur. Primùm excusatio præcedit ex adiunctis, quòd hac de re tacuerit, nequis ciuilis motus renouaretur: & prolepsis additur ex fine, quòd dicturus sit, vt Rullus erubescat.

Refricare.

Hæc allegoria significat ciuilium bellorum calamitates vtcũque iam subleuatas. Sic ad Atticũ lib. 5. Appij vulnera non refrico, sed apparent, nec occuli possunt. Generis huius allegoriæ fuerunt oratione superiore, Implere sanguine, Neruos incidere.

Neque verò.

Dissimile est, cuius πρότασις repugnantibus affirmatur.

Omnium legum.

Collatio minorum est ad exaggerandam propositi capitis inuidiam. Lex Valeria est iniquissima, Seruilia tamen iniquior. L. autem Valerius Flaccus Interrex creatus, vt in locum Carbonis & Marij interfectorum Coss. noui Coss. eligerentur, tulit vt Sylla perpetuus Dictator ad componendum reip. statum crearetur, cùm post annos quadringentos hic magistratus Romæ non fuisset, vt ait Appianus. Huius autem legis meminit Cicero primo legum, Iam verò (ait) stultissimum illud existimare omnia iusta esse, quæ scita sint in populorum institutis aut legibus. Etiamne si quæ leges sint tyrannorum, si triginta illi Athenis leges imponere voluissent, aut si omnes Athenienses delectarentur tyrannicis legibus, num idcirco hæ leges iustæ haberẽtur? nihilo credo magis illa, quam interrex noster tulit, vt Dictator quem vellet ciuium, indicta caussa impunè posset occidere.

Interrex.

Interrex dicitur qui demortui regis locum tenet, dum alius creetur, quales mortuo Romulo patres singuli per quinque dies fuere. Postea comitiorum caussa Interrex interdum creabatur imperio quinque dierum (vt ait Asconius in Miloniana) vt nunc Carbone & Mario Coss. cæsis Valerius interrex factus ad nouos Coss. creandum.

Nam cùm.

προτάσεως amplificatio ex dissimilibus.

Est inuidiosa.

Excusatur Valeria lex ex adiuncto temporis, vt acrius Seruilia reprehendatur.

Quid si.

Ἀντίθεσις collationis, cui προτάσεως extenuatio rursus adiungitur ex varijs adiunctis. Ad verba autem (ademptus, datus) videtur verbum (ager, aut fundus) deesse.

Quæ post.

Principium propositi capitis, in quo ex circunstantia temporis reprehenditur Rullus, quòd occultandæ fraudis caussa hos Coss. aduersarios Syllæ nominet, qui vno dũtaxat anno Syllæ dictaturã præcedũt. κρύψις est Aristotelica, de qua iã in superiore oratione. μὴ προτείνειν ὃ δεῖ ληφθῆναι, ἀλλ' ἐᾶν τοῦτο ἕπεσθαι ἐξ ἀνάγκης. Dialogismus autẽ est Rulli et Ciceronis ĩ hac tota legis disceptatione.

Sed quem vestrũ tã[c] tardo ingenio fore putauit, cui post eos Consules Sullã Dictatorem fuisse in[a] mentẽ[c] venire non posset? Quid ergo ait[b] Marianus Trib. pl. quinos[b] Sullanos in inuidiã[c] rapit? QVAE POST MARIVM ET CARBONEM COSS. Agros, ædificia, lacus, stagna, loca, possessiones: cælum & mare prætermisit, cætera[c] cõplexus est. PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. A quo Rulle? POST MARIVM ET CARBONEM

COSS.[2] *quis aßignauit, quis dedit, quis cōcesſit præter Sullam? EA OMNIA EO IVRE SINT. quo iure?*[c] *labefactat videlicet nescio quid.*[2] *Nimiū*[c] *acer, nimium vehemens Tribunus Pl. Sullana*[b] *rescindit. VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT.*[10] *Etiámne*[1] *meliore, quàm paterna & auita? meliore. At hoc Valeria*[9] *lex non dicit. Corneliæ leges nō sanciunt: Sulla ipse non postulat. Si isti agri partem*[2] *aliquam iuris, aliquam similitudinem propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis*[c] *attingunt, nemo est tam impudens istorum, quin agi secū*[c] *præclarè arbitretur.*[23 & 18] *Tu verò Rulle quid quæris? quod*[9] *habent, vt habeant? quis vetat? Vt priuatum? sed ita latum est, vt melior tui soceri fundus*[1] *Irpinus sit, siue ager*[10] *Irpinus (totum enim posſidet) quàm meus paternus auitúsque fūdus Arpinas. id enim caues.*[9] *optimo enim iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt.*[c] *Libera meliore iure sunt, quàm*[c] *serua. Capite hoc, omnia quæ*[9] *seruiebant, non seruient.*[c] *Soluta meliore in caussa sunt quàm*[c] *obligata. eodē capite*[c] *obligata omnia, si modò Sullana sunt,*[c] *liberantur. Immunia commodiore conditione sunt, quàm illa quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua Crebra vectigal*[9] *pendam, quia à municipio fundum accepi: si à Sulla mihi datus esset, Rulli lege non penderem.*

Sed quem.

Ad detegendā Rulli κρύψιν, assumptio syllogismi additur, sicut antea factū est, et mox rursus fiet.

Quid ergo.

Attentionis caussa locus è dissentaneis interponitur. Verba autem legis videntur hic mendo aliquo vitiata esse: vel (agros, ædificia) &c. ad verbum (complexus) referenda: quod tamen valde non placet, sed agros, ædificia, lacus, stagna, possessiones, potius Rulli verba fecerim.

Cælum.

Iocus est velut ex imperfecta enumeratione, quia vulgò tres mundi partes nominantur, terra, aër, cælum: totam terram complectebatur Rullus, mare & cælum omittebat.

Publicè.

Verba legis confirmantur, & assumptione rursus addita κρύψις Seruilia detegitur.

Ea omnia.

Sic oratione superiore Decemuiri eodem iure sunt, quo qui optima lege. Additur autem huic etiam diuisæ legis parti ex effectis ironica illusio.

Vt quæ.

Hic capitis sententia adhuc sustentatione suspensa concluditur, & duplici collatione exaggeratur minorum & dissimilium.

Si isti.

Reuocatur comparatio legis Valeriæ. Multum est Syllanis, si lege Valeria Syllanæ assignationes iustæ & priuatæ possessionis breue tempus aliquod habeant.

Tu verò.

Antithesis per apostrophen & dialogismum, vbi repetitur collatio minorum paulò antè posita. Hirpini autem vel Irpini, populi sunt Italiæ in Samnio sic dicti, quasi lupini: quòd more luporum rapto viuerent. Samnites enim Irpum lupum nominant, vt Seruius tradit vndecimo ÆEneidôs.

Arpinas.

Arpinum, oppidum est Volscorum, patria Ciceronis, in cuius honorem hodie tres literas M.T.C. municipes pro signo publico conscribunt.

Optimo enim.

Verbi definitio quædam est, ad institutam amplificationem. Forma minus aperta est: sic apertior erit,

Prædia optimo iure sunt libera, soluta, immunia:
Syllanæ assignationes sunt optimo iure:
Sunt igitur libera, soluta, immunes.

Propositio & complexio ad augendam rem partibus diuiduntur.

Ego Tusculanis.

Dissimilitudine continuatur amplificatio. Crebram autem seu Crabram aquam, vt est apud Iulium Frontinũ, omnes villæ Tusculanæ per vicem indies, modulósque certos dispensatam accipiebãt.

Video vos Quirites, sicuti res ipsa cogat, commoueri vel[d 2] legis vel[d 2] orationis impudentia: Legis, quæ ius melius Sullanis prædijs constituat, quàm paternis: Orationis quæ eiusmodi caussa insimulare quenquam audeat, rationes Sullæ nimium vehementer defendere. At si illa solùm sanciret, quæ à[10] Sulla essent data, tacerem, modò ipse se Sullanum esse confiteretur: sed non modò illis cauet, verùm etiam aliud quoddam genus donationis inducit: & is qui à me Sullanas possessiones defendi criminatur, non eas solùm sancit, verùm ipse nouas assignationes instituit, & [c]repentinus[c] Sulla nobis exoritur. Nam attendite quantas

concessiones agrorum, hic noster obiurgator vno verbo facere conetur.

Video.

Hic mutatu plebis animis secunda acclamatio contigit, & velut erroris & pœnitentia confessio expressa, vbi notabis impudentia partitionem ex subiectis, & principis quaestionis conclusionem.

At si illa.

Comparatio maiorum, quòd Rullus hoc capite plura sanciat, quàm Sylla. Syllogismi propositio precedit.

Sed non.

Assumptio, vbi maius assumitur, & prima quaestionis complexio.

Nam attendite.

Attentionis locus ad assumptionis superioris approbationem, ad quam repetuntur verba legis antecedentia, & eorum sententia breuiter exponitur, & ita concluditur,

Possessa post Marium & Carbonem Coss. optimo iure sunto:

Plurima predia quae possessa sunt, vi, clam, precario possessa sunt à Syllanis post illos Consules:

Erunt igitur hac optimo iure.

Complexio malis adiunctis amplificatur.

QVAE DATA, DONATA, CONCESSA, VENDITA. Patior: audio. Quid deinde? POSSESSA. hoc Tribunus Pleb. promulgare ausus est, vt quod quisque post Marium & Carbonem Coss. possidet, id eo iure teneret, quo optimo priuatum? [a] *Etiámne si vi eiecit? etiámne si clàm, si precariò venit in possessionem? Ergo hac lege ius ciuile, caussæ possessionum, prætorum interdicta tollentur? Non mediocris res, neque paruũ sub hoc verbo furtum Quirites,* [c] *latet. Sunt autem multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam assignati, neque venditi, qui à paucis hominibus impudentissimè possidētur.* [9] *His cauet,* [a] *hos defendit, hos priuatos facit: hos inquam agros quos Sulla nemini dedit, Rullus non vobis assignare vult, sed eis condonare, qui possident. Caussam quæro cur ea quæ maiores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hispanijs, Macedonia, Asia quæsiuerunt, vænire patiamini: cùm ea quæ vestra sunt, condonari possessoribus eadem lege videatis? Iam to-*

tam [d] legem intelligetis, cùm ad paucorum dominationem scripta sit, [a] ad Sullanæ aßignationis rationes esse accommodatißimam. Nam socer huius, [b] vir multùm [10] bonus est: neque ego nunc de illius bonitate, sed de genere impudentiæ disputo. Ille enim quod habet, retinere vult, neque se Sullanum esse dißimulat. Hic vt ipse [9] habeat quod non habet: quæ dubia sunt, per vos sancire vult: & cùm plus appetat, quàm ipse Sulla, quibus ego rebus resisto, Sullanas res defendere criminor. [19] [1] Habet agros nonnullos, inquit, socer meus desertos atque longinquos: vendet eos mea lege quanti volet. Habet incertos, ac nullo iure possessos: confirmabũtur optimo iure. Habet publicos, reddã priuatos: denique eos fundos, quos in agro Casinati optimos, fructuosißimos continuauit, cũ vsque eò vicinos proscriberet, quoad [a] oculos confirmando, ex multis prædijs vnam eandem regionem formámque perfecerit, quos nunc cum aliquo metu tenet, sine vlla cura poßidebit.

Vel vi.

Hîc notabis tria genera nõ propriæ possesionis, violenta, clandestina, precaria. Quæ tria Terẽtius occupauit in Eunucho, Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas. Precario verò poßidemus quod precibus petẽti vtendum conceditur tandiu, quãdiu is qui cõceßit, patitur, vt Vlpianus.

Interdicta.

Interdicta Pretorũ esse ꝑpria locus hic indicat, quomodo etiã pro Cecinna Cicero loquitur. Pretor interdixit, vt vnde deiectus esset, restitueretur. Generaliter aliquando de omni potestate dicitur.

Non mediocris.

Attentionis locus ex adiuncta fraudu magnitudine, quæ deinde exponitur.

Caussam.

Digreßiuncula est in totam legem, Hoc capite vestra vobis Rullus eripit, cætera igitur eripi vobis ne patiamini.

Hispanijs.

Vt Gallia quondam, sic Hispania à Romanis in duas partes diuisa est, vlteriorẽ & citeriorem. Alpes duas Gallias, Iberus duas Hispanias diuidebat.

Iam totam.

Regreditur per collationem minorum, & assumit à Valgio plurima iniquè possessa. Valgij autem improbitatem veluti notans λιςωρτικῶς perstringit.

Vt ipse.

Videtur hîc quippiam deesse, vt certum, firmum, aut simile aliquid.

Syllam.

Mendum item hic est.

Habet.

Fingitur Rulli prosopopœia ad iniquitatem Valgij & Rulli fraudem manifestius explicādā.

Denique.

Conclusio est prosopopœiæ, vbi crudelis & importuna harum possessionum rapina declaratur. Caßinum autem oppidum est in Samnio.

Proſcriberet.

Sylla non tantùm proscripsit quos voluit, sed satellitibus tyrannidis suæ idem ferè permisit, vt quos vellent, in tabulas proscriptorum referrent, vt Catilina de fratre.

Et quoniam [9] qua de caussa, & quorum caussa ille hoc promulgauit, ostendi, doceat ipse, num ego quem possessorē defendam, cū Agrariæ legi resisto? [18] & [11] syluam Scantiam vendis.[a] Respub. poßidet: defendo: Campanum agrum diuidis: vos estis in poßeßione: non cedo. Deinde Italiæ, Siciliæ, cæterarúmque prouinciarū poßeßiones venaleis ac proscriptas hac lege video: [9] vestra sunt prædia, vestræ possessiones, resistam atque repugnabo, neque patiar à quoquam Populum Romanum de suis poßeßionibus me Consule [c] dimoueri: præsertim cùm vobis nihil quæratur: hoc enim vos in [c] errore [c] versari diutius non oportet. [18] [20] Nunquis vestrûm ad vim, ad facinus, ad cædem accōmodatus est? Nemo. Atque ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & præclara illa Capua seruatur. Exercitus cōtra vos, [2] contra [a] libertatem vestram, contra Cn. Pompeium constituitur: contra hanc vrbem Capua, contra vos manus hominum audacißimorum, contra Cn. Pompeium decem duces comparantur. Veniant coràm, & quoniam me in vestram concionem vobis [c] flagitantibus conuocauerunt, differant.

Et quoniam.

Confirmata adhuc princeps assumptio est, quòd Rullus sua lege Syllanas aßignationes defendat. Concluditur igitur deinceps prima quæstio (Quare Cicero non est Syllanæ tyrannidis patronus) & illustratur breui superioris concionis epilogo, vbi dialogismus & orbis concinnitatis est.

Præſertim.

Repetitur de ſuperiore oratione ad finem legis hic ſyllogiſmus,

Romani non ſunt facinoroſi:
Capua facinoroſis paratur:
Capua igitur non paratur Romanis.

Complexio precedit. Propoſitionis ſententia illa fuit in ſuperiore oratione, Quinque hominum millibus ad vim, facinus, cædémque delectis, &c.

Exercitus.

Illuſtratio aſſumptionis, vbi finis legis ad tyrannidem manifeſtius refertur, & Pompeij nomen ter antea repetitum, bis etiam hic ad extremum repetitur.

Veniant.

Concluditur ad extremum prouocatio tribunorum initio propoſita.

ANALYSEOS RHETORICAE ET LOGICÆ in Agrariam tertiam ſumma.

De duplici Ariſtotelica explicationis & demonſtrationis genere ſuperioribus orationibus ſatis eſt dictum. Quamuis igitur breuis hæc ſit oratio, ſpiritus tamen ſuos oſtendit, & acclamatione duplici expromit. Acclamatio populi aduerſa initio contigit, Video quoſdam ſtrepitu ſignificare neſcio quid, &c. Quæ tamen oratoris eloquentia non ſolum ſedata eſt, ſed conuerſis plebis animis contraria eſt expreſſa. Video vos, Quirites, ſicuti res ipſa cogat, commoueri vel legis, vel orationis impudentia. Denique militaris illa prouocatio (Veniant coràm, & quoniam me in veſtram concionem vobis efflagitantibus conuocauerunt, diſſerant) quid aliud quàm in cauſſa ſuperiorem oratorem oſtendit? Sed illud eſt ὅτι, quòd perſuaſus ſit populus: διότι verò & quamobrem perſuaſus ſit, ex cauſis, vt antea cognoſce. Rhetoricam elocutionem excute: Metonymiam & Metaphoram ſemis aut compluribus locis, Ironiam & Synecdochen paucioribus inuenies. E figuris verborum Anaphoram ſeptem, Epanodon tribus, Polyptoton duodecim, Paronomaſiam vno, Numerum inſigniorem quatuor, reliquas nuſquã. Ita iam potes inductione trium Agrariarũ concludere de figuris verborum, Anaphoram & Polyptoton frequẽtiſſimè adhiberi. E figuris ſententiarũ Proſopopœiã quandam quatuor, Digreſſionẽ vno, vt Apoſtrophẽ & Exclamationem & Suſtentationem & Licentiã. Sed Suſtẽtatio hîc excellit, & vt rara eſt, ſic ſpectabilis & ſuſpiciẽda, & in octo conſularibus vno tantùm hoc loco adhibita. Retexe logicam, & Topica inuentionis exempla locis ſuis cõpara, finẽ duobus locis leges, facta & adiuncta & repugnantia minora ternis locis, maiora quinque, diſſimilia vndecim, obſeruabis formam illam (non hoc, ſed illud) quinquies: obſeruabis item (quod iam antea monui) (Quanquã) frequenter omitti, vt Eſt inuidioſa lex, veruntamen habet excuſationem. Coniugata duobus locis. Partitionis vim quandam quinque: Definitionis duobus: Teſtimonium autem vno, cætera non reperies. Vt autem finis in ſecunda Agraria, ſic teſtimonium in tertia principale argumentum eſt. Diſpoſitio Analytica ſuam hîc etiam laudem habet. Nam & ſyllogiſmus in primæ figuræ primo modo ter concluditur, in ſecundæ tertio ſemel, in connexis etiam modis aliquoties. Poſterioris analyſeos & methodi nil admodum hîc eſſe potuit: quæſtio tamen initio ponitur, & vno ferè ſummo argumento ex teſtimonio legis continuatur, quin κρίσις Ariſtotelica hîc rurſus in Rullo carpitur, Quàm procul à ſuſpicione fugit, &c. Quamobrem cùm has rhetoricas & logicas perſuaſionis cauſſas retexueris, intelliges διότι, quamobrem Cicero populum Rom. (quem irritatum & infenſum inuenerat) placauerit, & in ſuas partes immutatum pertraxerit. Cúmque Ariſtotelis his veſtigijs ἐπαγωγῆς, ἱστορίας, ἐμπειρίας, tres Agrarias perluſtraris, fructum illum duplicem capies, vt artium (quibus vſus eſt Cicero) virtutes vberius percipias: & promptius expeditiúſque exerceas, hominúmque eloquẽtiæ profeſſorum miſeram inſcitiam miſerabere, logicam in oratoribus eſſe negantiũ, cùm topicæ inuentionis exempla in his orationibus non dico crebra, ſed perpetua & continua, cùm ſyllogiſmos plenos tam frequentes, quàm in Platonis vel Ariſtotelis diſputationibus agnoſces.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Folio 12. linea 9, & peruestigabant. Fo. 14. lin. 23, actione 7. Fo. 16. lin. 31, vt Iuuenalis Fo. 17. lin. 5, vocatus est: Ibidem. Fo. 18. lin. 19, permittit ipsa Ibidem, linea 32, non pertimescat. Fo. 19. lin. 32, profusi nepotes, tamen Fo. 29. lin. 14, quàm tabella. Fo. 30. lin. 19, casu e lapsum Fo. 35. lin. 35, lex dicebatur, Fo. 38. lin. 27, expectabam, lex Fo. 42. lin. 18, per nouem tribus Ibidem, lin. 33, verò lege, Caius, Fo. 43. lin. 25, propter religionem Fo. 49. lin. 12, Timebat enim, Pompeius nisi adesset, Fo. 52. lin. 16, quod rarò incidebat, Fo. 54. lin. 33, Spectasse. Fo. 56. lin. 7, de Tribunatu leges, Ibidem, lin. 35, Sint igitur. Fo. 58. lin. 25, quod imperauit, Fo. 59. lin. 2, à socijs, Fo. 65. lin. 10, secundo venditionis Fo. 79. lin. 6, excipiendus, publicus Fo. 83. lin. 9, hoc populare Fo. 84. linea 35, vel te sulco Serrane Fo. 86. lin. 16, Italiam. satis Ibidem, lin. 23, fieri 9 potest: Fo 87. lin. 2, ad portã Trigeminam Fo. 93. lin. 9, ijdem vestram Fo. 108. lin. 3, hanc a cupiditatem Fo. 110. linea 5, Huc isti Fo. 111. lin. 18, ad eámque rem Fo. 112. lin. 13, num quae exempla Fo. 113. linea 3, teneretis: vt ipsum Fo. 126. lin. vltima, mare, caelum:

PARISIIS,

Excudebat Ludouicus Grandinus prid. Calend. Nouemb.

1 5 5 2.